

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET

Hva må jeg vente med, og hvorfor?

Hva formidler norske konfirmantbøker om seksualitet og samliv?

Helge Saltbones Rotevatn

Veileder

Professor Gunnar Heiene

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, [2013, vår]

AVH5040: Masteravhandling (30 ECTS)

Master i kirkelig undervisning

Forord

Helt siden jeg selv ble konfirmert i 1994, har jeg vært sterkt engasjert i konfirmantarbeid og annet ungdomsarbeid i Kirka, de siste sju årene som ansatt. Underveis har jeg sett at temaet seksualitet er noe ungdommene får masse impulser om fra nær sagt alle kanter. Men ikke i så stor grad fra Kirken, enda ungdommene er interesserte, og Kirken har et "konkurrerende" budskap i forhold til mange andre "seksualopplysere". Det var derfor en kjærkommen anledning for meg å få benytte den muligheten som en masteravhandling gir til å fordype meg i det materiellet som finnes for å gi konfirmantene undervisning om seksualitet og samliv. Jeg håper mitt arbeid kan bidra til å videreutvikle Kirkens undervisning om disse emnene.

Det er flere som må takkes for at jeg har kommet i havn med avhandlingen:

- Professor Heid Leganger-Krogstad for å ha penset meg inn på et fornuftig spor.
 - Min veileder Professor Gunnar Heiene for god, hyggelig og tålmodig veiledning.
 - Mine foreldre og svigerforeldre for barnepass og diverse praktisk hjelp som frigjorde skrivetid for meg.
 - Pappa og min nabo og venn Kjetil Andre for gjennomlesning og gode innspill.
- Sistnevnte takkes også for verdifull datahjelp og rask uttrykning.
- Min arbeidsgiver Lier kirkelige fellesråd for studiepermisjon og generell fleksibilitet i forbindelse med ferdigstilling av avhandlingen.
 - Min kone og mine tre barn for tålmodighet og utholdenhet i en fase av livet som ville ha vært den travleste hittil i vår families historie uavhengig av avhandlingen.

0 Innholdsfortegnelse

0	INNHOLDSFORTEGNELSE.....	3
1	INNLEDNING.....	6
1.1	BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	6
1.2	PROBLEMSTILLING OG METODE.....	7
1.3	MATERIALE.....	9
1.3.1	<i>Empiri</i>	9
1.3.2	<i>Teori</i>	10
1.3.3	<i>Analyse</i>	11
1.4	AVHANDLINGENS OPPBYGNING OG STRUKTUR.....	15
1.4.1	<i>Empiri</i>	15
1.4.2	<i>Teori</i>	15
1.4.3	<i>Analyse</i>	16
1.4.4	<i>Drøftingsdel</i>	16
1.4.5	<i>Konklusjon</i>	16
2	EMPIRI: UNGDOM OG SEKSUALITET I NORGE I DAG.....	17
2.1	DEFINISJON AV SEX.....	17
2.2	MILEPÆLER I SEKSUELL UTVIKLING.....	18
2.3	SAMLEIEDEBUT: NÅR, MED HVEM, HVORFOR, HVORDAN?.....	19
2.3.1	<i>Forekomst av alkohol ved seksuell debut</i>	23
2.4	SEKSUELL OPPDRAGELSE OG OPPLÆRING.....	24
2.5	HOMOFILI.....	26
2.6	FLERKULTURELLE UNGDOMMER.....	28
2.7	PREVENSJON OG BESKYTTELSE.....	29
2.8	ANGER FORBUNDET MED SEKSUELLE HANDLINGER.....	29
2.9	SEKSUELLE OVERGREP.....	31
2.10	ONANI.....	32
2.11	KRISTEN UNGDOM OG SEKSUALITET.....	33
2.11.1	<i>Kjæresteforhold, samboerskap og ekteskap</i>	35
2.11.2	<i>Sex før ekteskapet?</i>	35
2.11.3	<i>Homofili</i>	35
2.11.4	<i>Noen tendenser fra Sex, kjønn og kristentro</i>	36
2.12	OPPSUMMERING.....	37
3	TEORI: KRISTEN SEKSUALETIKK I DAG.....	40

3.1	GENERELL KRISTEN ETIKK	40
3.1.1	<i>Kristen etikk i Engasjement og livsytring</i>	40
3.1.2	<i>Kristen etikk i På livets side</i>	42
3.1.3	<i>Kristen etikk i «Kristen etikk – en innføring»</i>	44
3.2	ETIKKBØKENES SYN PÅ SEKSUALETIKKEN	46
3.2.1	<i>Seksualiteten i bibelsk perspektiv</i>	46
3.2.2	<i>Kristen tradisjon innen seksualetikk</i>	48
3.2.3	<i>Samliv: Ekteskap og samboerskap</i>	49
3.2.4	<i>Homofili</i>	51
3.2.5	<i>Enslig stand</i>	52
3.2.6	<i>Ungdom og seksualitet</i>	53
3.2.7	<i>Onani</i>	54
3.2.8	<i>Pedagogisk innspill</i>	55
3.2.9	<i>Den etiske fordring</i>	55
3.3	OPPSUMMERING	56
4	MATERIALE: EN ANALYSE AV 5 KONFIRMANTBØKER	58
4.1	KORT & GODT	58
4.1.1	<i>Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv</i>	59
4.1.2	<i>Vurdering</i>	60
4.1.3	<i>Oppsummering</i>	63
4.2	DØRER TIL LIVET	64
4.2.1	<i>Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv</i>	64
4.2.2	<i>Vurdering</i>	66
4.2.3	<i>Oppsummering</i>	68
4.3	ÆRLIG TALT: EN BOK FOR KONFIRMASJONSTIDEN	69
4.3.1	<i>Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv</i>	69
4.3.2	<i>Vurdering</i>	71
4.3.3	<i>Oppsummering</i>	73
4.4	BRUKERVEILEDNING	74
4.4.1	<i>Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv</i>	74
4.4.2	<i>Vurdering</i>	76
4.4.3	<i>Oppsummering</i>	77
4.5	CON DIOS	78
4.5.1	<i>Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv</i>	78
4.5.2	<i>Vurdering</i>	83

4.5.3	<i>Oppsummering</i>	89
4.6	OPPSUMMERING AV DE FEM KONFIRMANTBØKENE.....	89
5	DRØFTING	91
5.1	VURDERINGSKRITERIER.....	91
5.1.1	<i>Vente? Hvorfor?</i>	91
5.1.2	<i>Konfirmantenes situasjon</i>	96
5.1.3	<i>Ventetiden</i>	98
5.1.4	<i>Fordømmelse?</i>	101
5.1.5	<i>Samboerskap versus ekteskap</i>	103
5.2	OPPSUMMERING	105
6	KONKLUSJON	107
6.1	OPPSUMMERING	107
6.2	ET BLIKK FRAMOVER	109
7	LITTERATURLISTE	111

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

”Sex er så skittent at det bare hører hjemme i ekteskapet”. Dette så jeg skrevet i en debatt på et internettforum for noen år siden. Den unge mannen som hadde skrevet det, syntes Kirken hadde et merkelig syn på sex. Dette sitatet illustrerer på en god måte:

- at noen oppfatter at Kirken ikke har et positivt syn på sex.
- den pedagogiske utfordringen Kirken har i å fortelle om at noe som er flott i én kontekst, ikke trenger å være flott i enhver annen kontekst.
- at noen synes Kirkens lære om seksualitet er merkelig.

Kirken assosieres ofte med å være streng og gammeldags i moralske spørsmål. I noen spørsmål ser vi at den har endret mening; kino, kortspill og dans er ikke lenger automatisk ansett som syndig, slik det ble under store deler av 1900-tallet. I vesten skjedde det store forandringer rundt seksualitet på siste halvdel av det hundreåret: Det ble stuereint å forske på folks seksualvaner; ny teknologi gjorde at samleie kunne ha liten sannsynlighet for å ende med befruktning; og ”fri sex” ble lansert, for å nevne noe. Samtidig med denne utviklingen, har også media utviklet seg voldsomt. Og dagens ungdom er målgruppe for et helt annet utvalg av medieprodukter enn deres foreldre og besteforeldre var. Veldig mange av disse medieproduktene (blader, tv-serier, filmer, dataspill, nettsider m.m.) som fyller mye av ungdommens liv, handler på en eller annen måte om sex; enten det er som underholdning eller opplysning, eller en kombinasjon av disse. I tillegg til den naturlige kjønnsdriften, møter altså dagens ungdom seksualitet på en måte - og i et omfang - som ingen før dem i historien har gjort. En stor andel av disse ungdommene konfirmerer seg i Kirken. Hva lærer de om seksualitet der? Sitter de igjen med et annet inntrykk enn den unge mannen på internettforumet?

1.2 Problemstilling og metode

Hovedproblemstilling: Hva formidler norske konfirmantbøker om seksualitet og samliv?

Delproblemstilling 1: Hva vet vi om ungdom og seksualitet i vårt samfunn?

Delproblemstilling 2: Hva sier norske lærebøker i etikk om seksualitet og samliv?

Det kunne tenkes mange metoder for å finne ut hva konfirmanter lærer om seksualitet i Den norske kirke. Jeg bestemte meg for å undersøke fem konfirmantbøker. De burde vise essensen av hva Kirken lærer ungdommen om temaet, og samtidig er de i bruk i veldig mange menigheter. Ved kun å studere bøkene, fanger jeg verken opp hvorvidt disse bøkene relevante kapitler faktisk benyttes når de lokale konfirmasjonslærerne skal undervise om seksualitet og samliv, eller om det i den enkelte menighet i det hele tatt undervises i denne tematikken. Men allikevel er det disse bøkene konfirmantene faktisk får i hånda av sin lokale menighet, og har mulighet til å lese i også på egenhånd utenom konfirmasjonstimene. Det blir på en måte det mest "offisielle" de får om seksualitet av Kirken. Leser de i bøkene på egenhånd? Det er antagelig sterkt varierende. Men er det ett kapittel de slår opp i, så er det nok i manges tilfelle det kapitlet hvor det finnes stoff om seksualitet.

Når vi skal vurdere hva konfirmantbøkene formidler til ungdommen om dette temaet, er det også viktig å ha en generell, oppdatert kunnskap om ungdom og seksualitet i Norge i dag.

"Skal voksne, enten som fagpersoner eller som foreldre, kunne hjelpe og bistå unge mennesker i seksuelle spørsmål, er det (...) av største betydning at de forstår hvorfor ungdom seksuelt handler som de gjør" (Træen s. 9)

Å få fram opplysninger om hva ungdommer gjør og hvorfor de gjør det, vil være en viktig del av avhandlingen. Dette emnet har derfor fått sin egen delproblemstilling.

Å skulle finne "fasitsvar" om seksualitet og samliv i Bibelen, er ikke for nybegynnere; det krever krysslesning og bakgrunnskunnskap. Å begynne med eksegeser av aktuelle bibelvers i denne avhandlingen ville føre for vidt. Så for å ha en "målestokk" å vurdere konfirmantbøkernes formidling mot, benytter jeg tre norske lærebøker i kristen etikk. Derav delproblemstilling 2.

Jeg vil altså belyse både empiriske og normative sider av avhandlingens hovedtematikk. I avhandlingen benytter jeg meg av dokumentanalyse som metode. Dokumentene er både primærkilder (konfirmantbøkene); sekundære kilder - statistiske data og intervjudata; samt teoretiske bidrag. Kildene beskrives i 1.3, og i kapittel 1.4 tar jeg for meg hvordan de konkret anvendes inn i avhandlingen.

1.3 Materiale

1.3.1 Empiri

I denne avhandlingen er det norske ungdommer som har fokus, og da er det viktig å bruke litteratur som beskriver norsk virkelighet. Bøkene og artikkelen jeg har valgt ut, bygger i all hovedsak på undersøkelser fra Norge, både kvantitative og kvalitative.

Willy Pedersen: Nye seksualiteter (2005)

Willy Pedersen er professor i sosiologi ved universitetet i Oslo, og tilknyttet NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring). Han har forsket mye på ungdom, seksualitet, rusmidler, atferdsproblemer og sosial marginalitet. *Nye seksualiteter* er en sammenfatning av 10 års forskning på ungdom og seksualitet. Forskningen bygger blant annet på store kvantitative undersøkelser, som "Ung i Norge longitudinell", og kvalitative intervjuer. I denne avhandlingen er det særlig resultatene om norsk ungdoms seksualitet fra de kvantitative undersøkelsene jeg trekker veksler på.

Bente Træen: Ungdom og seksualitet (1995)

Bente Træen er professor i helsepsykologi ved Universitetet i Tromsø. Dataene i boken er i hovedsak hentet fra "Ungdomsundersøkelsen 1988" og "Ungdomsundersøkelsen 1989". I disse kvantitative undersøkelsene blant 17, 18 og 19 åringer, gis det i følge Træen "*Et tilnærmet korrekt bilde av seksualvanene til de 17-19 år gamle gjennomsnittspersonene Ola og Kari Nordmann*" (Træen 1995 s. 12). For flere av opplysningene som kommer fram, har vi nyere data hos Pedersen. Men Træen har mange gode betraktninger og poenger som jeg har tatt med.

Willy Pedersen: Guds grep: Kristendom, seksualitet og samliv (2012)

I 2012 utga Willy Pedersen en artikkel basert på nye funn fra "Ung i Norge longitudinell"; Respondentene i undersøkelsen hadde siden *Nye seksualiteter*, fått en gjennomsnittsalder på 28 år, og det var samlet inn nye data fra dem. Utgangspunktet for artikkelen er et foredrag Pedersen holdt for Bispemøtet i januar 2011. Og fokuset ligger på hvorvidt kristent engasjement i tidlige tenår, spilte inn på seksuelle handlinger og valg av samlivsform senere i livet. Artikkelen omtales heretter kun som *Guds grep*.

Åse Røthing: Sex, kjønn og kristentro (1998)

Åse Røthing utga i 1998 denne omarbeidede utgaven av sin hovedoppgave i Kristendomskunnskap. Boken er basert på intervjuer med 22 kvinner i tjuårene, om deres erfaringer med seksualitet, parforhold, kjønnsroller og sampill i kristne tenåringsmiljøer. Men den inneholder også et blikk på både kristne ressursbøker for ungdom om seksualitet, samt på hva kristne etikere sier om seksualitet. På slutten av boken kommer hun også med egne forslag til viktige momenter for kristen seksualetikk og -undervisning. I denne avhandlingen, har jeg brukt sitater og tendenser fra Røthings informanter i både empiri-delen, og i analysen og drøftingen av konfirmantbøkene. Og jeg trekker inn hennes etiske innspill i avhandlingens etikk-del.

1.3.2 Teori

For å belyse hva norske etikere mener om seksualetikk, har jeg valgt ut tre bøker, skrevet av fem forfattere fra fire ulike læresteder. Utgivelsesår spenner fra 1993 til 2011. Bøkene representerer da forhåpentligvis noe av bredden i norsk teologi.

Christoffersen og Selvik: Engasjement og livsytring. Innføring i etikk for pedagoger (1999)

Svein Aage Christoffersen og Torstein Selvik har skrevet denne "innføring i etikk for pedagoger". Førstnevnte er professor i etikk og religionsfilosofi ved Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo, og sistnevnte er teolog og høyskolelektor ved Høgskolen i Bergen, Avdeling for lærerutdanning. Boken består av to hoveddeler; én om prinsipiell etikk, og en om etiske problemer i skole og barnehage. Den omtales heretter kun som *Engasjement og livsytring*.

Heiene og Thorbjørnsen: Kristen etikk – en innføring (2011)

Forfatterne av denne boka, Gunnar Heiene og Svein Olaf Thorbjørnsen, er begge professorer ved Det teologiske menighetsfakultet. Boka er særlig beregnet på faget RLE i lærerutdanningen, men også for andre religionsstudenter og generelt interesserte. Også denne er delt i to hoveddeler: én for grunnlagsetikk, og én for områdeetikk. Den omtales heretter kun som *Kristen etikk*.

Mæland: På livets side (1993)

Misjonsskolen på Fjellhaug (nå Fjellhaug internasjonale Høgskole) var arbeidsplass for Jens Olav Mæland da han skrev denne boken. Den er skrevet for å dekke kristendomsstudiets behov, samt for andre interesserte. Denne er - i likhet med de to andre etikkbøkene – todelt, i ”grunnlagsspørsmål” og ”ulike livsfelt”.

1.3.3 Analyse

De fem konfirmantbøkene jeg har valgt å analysere, representerer et spenn på flere måter:

- Utgivelsesår spenner fra 1994 til 2011
- Layout og struktur spenner fra skolebokaktig til ungdomsmagasin.
- Sideantallet i dem spenner fra 45 til 216.
- De har forskjellige utgangspunkt for å komme inn på seksualitet; budene, bryllup eller forelskelse.

Dermed burde de til sammen dekke noe av bredden av hva norske konfirmanter presenteres for i konfirmasjonstiden. En sjettede bok var også aktuell, men den behandlet ikke temaet seksualitet, og vies dermed ikke plass i avhandlingen. Men det minner oss om at vi må ha i bakhodet at bøkene som behandles, er bøker som i noen grad faktisk omtaler disse temaene, og at ikke alle konfirmantbøkene på markedet nødvendigvis gjør dette.

Kort & Godt: For konfirmannten (2003)

Denne boka er utgitt på IKO-Forlaget i 2003, og er skrevet av kateketene Geir Hegerstrøm og Kristine Aksøy Alveng. Boka er den minste av dem vi skal se på, kun 45 sider lang, og dette samsvarer jo bra med bokas tittel. Den oppleves liten og lett å holde i. Her har to pedagoger opplagt prøvd å finne akkurat den passe mengden stoff, slik at man lærer det man trenger (noen vil kanskje si «men heller ikke mer»), uten å bli skremt av en stor, tjukkbok. Det finnes ikke en eneste dobbeltside i denne boka uten enten foto eller illustrasjon, eller begge deler. Fotoene er både av personer, natur, kirkelige motiver og kjente malerier med bibelske motiver. Alle kapittelnavnene er korte og selvforklarende, og henviser til klassiske konfirmasjonstemaer. Hvert kapittel er ganske likt oppbygd. Layouten er konsekvent og oversiktlig gjennom hele boken. Dette er lett å

få øye på, da de fleste kapitlene bare går over én dobbeltside. Kapitlene består av forfatterens tekster, korte bibeltekster, sangtekster, og «bokser» med utsagn og bittesmå intervjuer av ungdommer. Mange av kapitlene har også noen blanke linjer, der konfirmantene kan svare på spørsmål, skrive en bønn og lignende. Disse linjene omtales i Lederpermen som “*plass til 'konfirmantens eget fingeravtrykk' i form av plass til å skrive inn bønner, refleksjoner, personlige data, osv.*” (Lederpermen s. 5).

På innsiden av bokens fremre perm og den påfølgende siden, står tekster som Trosbekjennelsen, Fader Vår, Velsignelsen (Velsign oss, Gud Fader osv.), Misjons/dåpsbefalingen, m.fl.. Bakerst i boka står ordning for høymessen over to sider. Boka omtales heretter kun som *Kort & Godt*.

Dører til livet: En bok til konfirmanten (1996)

Denne boka er utgitt på Gyldendal norsk forlag 1996, og er skrevet av prestene Per Anders Nordengen og Eivind Skeie. Den er 166 sider lang, og i format og utseende er den ganske lik en typisk ungdomsskolebok (slik jeg erindrer dem fra 1995). Boka er inndelt i fire hoveddeler: Døren til Gud, Døren til mennesket, Døren til Jesus og Døren til livet. Disse er igjen inndelt i 13 nummererte temaer, med egne kapitellnavn og underkapitler. Kapitellnavnene er ikke så korte og selvforklarende som hos *Kort & Godt*, men likevel nokså forståelige. Kapitlene har en ganske fast struktur. De består hovedsakelig av forfatterens tekster, men krydres med bilder og tegninger, tekster fra Johannesevangeliet (alltid ledsaget av den samme tegningen av Johannes), tekster skrevet av ungdommer, og avsluttes som regel med en salme, en bønn og ”videre arbeid” – noen spørsmål om teksten.

Bakerst i boken står det en ”liturgi for andakten i konfirmanttimen”, liturgi for høymessen, Fader Vår, De ti bud og trosbekjennelsen. Boka omtales heretter kun som *Dører til livet*.

Ærlig talt: En bok for konfirmasjonstiden (1994)

Ærlig talt er gitt ut på H. Aschehoug & Co. i 1994. Den er 185 sider lang, og skrevet av prestene Helen Bjørnøy, Sindre Eide og Bjørn Thorbjørnsen. I liket med *Dører til livet*, minner utseendet dens meg om en ungdomsskolebok. Den er delt inn i 15 kapitler, som dekker det vanlige konfirmasjonspensumet. Kapitellnavnene er ikke alltid så selvforklarende; første gang jeg skulle sjekke om det sto noe om seksualitet og samliv,

slo jeg opp i kapitlet "Guds gode gave". Det handlet om tilgivelse. Stoffet jeg så etter, var i kapitlet "Gode venner – det handler om å leve"... Mot slutten av boken er det en alfabetisk oppslagsdel for viktige ord, før delen "Fra tradisjon og liturgi" avslutter boken med liturgier, kjente bibelvers m.m.. Kapitlene har ganske lik struktur; de starter med en dobbeltside med innledningstekst og –bilde, består av flere underkapitler, og avsluttes med "Godt sagt" (sitater), "Bibelen forteller", "Noe å arbeide med" (skriveoppgaver), "Til fordypning" (forslag til ord man kan slå opp på i oppslagsdelen) og "Gudstjeneste". Mellom hvert kapittel, er det en blank "Min side" hvor konfirmanten kan notere. Boka omtales heretter kun som *Ærlig talt*.

Brukerveiledning (2003)

Denne boka er skrevet av tre relativt unge prester; Knut Tveitereid, Bård E. H. Norheim og Hege E. Fagermoen, samt presteveteranen Per Arne Dahl. *Brukerveiledning* har –som tittelen indikerer - en helt unik oppbygning. Og i undertittelen «Dåp : Jul : Bryllup : Begravelse : Påske : Pinse : Konfirmasjon» får vi vite bokens inndeling. Dette kan virke som få temaer på hele 216 sider. Men det er lurt inn ganske mye stoff med direkte og indirekte relevans til hvert kapittel., slik at de "vanlige" temaene for konfirmasjonstiden er inkludert. Kapitlene er ganske likt bygget opp. Alle starter de med en dobbeltside med kapittelnavnet, en passende illustrasjon, et eller flere bibelvers og en innledende tekst. Deretter følger alltid en side som er delt i «1. Du treng: (kryss av)» som er en avkrysningsliste, og «2. Du gjer» som er en slags tegneserie på 8 ruter som forklarer deg hvordan du kommer deg gjennom forberedelser og høytid. Så, på neste side, kommer «3. Du husker» som er en samling med fire bibelsteder, som gjerne har hver sin korte innledning eller forklaring. Disse nummererte delene i begynnelsen av hvert kapittel, bidrar til å forsterke inntrykket av en "vanlig" brukerveiledning/bruksanvisning. Etter disse tre delene forsvinner nummereringen, og det kommer som regel en matoppskrift, som knyttes til høytiden. Etter oppskriftene er ikke kapitlene like likt bygget opp. Men de har mye til felles, så som: Bibelhistorier, andre typer historier, "Ordet rundt bordet" (en liten liturgi), sanger, leker, kunstbilder med bibelske motiver (med noen betraktninger), "Blop-bilder" med tilhørende spørsmål, "Dagens dilemma", "Bibel-quiz", en artikkel om et kjent kristent forbilde, med mer. Nesten til sist i boka, presenterer de fleste store norske, kristne ungdomsorganisasjonene seg med en side hver.

Con Dios (2011)

Denne konfirmantboka er egentlig ikke en bok, men et magasin. Det er laget av det svenske ekteparet Johan og Kristina Reftel. Førstnevnte er menighetspedagog, og kona redaktør. *Con Dios* – som betyr med Gud - ble utgitt første gang i Sverige i 2003, og den norske oversettelsen kom i 2005. Det er kommet flere utgaver senere. Utgaven som brukes her, kom i 2009 i Sverige, og i norsk oversettelse i 2011.

Magasinet er på 193 sider, og delt inn i 21 "saker" (som jeg heretter kaller kapitler). Kapittelnavn og -temaer er ganske typiske i konfirmantbok-sammenheng. Ett av de få som ikke inneholder et «kristent» ord, er «Vill og forelsket» som vi skal se nærmere på senere. Den første dobbeltsiden i hvert kapittel har en kapitteloverskrift med stor skrift, et stort illustrasjonsfoto (noen ganger et lite i tillegg), og så en kort innledningstekst. Etter denne første siden, er det nesten ingen likheter i «formler» og oppsett av kapitlene. Alt er inndelt i små avsnitt, i egne faktabokser, eller lignende. Veldig mange av tekstene er forfatterens tekst. Noe er fritt gjengitte bibeltekster, med oppslagsreferanse. Noe er små intervjuer eller uttalelser fra enkeltpersoner. Og det er i god magasinstil selvfølgelig noen tester, for eksempel «*TEST: steder der du kan be*». Det er mye bilder og illustrasjoner til tekstene, og magasininstilen er gjennomført fra forside til bakside. Noe av stoffet er til og med utformet for å etterligne reklameannonser.

Dette magasinet inneholder mange spørsmål innimellom tekstene, men ikke egne «spørsmålsavdelinger» som i noen av de andre bøkene. Det er heller ingen liturgi til bruk i konfirmasjonstimene. På siste side står sentrale bibeltekster, slik vi kjenner til fra noen av de andre konfirmantbøkene.

1.4 Avhandlingens oppbygning og struktur

1.4.1 Empiri

I kapittel 2 skal delproblemstilling 1 besvares. Her benytter jeg *Nye seksualiteter* av Willy Pedersen og *Ungdom og seksualitet* av Bente Træen som hovedkilder, for å beskrive den "norske virkeligheten". Dette handler noe forenklet fortalt om når norske ungdommer debutterer, med hvem og hvorfor. Mot slutten av denne delen trekker jeg inn en nyere artikkel av Pedersen: *Guds grep*. Her ligger fokuset på i hvilken grad kristent engasjement blant norske tenåringer har innvirkning på deres seksualliv og valg av første samlivsform senere i livet. Helt til sist presenterer jeg noen tendenser fra *Sex, kjønn og kristentro*.

1.4.2 Teori

Kapittel 3 vies delproblemstilling 2, og jeg presenterer hva tre lærebøker i kristen etikk sier om kristen etikk generelt, seksualetikk spesielt, og om de er enige seg i mellom. Etikkbøkene er skrevet av forfattere med bakgrunn fra forskjellige teologiske utdanningsinstitusjoner. Dermed er det grunn til å tro at bøkene kan representere en viss teologisk variasjon, som forhåpentligvis representerer noe av mangfoldet i norsk kristenliv. Det er også en variasjon i hvem som er målgruppe for de forskjellige bøkene. *På livets side* er skrevet for «å dekke det behov som kristendomsstudiet innebærer», samt for «alle dem som er opptatt av den kristne etikks begrunnelse og anvendelse» (Mæland 1998, s. 11). *Kristen etikk* er «særlig beregnet på faget RLE i lærerutdanningen, men vil også være relevant for studenter på andre religionsstudier og for folk med interesse for etiske spørsmål generelt» (Heiene og Thorbjørnsen, baksiden). *Engasjement og livsytring* er – som undertittelen sier – en «innføring i etikk for pedagoger», nærmere bestemt pedagoger i barnehage og skole.

1.4.3 Analyse

Kapittel 4 inneholder analysen av de fem konfirmantbøkene undervisning om seksualitet og samliv. Hver bok får sin del, hvor relevante kapitler først beskrives, og så vurderes. Jeg har forsøkt å ha på meg "konfirmantbriller" når jeg har behandlet konfirmantbøkene. Som supplement hvordan jeg som kirkelig ansatt, med utdanning og lang erfaring, kan lese dem. Opprinnelig hadde jeg tenkt å fokusere kun på seksualitet i ungdomstiden, og hvilke regler eller anbefalinger konfirmantene får for dette. Men det viste seg at flere av bøkene kobler dette så sterkt opp mot ekteskap og/eller livslangt samliv, at det var vanskelig å skille disse dimensjonene fra hverandre. I tillegg viste det seg at noen av bøkene var utydelige på om det var ekteskap eller "bare" livslangt samliv som var godt nok som ramme for sex. Dette gjorde meg nysgjerrig på hvem av dem som egentlig sa hva om dette. Dermed behandlet jeg dette også, både i analysekapitlet, og i avhandlingens drøftingsdel. *Allikevel ligger tyngdepunktet i denne avhandlingen, på det første ordet i ordparet "seksualitet og samliv".*

1.4.4 Drøftingsdel

Mens jeg i kapittel 4 tar for meg bok for bok, og i stor grad lar bøkene struktur bestemme regien, er det annerledes i kapittel 5, drøftingsdelen: Her setter jeg opp fem vurderingskriterier som bøkene vurderes mot. Disse vurderingskriteriene får hvert sitt underkapittel, og hver konfirmantbok vurderes på nytt i lys av det enkelte kriterium, og med teori og empiri som bakteppe.

1.4.5 Konklusjon

I konklusjonen oppsummerer jeg først hovedfunnene fra avhandlingen. Deretter retter jeg blikket framover, og kommer med noen utfordringer til konfirmantbøkene og Kirken. I tillegg nevner jeg noen felter det kunne være ønskelig med mer forskning på.

2 Empiri: Ungdom og seksualitet i Norge i dag

I dette kapitlet skal jeg besvare delproblemstilling 1: *Hva vet vi om ungdom og seksualitet i vårt samfunn?* Vi skal både se på noen nyere norske statistiske funn; litt på hva som foregår inne i ungdommenes hoder; og på omstendigheter rundt ungdommene som kan påvirke deres seksuelle handlingsvalg. Det meste av kapitlet handler om norsk ungdom generelt. I 2.11 skifter fokuset over til kristen ungdom.

2.1 Definisjon av sex

Definisjonene og normene som eksisterer, er høyst varierende, uklare og subjektive, sier Pedersen, og henviser både til en amerikansk studie fra 2000, og til Bill Clintons berømte utsagn «*I did not have sexual relations with that woman*» (det kom senere fram at den omtalte damen hadde utført munnsex på ham) (Pedersen2005, s. 23). I studien Pedersen henviser til (Bogart, Wagstaff mfl. 2000) ble et antall forsøkspersoner bedt om vurdere ulike scenarier: De oppdiktede personene Jim og Susie møtes på bar, går hjem til han, og har enten vaginalt samleie, analt samleie eller oralsex utført av han eller henne. Alle variantene kunne resultere i orgasme for han, henne eller begge, og forskerne spurte: Når vil Jim og Susie oppfatte de forskjellige variantene som "å ha hatt sex"? Svarene var sprikende. Men mange mente at de to samleieformene var sex, mens mange mente at oralsex ikke var det, spesielt hvis det ikke resulterte i orgasme. I *Nye Seksualiteter* oppgir mange av informantene - i forskjellige sammenhenger - at det er *samleie* som er sex. Andre varianter som beføling av kjønnsorganer (petting) og munnsex, regnes av flere ikke som sex, når de blir bedt om å definere eller presisere. Træen skriver at man av og til får inntrykk av at folk likestiller sex med samleie, men at dette er helt feil. «Ungdom er seksuelt aktive lenge før de er samleieaktive», sier hun (Træen s. 39). Røthing skriver at ordet seksualitet gir to typer assosiasjoner: «*På den ene siden omtales alle seksuelle spenninger mellom kjønnene som seksuelle spenninger. (...) På den andre siden forbindes seksuell kontakt først og fremst med samleie*» (Røthing s. 158).

Denne mangelen på en entydig definisjon av ordet sex, kommer jeg tilbake til under analysedelen og drøftingsdelen av avhandlingen.

2.2 Milepæler i seksuell utvikling

«(...)Det er i puberteten at de målrettede erotiske og seksuelle handlingene skyter fart (...)», skriver Pedersen (2005 s. 51). Og de fleste går gjennom de forskjellige «milepælene» i noenlunde samme rekkefølge. Det starter med kyssing, går videre i tungekyss/klining, fortsetter med beføling av jentas bryster, dernest beføling av jentas kjønnsorgan, så guttens kjønnsorgan, før det er kontakt mellom kjønnsorganene og til slutt samleie. Dette kan kalles et «standard seksuelt skript», og er vanlig i mange vestlige land.

Uttrykket «seksuelt skript» ble lansert av Simon og Gagner, forteller Pedersen (2005, s.20). Dette uttrykket betegner de uskrevne lovene for hvem man kan ha sex med, når, hvor, hva man kan gjøre og hvorfor Disse «lovene» vil selvfølgelig også være avhengige av den historiske epoke og kulturelle konteksten man lever i, men kan også variere individuelt mellom personer, selv om de befinner seg i samme kultur til samme tid. Skriptet dekker også i hvilken rekkefølge mennesker går gjennom seksuelle «milepæler». Tidligere var det for eksempel ikke vanlig å utføre oralsex på hverandre før etter man hadde nådd «samleie-milepælen», men de siste årene har disse milepælene til en viss grad byttet plass i Norge.

I «Ung i Norge» (2002) undersøkte Pedersen m.fl., hvor mange av 13-15-åringer (N = 5500) som hadde vært gjennom tre av de mest typiske milepælene i standardskriptet: klining, beføle hverandre på overkroppen og beføle hverandre på kjønnsorganene. De yngste hadde få slike erfaringer, men av de som hadde erfaringer, var det flere gutter enn jenter. Hos 15-åringene har erfaringene økt på alle områder, men balansen hadde endret seg, så nå var jentene mest erfarne på alle tre områder (Pedersen 2005 s. 51).

I tidlige tenår later klining - og til en viss grad beføling - til å være en del av en utprøving som ikke trenger å ha med kjærlighet og forhold å gjøre. Og det kan utføres uten forventninger om noe mer. I eldre alder synes «skriptet» mer å være at har man først gjort A, må man også gjøre B. Altså, kliner man med noen, kan den ene eller begge parter forvente at det skal etterfølges av et samleie, eller at det er følelsesmessig interesse inne i bildet (Pedersen 2005, s. 52). Pedersen viser også til en undersøkelse av unge kvinner der samtlige hadde forsøkt å sette grenser innenfor seksuelle situasjoner. Disse hadde

opplevd at mennene ble bebreidende når de kvinnene satte grenser. Når kvinnene fortalte for hverandre og imiterte mennene, smilte og humret resten av kvinnene gjenkjennende. De kjente igjen mønsteret. Det fantes altså også standard reaksjoner på å bryte med de vanlige delene av handlingsmønsteret.

Dette ble fortolket som at kvinnene ikke opplevde bebreidelsene som oppriktige klager fra ekte menn, men som stereotype bebreidelser som menn rutinemessig tyr til. Tilsvarende ble det ikke tillagt kvinnes personlige egenskaper, eller mangel på sådanne, at det var vanskelig for dem å si nei. Vanskene oppsto heller som et resultat av at forventningene lå der som et «usynlig manus». Forskerne konkluderte med at slik kan det seksuelle skript være med på å innsnevre valgmuligheter og frata partene kontrollen (Pedersen 2005, s. 53).

2.3 Samleiedebut: når, med hvem, hvorfor, hvordan?

Debutalder er noe mange ungdommer er opptatt av. Gjennomsnittlig debutalder for samleie er en gjenganger i diverse spørre- og opplysningsspalter. Pedersen tar selvfølgelig også dette temaet opp, og går grundig til verks. Han oppgir ikke bare en snittalder for hvert kjønn, men har med en graf (fra Ung i Norge 2002) som viser andelen som har samleiedebutert av hvert årstrinn mellom 13 og 19.

Den viser at i 13-års alderen, er gutter høyest representert. Ved 14 år, har jentene så vidt passert guttene, og ved 15-års alderen har kjønnenes kurver tydelig krysset hverandre, og slik fortsetter det ut tenårene. Hvis vi litt forenklet sier at et konfirmasjonsår varer fra konfirmantene er 14 år til de er 15, så kan vi se på grafen at i denne perioden stiger prosenten av gutter som har debutert fra ca. 15 til i underkant av 20, i løpet av konfirmasjonsåret (Dette er en grov forenkling, siden konfirmasjonsåret ikke følger kalenderåret; det er for det første vanligvis tre måneder kortere, og starter i mange menigheter om høsten. I tillegg kommer at konfirmantenes fødselsdager er spredt utover hele kalenderåret. Og i menigheter med høstkonfirmasjon vil konfirmantene når de konfirmeres gjennomsnittlig være noen måneder eldre, enn i menigheter med vårkonfirmasjon. Allikevel er denne forenklingen det nærmeste vi kommer utviklingen gjennom konfirmasjonsåret, med de gitte data, og jeg kommer tilbake til dette i drøftingsdelen). Jenteprosenten øker fra ca. 12 til ca. 23 (Pedersen 2005, s. 67).

Ved 19 år er det altså flest jenter som har debutert. Drøyt 80 % av jentene har da debutert, mens gutteprosenten ligger på snaut 70. Dermed er det jentenes gjennomsnittsalder som blir lavest. Pedersen presenterer gjennomsnittsaldrerne gjennom median-termen. Jentenes snittalder ved samleiedebut er 16,7 år, mens guttenes er 18,0 år. Disse tallene er lavere enn noen gang i moderne tid, spesielt for jenter (og i eldre tid foretok man ikke slike undersøkelser). Pedersen sier at det både er de kulturelle rammene man lever i, og

"en rekke kjennetegn ved individet og dets nærmiljø, som bidrar til å forme handlingsvalgene. Seksualiteten veves inn i en rekke sentrale dimensjoner i våre liv".

Hva gjelder de kulturelle rammene, sier han at de siste tiårenes feminisme og likestillingskamp kan ha spilt inn, samt seksualiseringen av det offentlige rom (Pedersen 2005 s. 73). Når det gjelder kjennetegnene ved individet og dets nærmiljø, har Pedersen mye å fortelle oss om det, og lister opp følgende punkter, basert på undersøkelser fra hele verden (Pedersen 2005, s. 64f):

- *Sosiodemografiske forhold:* de med dårlige levekår debuterer tidligere enn andre. Høy utdanning kobles av flere studier med sen debut (også bekreftet i Norge). Unntaket er ungdom i miljøer med høy utdanning som lever i sekulariserte, urbane strøk. Disse kan også debutere tidlig.
- *Familiefaktorer:* familier med god omsorg og oppfølging foster barn som venter med sex, mens familier med høyt konfliktnivå og problemer foster barn som debuterer tidlig. Samlivsbrudd hos foreldre, og lite tilsyn ser også ut til å bidra til tidlig debut.
- *Hormoner og pubertets-timing:* i puberteten øker hormonproduksjonen, og dette kan naturlig nok virke direkte inn på drifter og motivasjon til å ha sex. Det kan også indirekte ha betydning, ved at utvikling av f.eks. bryster og skjegg kan gjøre en mer attraktiv som sexpartner. Testosteronnivå og tidlig seksuell aktivitet har direkte sammenheng hos gutter, men hos jenter er ikke sammenhengen med østrogen og progesteron like klar. Dog er det en sammenheng mellom jenters pubertetsutvikling og etablering av kjæresteforhold. Jenter kommer også gjennomsnittlig tidligere i puberteten enn gutter.
- *Utdanningsaspirasjoner.* Lavt karakternivå og manglende utdanningsplaner og -ønsker henger ofte sammen med tidlig debut.
- *Religion.* Religiøst engasjerte ungdommer debuterer ofte sent (mer om dette i 2.11).

- *Ensomhet og depresjon* er typisk for de som debuterer spesielt tidlig. Spesielt for jenter, og da ligger ofte foreldrenes dårlige omsorg og oppfølging bak.
- *Atferdsproblemer og rus* «er de fenomenene som mest systematisk har blitt koblet til lav alder ved samleiedebut», sier Pedersen. Under denne samlebetegnelsen faller fyll, skulk, bråk i skolen, småkriminalitet og vold. Ungdommer som er diagnostisert med atferdsforstyrrelse har ofte veldig tidlig debut, spesielt de som sliter med aggresjon og konflikter med jevnaldrende.

Pedersen konkluderer med at tidlig debut faller inn i et mønster av svake ressurser, dårlig omsorg og lite oppfølging i familien, i tillegg til ungdommens egne problemer. Imidlertid er mange av de nevnte faktorene knyttet sammen, og det er vanskelig å vite i hvilken rekkefølge de har oppstått, og hvor mye hver av dem har betydd. Helst burde man ha longitudinelle data for å etablere en tidslinje over begivenheter, samt «*estimere betydningen av de enkelte faktorer, samtidig med at en kontrollerer for de øvrige*» (Pedersen 2005, s. 65).

Når det gjelder årsaker til at ungdommer *ikke* har samleiedebutert, har Træen funnet ut at jenter og gutter er ganske like, men det er en vesentlig forskjell:

- Jenter: venter på den rette, må være forelsket, føler seg ikke klar.
- Gutter: venter på den rette, må være forelsket, ikke fått anledning.

(Træen s. 43f, min forenkling).

Dette viser at forbindelsen mellom kjærlighet og samleie står sterkest hos jentene. Mange av guttene ville ha hatt samleie uten kjærlighet om de fikk anledning. Omstendighetene rundt ungdommers første samleie har ikke forskerne mye kunnskap om. Vi fikk nettopp Pedersens observasjoner om hva som kan gjøre at ungdom debuterer sent eller tidlig. Ungdommene selv har et noe annet perspektiv: De har sitt første samleie når de “føler seg modne for det”. Og viktige faktorer for å “føle seg moden”, er bl.a. nysgjerrighet, spenning, seksuell opphisselse og viktigst, forelskelse. Jenter er mest kjærlighets- og forelskelsesorientert. Gutter er også det, men samtidig mer pragmatisk orientert: mange svarer at de hadde sitt første samleie fordi de fikk anledning til det, og fordi de ville ha erfaringen (Træen s. 73). Det er altså samsvar mellom hva guttene som *ikke* hadde hatt samleie, og guttene som *hadde* hatt samleie

svarte på dette punktet.

I Træens undersøkelse svarte 67 % av de såkalt "samleieaktive" ungdommene at de hadde debutert med en kjæreste. 19 % hadde debutert med en god venn, og 15 % med en tilfeldig bekjent. Dette viser, sier Træen, at *"ungdommer flest er svært følelsesmessig involvert og intime med sin første samleiepartner"*. Og hun fortsetter: *"Det viser også at de aller fleste ungdommer har sitt første samleie innenfor et parforhold, og ikke med en tilfeldig person på fest som mange tror"* (s.73).

Nå er det ikke sikkert at alle vil være enig med henne i at uttrykkene "ungdommer flest" og "de aller fleste ungdommer" samsvarer med de 67 prosentene som debuterte med en kjæreste. Spesielt hvis vi ser på kjønnsfordelingen: 67 % er nemlig gjennomsnittet av begge kjønn, mens kjønnsfordelingen er 75 % av jentene og 56 % av guttene. For guttenes del, er vi da nesten nede i bare halvparten. Men noen ser jo som kjent på glasset som halvtomt, mens andre ser det som halvfyllt...

Den samme undersøkelsen viste at jentenes første samleiepartner gjennomsnittlig var 2,8 år eldre enn dem selv, mens guttenes første partner gjennomsnittlig var 0,2 år yngre enn dem selv. Årsaken til forskjellen mellom kjønnene, er hovedsakelig at det finnes en tilsvarende aldersforskjell mellom partene i heteroseksuelle parforhold i slutten av tenårene. Jentene i denne fasen inngår dermed i *"et sosialt mer modent parforhold"* enn det deres jevnaldrende gutter gjør (Træen s. 77). Så på tross av at gutter og jenter gjerne "føler seg modne" i omtrent samme alder, ligger ikke forholdene like godt til rette for gutter. Og der ligger mye av forklaringa på forskjellen på hvor mange gutter og jenter som hadde debutert med en kjæreste – mange av guttene "blir nødt" til å debutere "uten kjærlighet". Det er også mer akseptert av samfunnet at gutter har samleie utenfor et parforhold. Norske ungdommer har jevnt over en formening om at samleie er noe som hører sammen med kjærlighet. Men kjærligheten trenger ikke alltid være så langvarig: av 1174 samleieaktive ungdommer svarte 8 % at de kun hadde kjent partneren én dag eller kveld, og 6 % hadde kjent partneren under en uke. Videre hadde 16 % kjent partneren i 1 – 4 uker, 34 % i 1 – 6 måneder, mens de siste 37 % hadde kjent partneren i 6 måneder eller mer. Nå skal det sies at for ungdom er det ikke noe problem å bli forelsket på én kveld, så de som debuterte med en partner de ikke hadde kjent lenger, trenger ikke å ha gjort det uten å ha vært forelsket. Ofte kan slike samleier med en man

har kjent kort, også være et forsøk på å finne seg en kjæreste. Og noen ganger ender det nettopp med et kjæresteforhold (Træen s. 74).

Det første samleiet foregår gjerne vidt forskjellig fra elegante, romantiske filmscener. De er ofte preget av at en eller begge parter har lite eller ingen erfaring. Man vet ikke helt hva man skal gjøre, hva den andre ønsker, og man tør kanskje ikke snakke sammen om slike ting midt i "kampens hete". I tillegg til at man har lite erfaring, er partene nå i en situasjon som Træen karakteriserer som omgitt av både taushet, mystikk og hemmelighetskremmeri, og da er det ikke så rart at man ikke vet hva man skal gjøre. Det er vanlig ut gutten får for tidlig utløsning, og at jenta blir skuffet over guttens ensidige fokus på kjønnsorganer. *"Det viktigste i forbindelse med de tidlige samleiene er nok at man stoler så mye på seg selv at man tillater seg å være akkurat så klossete som man kanskje er"*, sier Træen (Træen 1995, s. 76). Hun nevner ikke noe her om å stole tilsvarende på partneren.

Ved fylte 20 år, er det omtrent en femtedel av ungdommene som ikke har hatt samleie. Mange av disse rammes av en *"majoritetsmisforståelse"* (Pedersen s. 103) – de kan føle på at "alle andre" har "gjort det", føle et savn over det de selv ikke har opplevd, og oppfatte seg som sære unntak. Men i virkeligheten er de ikke så sære – en femtedel er jo en ganske stor andel.

2.3.1 Forekomst av alkohol ved seksuell debut

Træen skriver at *"bare en tredjedel av ungdommene oppga at de hadde drukket alkohol i forbindelse med sitt første samleie"* (Træen s. 77). Igjen kan vi jo lure på om alle vil være enige i ordbruken - at en tredjedel kan beskrives som "bare". Men hennes poeng er antagelig at tallene er bedre enn det mange skal ha det til. De samleiedebutene som har funnet sted i forbindelse med alkoholinntak, er nok i hovedsak de som finner sted utenfor parforhold. Selv om alkoholens virkning ser ut til å være størst hvis folk *tror* de har drukket, men ikke nødvendigvis *har* det, så ser det ut til at en del bruker alkohol for rett og slett å drikke seg til mot. Alkoholen gjør det lettere å ta kontakt, og tåle avvisning, og man kan ha en "unnskyldning" for å oppføre seg litt annerledes enn man vanligvis gjør. I hvert fall er det denne forventningen mange har til alkoholens effekt (Træen s.

78f).

2.4 Seksuell oppdragelse og opplæring

Mennesker er seksuelle vesener fra fødselen av, og kanskje før det også, sier Træen (s. 27). Mange barn lærer seg tidlig at stimulering av kjønnsorganene gir gode opplevelser. De kan inkludere dette i f.eks. lek, ved å gni seg mot gjenstander eller personer. For gutter er det lettere og mer naturlig også å berøre kjønnsorganet med hånden. Dette både rent fysisk, siden "utovertiss" er lettere tilgjengelig, samt at de også nettopp fordi de har utovertiss, må lære seg å håndtere den når de skal urinere. Dermed har de en "unnskyldning" til å berøre den, og blir ikke like lett irettesatt eller avledet av voksne, som jenter gjør. Allerede her har "forskjellsoppdragelsen" av jenter og gutter begynt. Barn er i fysisk stand til å onanere så snart de motoriske ferdighetene er utviklet. Noen begynner med dette i tidlige barneår, mens mange venter til tenårene (Mer om onani i 2.10). I tidlige barneår er barn nysgjerrige på hvordan det annet kjønns kjønnsorganer ser ut, og det er ikke uvanlig at de får utforsket det gjennom å leke "doktorleken". En annen tradisjonell lek med mulighet for seksuell utforskning, er "mor, far og barn". I den leken er det ikke uvanlig at "mor" og "far" leker at de lager barn. Slike leker er veldig alminnelige, men når de oppdages av foreldre eller andre voksne og barna opplever deres reaksjon, lærer de ofte å forbinde slikt med skam, å bli nektet nytelse, å nekte seg nytelse og lignende. Barn og voksne har ikke samme forhold til seksuelle handlinger. Men voksne tilskriver barns seksuelle handlinger meninger som barna selv ikke har lært seg. De tolker handlingene på en "voksen" måte. Barna vet ikke at det de gjør – f.eks. onanerer – har et eget ord, men de får kanskje høre det av den voksne som oppdager det. Samtidig oppfatter de den voksnes moralske bedømming av aktiviteten. Derfor er det viktig, sier Træen, at de voksne er bevisst på hvor sårbare barna er når de blir avslørt i slike situasjoner, og fortsetter:

"På tross av en relativt stor åpenhet om seksualitet i det norske samfunn er det ikke urimelig å påstå at for å lære seg å håndtere seksualiteten i vårt samfunn, må man i vel så stor grad lære seg å håndtere følelser av skyld og skam" (Træen s. 30).

Voksne kan respondere på mange måter på barnas seksuelle handlinger: overse det; bortforklare det; eller beskrive dem som seksuelle og gi straff eller ros. Træen mener sistnevnte sannsynligvis er minst vanlig i dag. Barn lærer grunnleggende holdninger og

reaksjoner på hva som er “naturlig” og “normal” seksualitet av sine foreldre. Og det som barna sitter med av tidlig læring fra foreldrene, viser seg vanskelig å endre eller revurdere, fordi det ikke utfordres på særskilt måte senere i livet. Voksne behandler gutter og jenter på forskjellig vis. Vi har allerede hørt at de forskjellsbehandles når de tar seg på kjønnsorganet. I tillegg kommer at jenter læres opp til å passe på underlivshygiene, og ofte assosierer eget underliv med utflod og menstruasjon. Skulle de finne på å beskjeftige seg med underlivet på annet vis, vil ofte foreldrene prøve å avlede dem. Dermed blir de ikke like fortrolig med eget underliv som gutter. Men noe lærer de mer om enn gutter: omsorgsfunksjoner. De lærer å uttrykke følelser med ord, samt å klemme, kysse og kjæle. Gutter seksualiserer følelsene sine, mens jenter emosjonaliserer seksualiteten sin. *“Gutter og jenter forholder seg til seksualiteten på ulike måter fordi de er oppdratt slik,”* sier Træen (s. 33). Og dette fører til at kjønnene ofte kommuniserer dårlig seg i mellom, om følelser og seksualitet – ungdom som voksne.

Samfunnet aksepterer i større grad nå enn tidligere at ungdom har et seksualliv. Ungdom møtes som seksuelle vesener og oppmuntres til seksuell atferd i tråd med det samfunnet anser som akseptabelt. Voksensamfunnets innblanding og opplæring muliggjøres på grunn av stor åpenhet, og berettiges gjennom bekymring og omsorg for den “problematiske” ungdommen (Træen s. 38). Men – de voksnes innblanding inkluderer ingen praktisk opplæring, og verken samfunnet eller foreldrene lærer ungdommene hvordan sex oppleves og føles. På disse områdene er ungdommene i stor grad overlatt til seg selv og hverandre. Og selv om voksne nå i større grad enn før godtar ungdomsseksualitet, oppfordres ungdommene gjerne til å vente til de “er modne”. Men ungdommene får gjerne ikke høre hva slags kriterier som skal til for å “være moden”, og hvor lenge de egentlig skal vente. En annen tendens Træen anklager (voksen)samfunnets seksualopplysning for, er at den i stor grad er problemorientert: hvordan unngå kjønnssykdommer, HIV/AIDS (som kanskje var enda mer aktuelt da Træen skrev boka), og uønsket graviditet. Fokuset blir da liggende på hvordan man skal unngå problemene, framfor hvordan man kan oppnå glede og nytelse.

2.5 Homofili

Både Træen og Pedersen sier litt om myter omkring homofili: stereotypen på en homofil er en mann - gjerne "ei skrulle" - som har hatt mange partnere og mye promiskuøs sex. Dette stemmer dårlig med deres funn. I begges materiale skilles det mellom ulike «grader» av homofili. Pedersen kritiserer mye av den eksisterende empirien om homofili. Både for at den er basert på ikke-representative utvalg, da respondentene ofte er rekruttert fra forskjellige homo-miljøer (foreninger, barer, m.m.), samt at kategoriene som har vært brukt, «*sjelden blir underlagt analyse*» (Pedersen 2005, s. 232). De fleste andre undersøkelser har samlet data om seksuelle *handlinger*, men ikke seksuell *tiltrekning* og seksuell *identitet*. I «Ung i Norge», var de derfor spesielt interessert i folk i «gråsonen», folk som hadde homofile erfaringer uten å definere seg som homofile. Så forskerne formulerte spørsmål om både seksuelle *handlinger* med eget kjønn, seksuell *tiltrekning* mot eget kjønn, og seksuell *identitet*. Disse tre faktorene henger nemlig ikke nødvendigvis sammen. Som eksempel på dette, kan nevnes at både Træen og Pedersen forteller om jenter som kliner med jenter på fest, for å få oppmerksomhet fra guttene; gjøre dem misunnelige, gjøre dem opphisset eller lignende. Pedersen forteller også om et lignende fenomen blant gutter. Men der var formålet å vekke avsky hos både jenter og andre, og være litt «rock 'n' roll» (Pedersen 2005, s. 242). Felles for både jenter og gutter som hadde klint med samme kjønn i slike settinger, var at de ikke hadde en homofil identitet. Tvert imot var det viktig for dem, at de var trygg på de/-n de klinte med, og visste at vedkommende også var heterofil. Disse ungdommene vil altså komme med i statistikken over folk som har hatt seksuelle erfaringer med samme kjønn, men de har verken en seksuell tiltrekning mot samme kjønn, eller en homofil identitet.

Pedersen sier at det ikke var lett å gi form til funnene i sin undersøkelse. I en tabell viser han - inndelt etter kjønn - åtte forskjellige kategorier for homoseksualitet: «*Noen gang seksuelle erfaringer med samme kjønn*», «*Slike erfaringer siste år*», «*Noe seksuelt tiltrukket av samme kjønn*», «*Bare seksuelt tiltrukket av samme kjønn*», «*Noe homo-/bifil identitet*», «*Utelukkende homo-/bifil identitet*», «*Klar homo- eller bifil orientering*» og «*Erfaringer, interesse eller identitet*». Vi tar bare med de viktigste tallene her. Cirka en prosent var utelukkende seksuelt interessert i samme kjønn. Like mange regnet seg utelukkende som homofile/lesbiske. Ca. to prosent hadde hatt en seksualpartner av samme kjønn

siste år. På disse områdene var det ikke forskjell på kjønnene. Vi lar Pedersen oppsummere:

«Kjernen (homofile, min anm.) er liten og omfatter like mange av hvert kjønn. Det mest slående var imidlertid at mange flere kvinner enn menn hadde en viss homoerotisk interesse. Det samme med identitet. Med de mest inkluderende kategoriene på alle tre dimensjoner (erfaringer, interesse eller identitet) fant vi at nesten én av fire kvinner, men bare drøyt én av ti menn kunne kategoriseres som i noen grad homo- eller bisekstuelt orientert. Men med disse estimatene må vi raskt legge til at flertallet ikke vil ha noe aktivt seksualliv med eller føle særlig sterk interesse for personer av samme kjønn. De vil heller ikke tilskrive seg selv en identitet som homofile eller lesbiske» (Pedersen 2005 s. 234).

Træen viser til en seksualvaneundersøkelse utført av Folkehelsen i 1987, og sier at de som bare har hatt heteroseksuell erfaring, og de som bare har hatt homoseksuell erfaring, er temmelig like hverandre i forhold til hvor mange seksualpartnere man har hatt (Træen 1993 s. 47). Det er en liten tendens til at homofile menn har hatt flere partnere enn lesbiske damer. De (av begge kjønn) som har seksuell erfaring med begge kjønn, har hatt betydelige flere partnere enn de øvrige. Noe av dette forklarer Træen med at mange homofile kan ha prøvd å leve som heterofile, før de har kommet ut som homofile.

I «Ung i Norge (...)» ble ungdommene spurt om når de ble klar over at de ikke utelukkende var heteroseksuelle, og om når de hadde sin første homoseksuelle erfaring. Det viste seg at for begge spørsmålsstillingene, var guttene langt tidligere ute enn jentene - ca. 3 år. For guttene inntraff dette i de første tenårene, mens det for jentene inntraff mot slutten av tenårene (Pedersen 2005, s. 238).

Ungdommene ble også bedt om å rangere prestisje for ulike ungdomsgrupper, f.eks. kristne, miljøaktive, antirasister og nynazister. Jentene rangerte da homofile ungdommer på linje med miljøaktive, kristne og innvandrere. Mens guttene rangerte dem langt ned - bare nynazistene scoret lavere. Undersøkelsen ble gjentatt etter 10 år, og de homofile scoret fortsatt lavt, men nå var jentene blitt mer positive. Jentene «viser større aksept for slike trekk og erfaringer hos andre mennesker, men de er også mer lydhøre for homoerotiske elementer i egne liv», sier Pedersen (2005 s. 236).

Både hos Træen og hos Pedersen finner vi omtalt flere eksempler på dårlige kår for de homofile, samt homofobi. De beskriver også hvordan samfunnet i hovedsak er «innrettet for» heterofile. Dette er elementer som gjør det vanskelig å stå fram med, og leve ut sin homoseksualitet. «*Det krever ofte en god porsjon mot å tilkjenne en annen seksuell identitet og preferanse enn den heteroseksuelle*», sier Træen (s. 49). Hun forteller videre at de fleste homofile synes det er veldig vanskelig å fortelle om sin legning til foreldre og annen nær familie, samt til venner og kollegaer. Slike faktorer gjør at mange homofile bosetter seg i byer. Der kan de leve mer anonymt, med mindre sosial kontroll, og kanskje også oppsøke spesifikke homofile miljøer (organisasjoner, utesteder o.l.).

Pedersen sier at det er noen vesentlige kjønnsforskjeller i livssituasjonen til de homofile: «*Mange homo- og bifile menn har aldri hatt kjæreste, få lever i faste samliv, mange har et seksualliv med mye onani og lite samhandling med partner. Lesbiske og bifile kvinner preges ikke på samme måte av slike problemer*» (Pedersen 2005 s. 249). I tillegg sier han at flere av undersøkelsens informanter fortalte om lite tilfredshet med seksuallivet, selv om de hadde hatt mange «one night stands». En informant sa at han liksom godt kunne latt være, en annen at han hadde bestemt seg for å ikke ha sex med noen, før han var forelsket eller sammen med noen.

Er det lettere å være homofil i dag enn tidligere? Pedersen, som har skrevet den nyeste boka, sier at det nok er lettere nå enn for et par tiår siden. Men, sier han:

«*samtidig er det lett å overbetone endringene. Når det gjelder homoseksualitet, ser vi også noen dype og seige strukturer, hvor kjønn, makt og dominans fortsatt reproduseres og forakten fortsatt lever i beste velgående*». (Pedersen 2005 s. 252).

2.6 Flerkulturelle ungdommer

Det er stadig flere ungdommer i Norge med bakgrunn fra andre land, enten de er første-, andre- eller tredjegerasjons innvandrere. Mange av disse er muslimer. Pedersens data viser at unge menn med opphav i Tyrkia, Pakistan og Marokko ikke er mindre seksuelt

aktive enn gutter med norsk bakgrunn, kanskje heller mer (Pedersen 2005, s. 168f). Jentene med opphav i disse landene er derimot lite aktive. Guttene ønsker å gifte seg med jomfruelige jenter med samme etniske og kulturelle bakgrunn, men mens de venter på det, har de relativt mye seksuell omgang med jenter med norsk bakgrunn. Pedersen mener guttene opererer med to normsett: ett til familienettverket, og ett til den multikulturelle vennekretsen. Jentene ser ut til å ha bare ett normsett, og også til å være utsatt for mer kontroll, både fra seg selv og fra familie og kulturelt nettverk. Dette fører i stor grad til at mange venter med seksuelle erfaringer, og at de som ikke venter, møter større konsekvenser i form av f.eks. skam og familiekonflikter.

2.7 Prevensjon og beskyttelse

Norske ungdommer er generelt flinke til å bruke prevensjon, mens de er dårligere til å bruke smittebeskyttelse (i praksis kondom), sier Træen. Dette kan ha med å gjøre at fertilitet underbevisst oppfattes som en positiv egenskap. Smitte oppfattes derimot som noe negativt. Om seg selv og sin partner er det lettere å tro noe positivt enn noe negativt. Dermed tar man det for gitt at man har det som trengs for å kunne lage barn, og passer på å unngå befruktning. Å tro at man selv eller partneren er smittebærer, faller derimot ikke like naturlig. Og da tenker man ikke så lett på at man trenger beskyttelse. De fleste vil jo mene at de har forelsket seg i en utmerket person, og en utmerket person kan jo ikke være smittebærer! I tillegg kommer at kjærligheten gjerne ikke skal være *“rasjonell, fornuftig og planmessig”* (Træen s. 26). Og når samleie legitimeres med kjærlighet, og kjærligheten ikke skal være rasjonell, da kan det være vanskelig for ungdommer å skulle være rasjonelle og huske på kondom.

2.8 Anger forbundet med seksuelle handlinger

Å angre på noe man har gjort, er et veldig vanlig menneskelig fenomen. Noen ganger kommer angeren fort, mens andre ganger kommer angeren etter hvert som man blir eldre. Også på det seksuelle området er anger et fenomen. Pedersen deler her opp angeren i to former: den *“instrumentelle angeren”*, og den som innebar *“mangelfulle relasjoner”* (Pedersen 2005, s. 276). Den instrumentelle angeren innebærer at man angre fordi man fikk en konkret bekymring etter den seksuelle hendelsen, f.eks. en ikke

planlagt graviditet, kjønnssykdommer, eller redsel for disse. Den andre angeren oppstår når det er noe galt eller mangelfullt i relasjonen mellom partnerne – gjerne mangel på kjærlighet. For eksempel at partneren ikke var så glad i en som man trodde, eller som han eller hun først ga uttrykk for; at man har hatt sex med en venn, med mer. Å være den som stiller uten kjærlighet kan også skape anger, spesielt hvis man vet eller oppdager at den andre hadde følelser for en. Selv om mange ungdommer lever i miljøer der normen tillater sex uten (for mye) følelser og for nytelsens skyld, aktiviserer likevel ofte seksuelle handlinger noen dypere lag av normer og moral i den enkelte, der det kreves mer enn som så av et seksuelt forhold (Pedersen 2005 s. 287). Når disse kravene ikke er innfridd, inntreffer angeren.

Træen skiller mellom gutter og jenter, og sier at jenter vil ha mindre sannsynlighet for å angre på et samleie dersom det ender i et fast forhold. Og dersom samleiet ikke ender med et fast forhold, vil dette oftere være psykisk belastende for jenter enn for gutter. I det store og hele, synes gutter å være mer seksuelt og praktisk orienterte i sine motiver for å ha samleie (enten de angret eller ikke etterpå) – de har sex når sjansen byr seg. Mens jentenes motiver *“drukner nesten i følelser og ditto mangel på anerkjennelse av seksuell lyst”*, sier Træen, og fortsetter: *“Jeg tror det ligger atskillig hjertesorg, bristende selvfølelse og skyldfølelse i kjølvannet av dette”* (s. 81).

I tillegg har jenter og gutter ulikt språk for sin seksualitet. Når både motivasjon og språk er så vidt forskjellig, fører det til problemer. Det er vanskelig for en gutt og ei jente i et seksuelt møte å vite hva de går til. Er det kjærlighet og starten på et forhold, eller er det bare uforpliktende sex? Når man ikke vet hva man går til, er det også vanskelig å vite hva man egentlig sier ja eller nei til. Træen mener det er jentene som setter premissene for sex, fordi gutten sjelden kan eller vil bruke press for å få seg et samleie, hvis jenta ikke vil. *“Gitt det forhold at jenter har dårligere kjennskap til sin egen seksualitet enn gutter, er det på jenters vegne her fristende å hevde at det er utrolig hva de ikke selv vet om sin egen styrke og makt”*, sier Træen (s. 82).

Et angeraspekt som står sterkt i den (i hvert fall muntlige) kristne “vente-kulturen”, er at selv om man skulle ha gode erfaringer med seksuell aktivitet i ungdommen, så kan man komme til å angre på disse når man blir voksen, treffer “den rette” og skal gifte seg.

Dette aspektet er ikke fanget opp av verken Pedersen eller Træen, da disse benytter seg av spørreundersøkelser blant ungdom som ikke har kommet så langt i livet ennå (Respondentene i Ung i Norge er nå riktignok passert 30 år, og *Guds grep* er basert på hva respondentene oppga ved 28 års alder, men fenomenet anger er ikke belyst her. Mer om denne artikkelen i 2.11).

Hos Røthings informanter er det eksempler både på informanter som angret på at de har hatt sex med en annen enn den som skulle bli livsledsageren, og på informanter som lever godt med samme situasjon (Røthing s. 210).

2.9 Seksuelle overgrep

Med vitenskapliggjøringen og alminneliggjøring av seksualiteten, kom det også etter hvert ny kunnskap om seksuelle overgrep. Og noe etter kunnskapen kom, ble det også stuereint å skrive og snakke om dette feltet. Dette er et relativt nytt forskningsfelt, og det har vært noen feider om metoder og teknikaliteter. Men det er ingen uenighet om at seksuelle overgrep foregår, og at det finnes mange forskjellige typer overgrep og omstendigheter rundt (Pedersen 2005, s. 259ff). De norske dataene Pedersen bruker, viser at det er jenter som er mest utsatt for overgrep, og at det er menn som oftest er overgripere. I følge disse dataene ble omtrent 5 % av jentene utsatt for overgrep som barn. Overgriperne var oftest voksne menn som barnet kjente fra før: en slektning, nabo, trener eller lignende. Fordi dette var menn som barna kjente og stolte på, kom overgrepene overraskende på, og de naturlige "forsvarsmekanismene" var ute av drift. Jentene som hadde opplevd slike overgrep, hadde stor risiko for alvorlige senvirkninger, blant annet rusproblemer. Omtrent 10 % av jentene hadde blitt utsatt for overgrep i løpet av tenårene. Her var det jevnaldrende gutter som var overgripere, og det var veldig ofte alkohol inne i bildet. Arenaene for overgrep var preget av voksent fravær, f.eks. klassefester og russefester. I intervjuer ble det oppdaget voldelige gjenger, hvor grove seksuelle krenkelser var akseptert.

Pedersen nevner lite om overgrep mot gutter. På nettsidene til Fellesskap mot seksuelle overgrep (<http://www.fmsso.no>) henviser man til forskjellige undersøkelser fra forskjellige år og land, og som omfatter forskjellige typer alvorlighetsgrader. Det laveste tallet for menn som har blitt utsatt for seksuelle overgrep, er 3 %. Det høyeste er 29 %.

Gutter er også mest utsatt for mannlige overgrep. Hvert femte overgrep mot en gutt, ble gjort av en dame/jente. Gutter blir mer utsatt for vold under overgrepet.

2.10 Onani

Å tilfredsstill seg selv seksuelt er til en viss grad *"den mest intuitive og opplagte av alle seksuelle aktiviteter, samtidig som den ikke spiller noen rolle i reproduksjonen"*, sier Pedersen (Pedersen 2005 s. 107). Samtidig forteller både han og Træen om at dette er noe av det mest private mennesker gjør. Onani har vært veldig tabubelagt opp gjennom de siste hundreårene. Og selv om ingen lenger hevder at onani kan forårsake epilepsi, sinnssykdom eller hårtap, er det fortsatt noe som gjør at dette er noe man i grove trekk ikke snakker om seg i mellom. Det er dog en kjønnsforskjell her; gutter snakker mer om onani enn jenter, men da gjerne i en fleipete tone (Pedersen 2005, s. 119). Andre kjønnsforskjeller er at gutter begynner tidligere med å onanere, gutter onanerer oftere, og til sist er det flere gutter enn jenter som onanerer. Træen henviser til en svensk undersøkelse der ca. 50 % av jentene og 75 % av guttene hadde onanert minst en gang ved 16 års alder (Træen s. 52), mens Pedersen (som har undersøkt eldre ungdommer, lenger fra konfirmasjonsalder) sier at *"(...) nesten alle unge menn og flertallet av kvinnene onanerer"* (Pedersen 2005 s. 131). Træen slår fast at onani har sin egenverdi, og at det både er en kilde til nytelse, og en måte å bli kjent med egen kropp og seksualitet på (Træen s. 51). Og når man kjenner egen kropp og seksualitet, er det lettere å samhandle seksuelt med andre. Hun gir et eksempel på dette:

"En person A som kjenner sin egen seksualitet, vil kanskje fortelle at han eller hun hadde sitt siste samleie fordi han eller hun var seksuelt opphisset og hadde lyst på sex. En person B i samme situasjon som ikke kjenner sin egen seksualitet, vil kanskje si at "det bare ble sånn", og dermed eksternalisere hendelsen til forhold utenfor sin egen person." (Træen s. 54).

Dermed tar person A selv ansvaret for den seksuelle hendelsen, noe B ikke gjorde. Da er det større sjanse for at A nyter hendelsen mer enn B, og det er større sjanse for at det ble brukt prevensjon i A's hendelse, sier hun. Træen avslutter sitt onanikapittel med

følgende setning: "Det er helt grunnleggende å lære sin egen kropp å kjenne dersom man skal bli en ansvarsfull seksuell aktør og planlegge bruk av prevensjon" (s. 54).

2.11 Kristen ungdom og seksualitet

Både Træen og Pedersen nevner at det ser ut til at religiøse ungdommer debuterer seksuelt senere enn ikke-religiøse, men de går ikke i dybden på dette. I 2012 utga Pedersen *Guds grep* (Pedersen 2012). Her har han sett på sammenhengen mellom religiøst engasjement i tenårene, og seksuell liv og valg av samlivsform senere i livet. Tallmaterialet er bygget på «Ung i Norge longitudinell», som siden *Nye seksualiteter* også har innhentet svar fra de samme respondentene ved (gjennomsnittlig) 28 års alder. Til sammen har det da vært innhentet svar fra respondentene fire ganger gjennom en 13 års periode. Gjennomsnittsalderen ved T1, T2 og T3 var henholdsvis 15, 16 og 21 år. Disse har blitt spurt om en rekke temaer, men i *Guds grep* er det kristen tro og seksualitet som er hovedsakene. Forskerne utarbeidet en indeks over «kristent engasjement» på bakgrunn av hva respondentene ved T1 og T2 svarte på spørsmål om kristendommen, og på spørsmål om hvor mange ganger de siste 12 måneder de hadde deltatt på gudstjeneste eller andre religiøse møter. Indeksen gikk fra 0 til 8. Nesten 50 % av respondentene fikk verdien 0, mens de øvrige fordelte seg jevnt oppover indeksen. 6,8 % (167) fikk skårer på 7 eller 8, og ble karakterisert som «de aktive kristne». Forskerne fant ikke signifikante kjønnsforskjeller når det gjaldt grad av kristent engasjement hos respondentene.

Ved de første undersøkelsene ble det stilt spørsmål om «før-coital sex»: om de hadde «klint med hverandre», «følt eller tatt hverandre på overkroppen» og «følt eller tatt på hverandre nedentil (på kjønnsorganene)», samt hyppighet av onani (Pedersen 2012 s. 6). Ved samtlige undersøkelser ble det spurt «Har du noen gang hatt samleie?». Svarte man ja, ble man i tillegg spurt om antall partnere, og om hvor gammel man var første gang. Det ble også stilt spørsmål om kjæresteforhold, samboerskap og ekteskap; og om seksuelle erfaringer med samme kjønn, seksuell tiltrekning mot samme kjønn og grad av homofil eller lesbisk identitet. Forskerne innhentet også informasjon om foreldre og

families funksjon under oppveksten, foreldres utdanning og yrke, eventuelt arbeidsløshet og trygd eller sosialhjelp.

I artikkelens første tabell (Pedersen 2012 s. 7) vises resultatene for de nevnte formene for før-coital sex ved 15 år, gjennomsnittlig årlig frekvens for onani, samleie debutalder < 16 år, ikke samleiedebut ved 21 år, gjennomsnittlig samleie debutalder i år, gjennomsnittlig partnerantall ved 21 år og gjennomsnittlig partnerantall ved 28 år (de tre siste kategoriene gjelder bare de som har svart at de har gjennomført samleie). Respondentene er delt inn etter følgende kolonner, basert på verdien på «kristenindeksen»: 0, 1-2, 3-6, 7-8. Her kommer det fram tydelige sammenhenger: de aktive kristne har helt tydelig senere debuter på alt det spørres etter, lavere onanifrekvens og lavere partnerantall ved begge målinger. Pedersen trekker fram følgende talende eksempler: kun 3 % av de aktive kristne hadde samleiedebutert ved fylte 16 år, mot 20 % blant de ikke-kristne (de med verdi 0). Og av de som hadde samleiedebutert ved 28 år, var gjennomsnittlig debutalder for de aktive kristne mer enn tre år høyere enn for de med verdi 0 (20,5 år og 17,4 år). Det er de «aktive kristne» som avviker klart fra resten, men det er tydelige forskjeller jevnt bortover kolonnene på alle punkter, nesten helt uten unntak. Så sammenhengene er, litt forenklet sagt, jevnt stigende. I tillegg til det vi kan lese av i tabellen, opplyser han også om at de kristne skiller seg ut også når det gjelder det å onanere i det hele tatt: 36 % av de aktive kristne jentene og 8 % av de aktive kristne guttene onanerte aldri. Begge deler er høyere enn for de øvrige hos de respektive kjønn (tall oppgis ikke). Pedersen påpeker at sammenhengene kan reflektere seleksjonsvariablene, og presenterer derfor en tabell til på neste side, hvor det kort fortalt er forsøkt korrigert for slike faktorer. Her er sammenhengene «*i hovedsak signifikante, men vi ser at de var sterkest i gruppa av de aktive kristne* (Pedersen 2012 s. 7). Han konkluderer med at funnene fra begge tabellene «*peker (...) i retning av at kristent engasjement, målt i tenårene, statistisk er forbundet med ens seksualliv inn i tjuårene*» (s.7).

2.11.1 Kjæresteforhold, samboerskap og ekteskap

Pedersen spør seg om de kristne også er eldre når de får sin første kjæreste, om de venter med å etablere samliv, og til sist om ekteskapet blir deres første samliv. Og han svarer ja på alle spørsmålene, og belegger det blant annet slik:

- midt i tenårene hadde 48 % av de aktive kristne enda ikke hatt kjæreste, mot 30 % av dem uten kristent engasjement.
- i starten av tjueårene hadde 27 % av de aktive kristne inngått samliv, mot 36 % av de uten kristent engasjement. Av hele utvalget var bare 8 % gift, og av disse utgjorde de aktive kristne et stort flertall.
- av de aktive kristne var det 60 % (av de som hadde inngått samliv) som giftet seg uten å være samboer først, mot 9 % av de uten kristent engasjement (oppgitt retrospektivt ved 28 år).

Pedersen bemerker at «*mer moderat grad av kristent engasjement bare var svakt assosiert med seinere valg av samlivsform (...)*» (Pedersen 2012, s. 9). Altså var ikke tendensen like klar nedover indeksverdiene her - det var de aktive kristne som skilte seg mest ut.

2.11.2 Sex før ekteskapet?

Pedersen lurer også på om de aktive kristne venter med å ha sex til etter de har blitt viet. Dette er ikke spurt direkte om i undersøkelsen, men forskerne hadde opplysninger om hvilket år respondentene inngikk sitt første samliv og hva slags samliv det var (ekteskap eller samboerskap), samt årstall for samleiedebut. Av de som hadde ekteskap som første samliv, var det bare 2 % av hele utvalget som hadde sitt første samleie samme år som ekteskapsinngåelsen. Blant de aktive kristne i samme situasjon, var tallet 16 %. Altså 8 ganger høyere enn for hele utvalget, men fortsatt er det en relativt lav prosent - Pedersen kaller det «*ikke (...) særlig mange*» (Pedersen 2012 s. 9).

2.11.3 Homofili

Her presenterer Pedersen funn som er veldig like de vi har sett på ovenfor, om hvordan respondentene svarte innenfor de tre dimensjonene av homoseksualitet: atferd, begjær

og identitet. Det nye her er hvordan de aktive kristne svarer. I dimensjonen atferd var det ikke forskjeller mellom dem og de øvrige. Med en «streng» definisjon av homofilt begjær og identitet, var det fortsatt ikke forskjell mellom de aktive kristne og de øvrige. Men med en mer inkluderende definisjon, fant de at kvinner som hovedsakelig var tiltrukket av menn, men også *litt* av kvinner (19 % av alle kvinner), var det et skille: blant ikke-kristne var denne gruppa 22 %, mens hos de aktive kristne kvinnene utgjorde den bare 8 %.

2.11.4 Noen tendenser fra Sex, kjønn og kristentro

Røthing forteller at mange av hennes informanter sier de lærte i sitt kristne ungdomsmiljø at man skal vente med sex til ekteskapet, men samtidig etterlyser de begrunnelser for hvorfor de skal vente (Røthing s. 126f). Flere etterlyser også informasjon om hvordan de skulle forholde seg til seksualiteten sin i mellomtiden. Noen etterlyser konkrete grenser for hva man fysisk kan gjøre, mens andre humrer av slike grenser (Røthing s. 116). Flere beskrev at de på tross av enighet med kjæresten om å vente med sex, ikke greide det. Og ved enighet om å «starte på nytt» - gå tilbake til avhold før ekteskapet - viste dette seg nærmest umulig. Ut fra hva flere av informantene sier, virker det svært vanskelig å stå i mot seksualdriftene når man er i et parforhold. Dette stemmer overens med hva man hører i den «muntlige kristne tradisjonen», og det er grunn til å tro at dette fenomenet kan gjelde en viss andel av de av Pedersens «aktive kristne» som samleiedebuterte før ekteskapet også, selv om han ikke har data som sier noe om akkurat dette. Hans data forteller hva informantene faktisk har gjort, ikke hva de egentlig hadde ønsket eller planlagt.

I forkynnelsen om seksualitet, som flere av informantene fortalte om, mener Røthing å identifisere fordømmende holdninger (Røthing s. 131, 151). Slike holdninger kan ha flere negative effekter (Røthing 1998 s. 152f);

- man tør ikke å spørre om det man lurte på i undervisningssammenheng, av frykt for å avsløre sine erfaringer.
- løgn mellom venner, av samme årsak.
- det kan være vanskelig å snakke med ledere og venninner om erfaringer (frivillige og ufrivillige). Ved behov for sjelesorg, fortalte flere av informantene at

de heller snakket med en ekstern kristenleder, enn sine egne ledere (Røthing s. 248).

- man unngår å bruke prevensjon av frykt for å bli oppdaget, selv om man er seksuelt aktiv. Dette øker sjansen for graviditet.
- ved graviditet øker sjansene for at den gravide tar abort, for ikke å bli "avslørt".

Røthing har også flere steder identifisert en dobbelthet: det oppfordres til selvstendig tenkning om seksualitet, men samtidig presenteres "fasitsvar". Denne dobbeltheten fant hun både blant noen av hennes informanternes ungdomsopplevelser, og i den kristne ressursboka "Verdt å vente på" (Røthing s. 249f).

2.12 Oppsummering

Vi har sett at ordet sex ikke har noen entydig betydning for folk flest. Noen ganger brukes det om samleie, og andre ganger om andre seksuelle aktiviteter, f.eks. petting. I dagligtalen later det til at førstnevnte er vanligst, men likevel gir den manglende entydigheten betydelige utfordringer til fagfolk som skal kartlegge folks sexvaner.

Gutter og jenter oppdras forskjellig i forhold til sine kjønnsorganer og sin seksualitet, fra de er små barn. Dermed får de forskjellige holdninger til, og forskjellig språk om seksualitet. Dette vanskeliggjør kommunikasjonen dem i mellom ved seksuelle møter.

Ungdommer følger gjerne faste stasjoner i en bestemt rekkefølge i sin seksuelle utprøving, dette ligger nesten som et usynlig manus som man følger uten helt å være klar over det. I tillegg påvirkes de av sosial og kulturell kontekst som angir hvem de kan ha sex med, når, hvordan og hvorfor. Dette kalles for *det seksuelle skript*. Vi har sett på når gjennomsnittsungdommene samleiedebuterer. Jentene debuterer noe tidligere enn guttene. Og selv om både jenter og gutter kobler sex med kjærlighet, har gutter en mer pragmatisk innstilling; de har sex når de får sjansen.

I tillegg til enkeltindividets innstilling, er det også mange andre faktorer som ser ut til å påvirke når samleiedebuten inntreffer: blant annet har ungdommer fra belastede hjem større sjanse for å debutere tidlig. Det er imidlertid vanskelig å vite når de identifiserte

risikofaktorene inntreffer i forhold til hverandre, og hvordan de påvirker hverandre. Ca. en tredjedel av ungdommen hadde drukket alkohol ved sin samleiedebut.

Gjennomsnittsalderen for samleiedebut hadde ved en undersøkelse sunket nesten et år i forhold til ti år før. Dette kan skyldes mange endringer i samfunnet; både når det gjelder holdninger og elektronisk kommunikasjon.

Anger kan inntreffe etter seksuelle handlinger, hos begge kjønn. Det skilles mellom instrumentell anger – at man er redd for kjønns sykdommer, graviditet m.m.; og anger som oppstår på grunn av at det følelsesmessige mellom partene ikke var på plass. Vi mangler kvantitative data for i hvilken grad man i voksen alder angre på seksuelle ungdomserfaringer.

Andelen homofile ser ut til å være mindre en tidligere antatt, litt avhengig av hvordan man spør informantene, og omfatter like mange av hvert kjønn. Det er lettere å være homofil i dag enn for noen tiår siden, men samfunnet er fortsatt ikke fritt for fordommer mot denne gruppen.

Både gutter og jenter utsettes for seksuelle overgrep. Men blant overgriperne er menn i stort flertall. Overgrep mot barn utføres ofte av personer barnet har tillit til. Overgrep mot jenter i tenårene utføres ofte av gutter i tenårene, og i settinger med alkohol og lavt voksennærver. Overgrep kan gi alvorlige senvirkninger, f.eks. rusproblemer.

Noen begynner å onanere allerede som barn, mens andre begynner mot slutten av tenårene. Ved utgangen av tenårene onanerer flertallet av jentene, og nesten alle guttene. Når man kjenner sin egen kropp, er det lettere å være en ansvarsfull seksuell aktør, og bl.a. planlegge bruk av prevensjon.

Ungdom som ble klassifisert som «aktive kristne» skiller seg merkbart fra øvrig ungdom når det gjelder inngåelse av parforhold og seksuell utprøving: De gjør omtrent det samme som de andre, men venter lenger før de gjør det. Forskjellen var i hovedsak merkbar også jevnt nedover på den nevnte «kristenindeksen». I tillegg onanerer en klart færre andel av de kristne. De aktive kristne har en mye større sjanse til å velge

ekteskap som første samlivsform. Men samleiedebuten finner for de fleste sted tidligere enn ekteskapsinngåelsen.

I *Sex, kjønn og kristentro* etterlyser informantene bedre informasjon om hvorfor de skulle vente med sex, og om hva som var «lov» i mellomtiden. Det lot også til å være en fordømmende holdning til seksuelle normbrudd i miljøene til flere av informantene. Dette kunne gjøre at ungdommene var mindre åpne overfor hverandre og lederne sine, vanskeliggjøre bruk av prevensjon, og øke sjansene for både graviditet og abort. Det ble også påvist en dobbelthet i noen miljøer: man ble oppfordret til å tenke selv om seksuelle grenser, samtidig som man fikk servert fasitsvar.

3 Teori: Kristen seksualetikk i dag

I denne delen skal jeg besvare delproblemstilling 2: *Hva sier norske lærebøker i etikk om seksualitet og samliv?* Først presenterer jeg hva de tre bøkene jeg har valgt ut, sier om kristen etikk generelt. Her får bøkene hver sine deler. Deretter presenterer jeg hva bøkene sier om seksualetikk. Her kommer temaene i min regi, og de forskjellige bøkene trekkes inn etter behov. Mot slutten får vi også med et etisk innspill fra Røthing.

3.1 Generell kristen etikk

De fem forfatterne som står bak de tre lærebøkene som skal gjennomgå, har skrevet for forskjellige målgrupper (jfr. presentasjonen av dem i 0). De har forskjellig disposisjon og fokus. Felles er at de skriver om forskjellige etiske modeller, og noe om etikken oppgjennom historien. Forskjellige modeller som konsekvensetikk, pliktetikk m.m. forutsettes kjent, så jeg gjennomgår ikke hva de sier om disse. Dessuten er det få eller ingen forskjeller å spore her. *Engasjement og livsytring* er den som bruker minst plass på disse, sannsynligvis på grunn av den snevre målgruppen. Det er dessuten den korteste boken (193 sider, mot 259 i *Kristen etikk* og 285 i *På livets side*). Når det gjelder den kristne etikken, er bøkene såpass forskjellige i sin struktur, at de i det følgende får hvert sitt avsnitt, der jeg vil fremheve deres hovedtrekk, med fokus på det som er spesielt for den enkelte.

3.1.1 Kristen etikk i Engasjement og livsytring

Bibelens særstilling i kristendommen er anerkjent av alle kristne kirkesamfunn. Men det er ikke dermed sagt at det er gitt hvordan den skal brukes som etisk rettesnor. Dette henger sammen med to ting, sier forfatterne (Christoffersen og Selvik s. 42). Den ene er at Bibelen ikke er én bok. Den er jo en samling av bøker skrevet av forskjellige forfattere, fra forskjellige tider – med et spenn på over tusen år, og med to hoveddeler; GT og NT. Den andre tingen er at kristendom ikke er etikk, men tro. Men det er fortsatt et rikt tilfang av etiske motiver og ideer i Bibelen, både i GT og NT. *Engasjement og livsytring* går gjennom hvordan Israelfolket opp gjennom historien kjemper med å finne ut hva

det vil si å holde Guds lov. Noen fasit finner de ikke. Ved siden av de 10 bud, nevnes også en del renhetsforskrifter og andre ting, som eksempel på at «loven» har vært utbygd og omformet gjennom tidene. De 10 bud får dog en sentral plass etter hvert, blant annet gjennom profetenes forkynnelse. I lys av skapelsesfortellingene forteller *Engasjement og livsytring* om både skapertanken og forvaltertanken. Mennesket er skapt i Guds bilde, og har dermed en særstilling. Vi har fått forvalte jorden, men skal også ta hensyn til dyrene og naturen. Syndefallet nevnes som noe som har fått mye oppmerksomhet, og forfatterne går i rette med at mange har sett på seksuelt begjær som sentralt i denne fortellingen - det sier fortellingen ikke noe om, sier de. Fortellingen sier heller ikke som mange tror: at mennesket mistet evnen til å se hva som er riktig og godt. Tvert i mot, ser mennesket forskjell på godt og ondt nettopp fordi de spiste av kunnskapens tre (s. 43). Dette blir også et tegn på gudbilledlighet og storhet. Likevel gjør mennesket det onde, selv om det skjønner at det er ondt. Og dette er i følge forfatterne menneskets tragedie. Men et gjennomgående trekk i GT, er «*at forholdet til Gud og forholdet til medmenneskene er uløselig vevet sammen. Israelittene skal ikke bare elske Gud, men også sin neste*» (s. 45).

I NT er det naturlig nok Jesus som er hovedkilden til de etiske ideene. Han bekrefter de fleste av de ti bud, og kommer med noen nye, bl.a. «*Du skal ikke bedra noen*» og «*Du skal elske din neste som deg selv*» (s. 46). Men han framhever også kjærligheten til Gud som det største i bud i loven. Forfatterne sier at det ikke ser ut til at Jesus kunne «*forestille seg at det skulle være noen konkurranse mellom kjærligheten til nesten og kjærligheten til Gud*» (s. 46). Jesus bruker kjærligheten til Gud og kjærligheten til nesten som tolkningsnøkkel for loven. Og han lot ikke folk bruke loven eller forholdet til Gud, som påskudd for å trække på andre. I tillegg radikaliserer Jesus nestekjærlighetsbudet; det gjelder ikke bare handling, men også tanke. Og man skal ikke bare elske sin neste, men også fienden. I tillegg gir han mange oppfordringer til å være «fullkomne». Dette er ikke ment som perfeksjonisme eller feilfrihet, sier Christoffersen og Selvik, men at vi skal være helhjertede (s. 47).

Engasjement og livsytring forteller også om grunnlagsetikk og områdeetikk. Førstnevnte er den generelle etikken; prinsippene og normene. Sistnevnte er etikken anvendt på et konkret område, f.eks. seksualitet. I følge forfatterne er det umulig å behandle

grunnlagsetikk uten å se den i lys av områdeetikk, og motsatt. Det blir som «*høna og egget*», sier de (s. 46). Man trenger den hermeneutiske behandlingen, der man ser delene i lys av helheten, og helheten i lys av delene.

Det er to spenningsfelter som har preget kristent syn på etikk og moral, helt fra de første kristne og fram til i dag, sier forfatterne. Spenningen mellom skaperverket og Guds rike er det ene; å leve i en verden som er skapt og opprettholdt av Gud, samtidig som vi er på «*terskelen til et nytt liv i et rike som ikke er av denne verden*» (s. 49). Det andre spenningsfeltet er mellom moral og nåde; Gud har satt hensynet til nesten som livsmålet for de kristne, samtidig som de tas i mot av nåde, ikke moral.

Christoffersen og Selvik skriver at de i *Engasjement og livsytring* forsøker å gå «en tredje vei», mellom fundamentalisme og relativisme. Det betyr at religionen (i vårt tilfelle kristendommen) ligger som fundament, men at det også er viktig å åpne for fornuften og menneskelige erfaringer. Dette i motsetning til fundamentalisten og relativisten, som enkelt sagt holder seg bare til det ene eller det andre (s. 19).

3.1.2 Kristen etikk i På livets side

Kristen etikk har mye til felles med andre livssyn, sier Mæland. Flere av de ti bud går igjen i andre livssyn. Men «*det særegne ligger først og fremst i den første tavle,*» sier han (Mæland s. 35): de tre første budene er grunnlag og utgangspunkt for de resterende. Den rette måte å leve på, begynner med troen, sier han. Og derfor er kristen etikk en tros-etikk. Kristen etikks særegenhet utgjøres ikke bare av det som den har i tillegg til andre typer etikk, poengterer Mæland. «*Men også det som er felles (...) får karakter av noe særegent ut fra den sammenheng det settes inn i og den helhet det utgjør*» (s. 36). Mæland oppgir i likhet med Christoffersen og Selvik noen spenningsfelter. Dette er tegnet opp i en modell med et strekmenneske inne i en firkant. I hvert av hjørnene er det ført opp fire «*hendinger*»: *skapelsen, fallet, forløsningen og fullendelsen*. Alle mennesker – også ikke-troende – lever i spenningen mellom disse (s. 42). I slutten av bokens forord, kan man lure på om Mæland faller inn under det *Engasjement og livsytring* kaller fundamentalist. Her skriver han nemlig: «*Likevel er det med frimodighet jeg legger dette fram, i visshet om*

Guds ords klarhet og autoritet, en autoritet og en kilde som jeg har forsøkt å stå i et disippelforhold til» (Mæland s. 12). Dette kan gi inntrykk av at dette er en bok som bare henter argumenter fra Bibelen. Og noen momenter i bokens begynnelse forsterker dette inntrykket. Men utover i boken modereres dette inntrykket kraftig. Mæland skriver om hvordan vår moderne, vestlige virkelighet er totalt forskjellig fra f.eks. NTs. Bud og formaninger kan ikke nødvendigvis overføres til i dag, fordi konteksten er en helt annen. Vi må forstå datidens virkelighet for å forstå hva som var ment. Og vi må forstå nåtidens virkelighet, for å vite hvordan vi kan anvende et bestemt skriftsted inn i vår tid (s. 57). Dermed er kontekstualisering uunngåelig, og det er *«en oppgave stadig å spørre etter og avklare hva som er grunnleggende og bindende bud»* (s. 66).

I tillegg sier Mæland også at vi skal passe oss for to tendenser:

- å gjøre etiske problemer så innfløkte og komplekse at *«det ikke kan gis noe svar»*
- *«overforenklinger og den lettvinthet vi som kristne ofte utviser»* (, s. 16).

Mæland presiserer i likhet med Christoffersen og Selvik sammenhengen mellom grunnlagsetikk og områdeetikk: *«(...) etikken kan aldri forbli i grunnlagsdrøftingene. Den må også inn på ulike livsfelt. (...) vel vitende om at vi er en del av samtiden og derfor ikke kan ha den fulle og hele innsikt»* (s. 18). En forskjell fra Christoffersen og Selvik, er at det at «vi er en del av samtiden», ikke bare tilfører fornuft og erfaringer, men også en begrensning - vi kan ikke ha den fulle og hele innsikt.

Når det gjelder Bibelens betydning i den kristne etikken, sier Mæland at GT må ses i lys av NT. Dermed er ikke alle etiske bud i GT, forpliktende. Men når det gjelder *«skapelsen og 'den naturlige lov', 'gudbilledligheten', skaperordningene og også samvittigheten»* er GT viktig (s. 95). Fallet nevnes også, og de ti bud fremheves. I NT er alt dette bekreftet, sier Mæland (men sabbatsbudet er annerledes forstått). Litt utenom kommer profetenes etiske forkynnelse og visdomslitteraturen. Mæland bruker noe plass på disse, samt dyder, laster og formaninger i de nytestamentlige brevene.

3.1.3 Kristen etikk i «Kristen etikk – en innføring»

All etikk har et normgrunnlag, sier Heiene og Thorbjørnsen, både religiøs og ikke-religiøs etikk. Og i kristen etikk er det Bibelen som spiller *«en avgjørende rolle som norm»* (Heiene og Thorbjørnsen s. 22). Og det har den gjort opp gjennom hele kirkens historie. Til og med i dag, etter et par hundre år med historisk bibelforskning, prøver *«de aller fleste kristne etikere på en eller annen måte å begrunne sitt standpunkt med henvisning til Bibelen»* (s. 22). Men måten det gjøres på, kan variere veldig. Det fortelles om biblisme, situasjonsetikk, kriteriemodell og analogimodell, og om deres styrker og svakheter. Det finnes enda flere modeller. Men man bør ikke låse seg til én av dem, for ingen av dem er fullgode. Bibelens etikk er umulig å fange inn i én modell. Men hvordan kan vi da anvende Bibelen som etisk veileder i dag? Et av problemene i dag, er at historisk bibelforskning har gitt veldig mange *«redskaper for å fastslå tekstenes opprinnelige mening, deres litterære, historiske og sosiale kontekst, men den gir ikke noe svar på hvorfor og hvordan tekstene kan anvendes i dag»* (s. 31). Og forsøk på å modernisere NTs eller Jesu etikk har noen ganger *«ført til at sentrale bibelske perspektiver er blitt omtolket eller utradert»* (s. 31).

Det er ikke bare bibelforskningen som har bidratt med ny kunnskap i nyere tid. Menneskeheten har masse ny kunnskap innen mange fagfelter. Og noe av dette kan føre til at gamle «sannheter» må opp til ny vurdering. Homofilidebatten nevnes som et av flere eksempler, der bl.a. psykologien har endret samfunnets syn på homofili vesentlig. Men ny kunnskap og viten er ingen *«hindring for å hevde Bibelen som øverste norm i kristen etikk»* (s. 33). Men det er ikke dermed sagt at alt i Bibelen er like forpliktende. Hvordan finner man da ut hva som skal få være normativt og ikke? Heiene og Thorbjørnsen forteller at det har vært mange forskjellige syn på dette opp i gjennom, og redegjør kort for noen varianter. De lander på at det er viktig å kunne se forskjellen på sentrum og periferi (s. 33), noe også Jesus gjorde, eller kanskje heller lærte oss. For eksempel da han brøt sabbatsbudet for å helbrede en syk mann. Forfatterne nevner tre prinsipper som er viktige når Bibelen skal brukes i kristen etikk (s.34):

- Bibelen inneholder ikke noen ferdiglaget etikk.
- Man må gjøre rede for hva som gjør en bibeltekst normativ, og hvorfor. Her understreker de at Bibelens mangfold kan være et godt korrektiv, på den måten at

det ikke velges det snevre materialet som passer en selv best, men utfylles med flere tekster.

- Det er grunnleggende forskjeller mellom Bibelens og vår tid. Dermed kan ikke alle Bibelens løsninger automatisk overføres til i dag

Forfatterne hevder også at et sunt, hermeneutisk prinsipp er å legge ekstra vekt på bibeltekster som *«gjenspeiler kulturkritiske stemmer fra marginaliserte grupper i samfunnet»* (s. 31). Det er også viktig å se på formålet med en etisk norm fra Bibelen, sier de. Begrunnelsen for regelen er nemlig viktigere enn regelen selv (s. 31).

Tradisjonen spiller også inn. I store deler av verden har Bibelen og kristen etikk hatt en stor påvirkning på store deler av kultur og samfunnsliv. Dette er så implementert at man ofte knapt tenker over hvor det kommer fra. I tråd med dette, møter bibeltekstene oss gjennom en mer eller mindre fastlagt tradisjon, sier forfatterne (s.31). Dette kan være både positivt og negativt. Positivt fordi vi kan *“øse av tidligere tiders erfaringer”*, og negativt *“fordi tradisjonen kan hindre oss i å se hva som er Bibelens opprinnelige anliggende”* (s. 31).

3.2 Etikkbøkernes syn på seksualetikken

Alle bøkene har sitt eget kapittel om seksualitet og samliv. I *Kristen etikk* er tittelen «Familie og samliv», i *Engasjement og livsytring* «Samlivsetikk», og i *På livets side* heter det «Vern om ekteskapet». Vi kan allerede her ane utgangspunkter som er noe forskjellige. I de to første bøkene er disse kapitlene ca. 16-17 sider, mens i sistnevnte er dette kapitlet på nesten 30 sider. Kapitlene er delt i underkapitler som tar for seg forskjellige temaer. De fleste av disse temaene kommer vi tilbake til snart, med vekt på det som er mest aktuelt i konfirmasjonsundervisning. Men først tar vi med et sitat fra hver bok, for å få et lite overblikk:

«Det er krevende å utforme en kristen seksualetikk i en tid der den tradisjonelle forståelsen av seksualiteten er så sterkt utfordret. Men også på dette sentrale livsområdet er det viktig å opprettholde bevisstheten om at gode etiske normer og verdier er med på å beskytte menneskers liv og helse»

(Heiene og Thorbjørnsen s. 139).

«Seksual- og samlivsetikken har en vesentlig oppgave i å rette søkelyset mot kultur og ukultur på det seksuelle området, og i det å an vise seksuallivet en sosialt, kulturelt og etisk akseptabel form og argumentere for den»

(Christoffersen og Selvik s. 152).

«Ekteskapet er derfor en ramme for livsutfoldelse. Men hvor livets utfoldes, kommer også forpliktelse og ansvar inn. Siden ekteskapet er ramme om det mest intime og den mest personlige livsutfoldelse, må en nøye klargjøre ansvarets innhold og egenart» (Mæland s. 139).

3.2.1 Seksualiteten i bibelsk perspektiv

Alle bøkene trekker ganske tidlig skapelsesberetningen og Guds skapervilje inn i sine samlivskapitler. De nevner polariteten mellom mann og kvinne, og befalingen om å være

fruktbare og bli mange. På hver sine vis beskriver de også at seksualiteten er en god gave, gitt av Gud. Mæland sier det slik: «*Seksuallivet er derfor noe opphøyet, rent, hellig, inspirerende og forløsende. Det gir kraft og glede, trygghet og fred til de to og deres avkom. Det er i ekteskapet denne utfoldelse skal skje*» (Mæland s. 140).

Christoffersen og Selvik har en noe kortere formulering: «*Seksualiteten er altså et gode, en ressurs og en Guds gave*», og fortsetter «*Askese og kroppsfornektelse er i det store og hele fremmed for GT. Det skulle være nok å trekke fram visdomsordene i Ordspr. (...) og den erotiske poesien i Høysangen (...)*» (Christoffersen og Selvik s. 153).

Men bøkene understreker også at det i det gamle Israel var strenge grenser for seksualitet og seksualliv. Dette er fordi «*også seksualiteten (er) rammet av syndefallet. Den kan misbrukes gjennom adferd som skader både andre mennesker og en selv (...)*» (Heiene og Thorbjørnsen s. 137).

Hva sier Jesus om seksualitet? Christoffersen og Selvik skriver: «*Det er ikke grunnlag for å hevde at Jesus er mer asketisk og kroppsfornektende med hensyn til menneskets seksualitet enn det som gjennomgående kommer fram i GT*» (Christoffersen og Selvik s. 155). Og Heiene og Thorbjørnsen sier: «*Jesus stadfester Det gamle testamentes oppfatning av seksualiteten som skapt av Gud (Matt 19,4 f)*» (Heiene og Thorbjørnsen s. 138). Senere i NT kommer det fram et mer negativt syn på seksualiteten, gjennom flere av Paulus sine brev. Blant annet var det mindreverdige å føde barn (Mæland s. 140), og enslig stand var å foretrekke framfor ekteskap, selv om det ikke prinsipielt var galt å være gift (Heiene og Thorbjørnsen s. 138, Christoffersen og Selvik s. 155).

Alle bøkene oppgir at seksualiteten er en vesentlig del - men også bare en del - av menneskets mangfoldige helhet. Heiene og Thorbjørnsen sammenfatter sitt underkapittel om seksualitet i bibelsk perspektiv, med tre punkter:

- Seksualiteten står i forplantningens tjeneste, og dermed i «Guds nyskapende og oppholdende gjerning».
- Den er et skapergode i forhold til den enkeltes livsutfoldelse og vekst, i alle faser av livet, uansett om man er gift eller ikke.

- Den har egenverdi i det personlige forholdet mellom to som har valgt å dele livet sammen, i alle forholdets faser (Heiene og Thorbjørnsen s. 138).

3.2.2 Kristen tradisjon innen seksualetikk

Alle bøkene henviser til at det tradisjonelle synet på seksualitet er fundert på Bibelen og spesielt det 6. bud. Selv om tolkninger og praksis har variert noe, og pendelen har svingt litt, har kristen etikk alltid oppfordret til å holde seksualiteten innenfor ekteskapet. Både i betydningen at man ikke skal ha seksuell omgang før man er gift, og i betydningen av at man når man først er gift skal være trofast mot ektefellen. Heiene og Thorbjørnsen sier at den kristne seksualetikken har vært preget av pliktetikk, med detaljerte føringer for hva som er tillatt og ikke. Men dette er en dårlig tilnærming til dette følsomme og personlige området, sier de. Pliktetikken fanger nemlig ikke opp de sidene ved seksualiteten som ikke uttrykkes gjennom seksuelle handlinger (Heiene og Thorbjørnsen s. 140). En pliktetisk tilnærming kan likevel ha mye å tilføre, fortsetter de, spesielt når det gjelder å sette absolutte grenser mot «*seksuell vold, overgrep og krenkelses*», særlig i asymmetriske relasjoner. Konsensus og forbudet mot å skade andre, er også kommet med i nyere seksualetikk: mennesker skal behandles som mål i seg selv, ikke som midler for egen nytelse eller andre formål.

Konsekvensetikk har også vært benyttet innen kristen seksualetikk, særlig for å beskrive negative konsekvenser av bestemte seksuelle handlinger. På noen områder kan slik argumentasjon ha klare fordeler, men den kan også ha sin begrensning. Baserer man argumentasjonen på empiriske, kvantitative funn, kan det alltid finnes en undersøkelse som viser det motsatte. Og utvikler det seg til det Heiene og Thorbjørnsen med anførselstegn kaller «*statistikkemoral*», kan denne komme til ikke å ta normativiteten til kristen etikk på alvor. Dessuten kan samme handling ha ulike konsekvenser for ulike mennesker i ulike situasjoner (Heiene og Thorbjørnsen s. 140). Altså kan ikke menneskelig erfaring være den eneste kilden i kristen etikk, men vi må lytte til den.

I nyere tid har dydsetikk blitt hyppigere anvendt i både generell etikk og seksualetikk. Her er det karaktertrekk og hvem vi er som er vesentlig, ikke de konkrete handlinger.

Dydsetikken kan fange opp nyanser som er vanskelige å beskrive i plikt- og konsekvensetikk. Hvordan kommer seksualiteten til uttrykk gjennom f.eks. holdninger, språk og kroppsspråk? Dette perspektivet nærmer seg nærhetsetikken, sier Heiene og Thorbjørnsen (Heiene og Thorbjørnsen 2011 s. 140). Og der handler det om å se «den annens ansikt» (her henviser de til Emmanuel Lévinas), samt vektlegging av Løgstrups etiske fordring; å ta vare på det av nestens liv som man har fått i sine hender. Heiene og Thorbjørnsen oppsummerer slik:

«Vi trenger en integrert og helhetlig seksualetikk som ikke nøyer seg med slagord og enkle løsninger, men som makter å fange inn mangfoldet i livet og som setter holdninger og normer som nærhet, respekt, samtykke, gjensidighet, ansvar og forpliktelse i sentrum» (Heiene og Thorbjørnsen 2011 s. 140).

3.2.3 Samliv: Ekteskap og samboerskap

Å definere ekteskap er ikke nødvendigvis noen enkel sak. Christoffersen og Selvik bruker en del plass på å vise dette, og nevner blant annet at Ekteskapslovsutvalget av 1971 aldri kom i havn med en definisjon. Men selv kan de ikke tillate seg den samme uklarheten, og kommer med følgende definisjon:

«Et ekteskap er en gjensidig avtale mellom én mann og én kvinne - inngått offentlig ved at partene sier ja - om å leve sammen i et likeverdig og omfattende fellesskap - et rettslig regulert fellesskap som rommer seksuelt og økonomisk forhold der partene har felles ansvar for felles barn. Ekteskapet tar sikte på varighet, det vil si varig troskap. Denne forståelsen ivaretar både den personlige relasjonen i ekteskapet så vel som dets institusjonelle og rettslige side» (Christoffersen og Selvik s. 159).

Mæland griper saken litt annerledes an, og spør om når et ekteskap foreligger. Dette er et grunnleggende spørsmål, sier han, og svaret i GT og NT er det samme:

«Derfor skal mannen forlate sin far og sin mor og holde seg til sin hustru, og de to skal være ett» (1 Mos, 2,24 og Matt 19,5). Denne setningen inneholder tre ledd, der *«de to første er vilkår og det siste angir rettigheter»* (Mæland s. 147).

Videre utlegger han disse leddene mer detaljert, og det siste betyr blant annet: *«(...) selvfølgelig at de skal kunne leve sammen seksuelt. Seksualakten er sett på som noe som bare kan skje hvor grunnforholdene er i orden. Da foreligger den rette trygghet og den*

nødvendige sikkerhet» (Mæland s. 148). Både her og flere andre steder i kapitlet er Mæland krystallklar på at seksuelt samliv kun hører hjemme i ekteskapet.

Kristen etikk er den eneste boka som er ny nok til å nevne den nye ekteskapsloven fra 2009. Denne brøt radikalt med vår kulturs tradisjonelle oppfatning av ekteskapet. Bakgrunn for den nye loven var bl.a. at mange oppfattet den gamle som diskriminerende overfor homofile, siden de ikke kunne inngå ekteskap. Tidligere kunne de - siden 1993 - bare inngå partnerskap. I forkant av den nye ekteskapsloven, uttalte de fleste kirkesamfunn i Norge seg mot den. Dette på grunnlag av den tradisjonelle teologiske forståelsen av ekteskapet. De som utfører vigsel i religiøse samfunn fikk ingen plikt til å måtte utføre vigsel for homofile (Heiene og Thorbjørnsen 2011 s. 146). Alle bøkene er enige om at det innen kristen etikk er likegyldig om en vigsel er utført kirkelig eller borgerlig.

At andelen mennesker som lever i samboerskap har økt drastisk de siste tiårene, omtales av alle bøkene, og de vurderer hvorvidt samboerskap er like godt som ekteskap. Heiene og Thorbjørnsen og Christoffersen og Selvik behandler temaet ganske likt, og er «snillest» mot samboerskapet. De kaller det ikke direkte ubibelsk. Dette fordi de bibelske ekteskapsordningene var nokså forskjellige fra dagens vestlige. Likevel framhever de at ekteskapet er den beste rammen for både et pars samliv, og for å stifte en familie. Dette begrunnes med praktiske, allmenngyldige argumenter, bl.a. at ekteskapet er den mest forpliktende rammen man kan få rundt et samliv og en familie; at ekteskapet tross alt resulterer i færre brudd enn samboerskap; samt at reglene rundt ekteskapet har den beste beskyttelsen for den svake part, inkludert barn, ved eventuelt samlivsbrudd (Heiene og Thorbjørnsen s. 146f, Christoffersen og Selvik s. 156ff). Mæland nevner også det meste av dette, men går litt lenger, og kaller samboerskap for en «skaperkrenkelse» (Mæland s. 149). Han sier også, på samme side: «Siden ekteskapet er en grunnleggende institusjon i samfunnet, (...), vil en løse opp samfunnet hvis dette grunnforhold ikke blir ivaretatt. (...). Å bruke tjenere i kirken som lever slik, er en umulighet. Da blir ekteskapet forringet og den kristnes troverdighet tvilsom».

Alle bøkene nevner de stadig flere reglene og rettighetene for registrerte samboere. Da dukker et spørsmål opp, sier Mæland - om man etter hvert får et så velregulert samboerskap at det blir snakk om et «gråsoner»-ekteskap. Dette kan ikke utelukkes, sier han. Men da er samboerskapets idé forlatt:

«Hvis samboerskap får en livslang binding på seg, da har vi med et ekteskap å gjøre. Og den stadige tilvekst av bestemmelser (...) synes å gå i slik retning. Dette viser at det er en illusjon å bygge samliv på at dette er noe helt privat» (Mæland s. 149).

3.2.3.1 Samlivsbrudd

Alle bøkene viser til Jesu radikaliserings av muligheten for å ta ut skilsmisse. Strengt tatt er det bare hor hos den ene parten, eller at en ikke-kristen i et blandingsekteskap ønsker skilsmisse, som er gyldige grunner. Imidlertid kan det i Luthersk tradisjon være andre årsaker som kan være like alvorlige, og dermed også være gyldige, f.eks. vold. I alle tilfeller skal skilsmisse være siste utvei.

3.2.3.2 Gjengifte

Luthersk tradisjon åpner for gjengifte for «den uskyldige part». I moderne tid velger flere og flere prester å vie fraskilte uten å ta stilling til «skyld», om ikke annet for at folk skal få mere ordnede samliv.

3.2.4 Homofili

Homofili og homoseksualitet tas opp i alle tre bøkene, i et eget underkapittel i samlivskapitlene. Hos Mæland er dette et underkapittel under overskriften «Seksuelle avvik» (hvis øvrige underkapitler heter «Pedofili» og «Incest»). Alle bøkene vier en del plass til å gå gjennom de vanligste argumentene «for og i mot» homofili, herunder de mest brukte bibelstedene i GT og NT. Heiene og Thorbjørnsen og Christoffersen og Selvik går også gjennom nyere norsk historie på feltet, med blant annet avkriminalisering av homofili i 1972, og partnerskapsloven i 1993. Disse to bøkene oppfatter jeg også som temmelig objektive i sin gjennomgang. En liten forskjell i tonen kan kanskje anes, og illustreres med følgende sitater:

«Dessuten må det være mulig å si - enten man er enig eller uenig i homofilt samliv og partnerskapslov - at det må stilles like høye krav til samlivsetikken for homofile par som for heterofile. Det må da være i manges interesse - både i partenes og samfunnets (og etter vår mening også kirkens) - at de homofile kan finne sammen i mest mulig stabile og varige samlivsforhold» (Christoffersen og Selvik s. 168).

«Fremfor alt er det viktig at kirken i sitt arbeid med homofilspørsmålet åpner for en samtale og dialog der begge parter er villige til å lytte til argumentene og vurdere dem ut fra en ansvarlig etisk holdning» (Heiene og Thorbjørnsen s. 145).

Ingen av de to forfatterparene skriver rett ut at det ene eller det andre er rett eller galt. Christoffersen og Selvik har kanskje en noe mer liberal overtone i det de skriver.

Mæland er derimot helt klar i sin tradisjonelle tilnærming til spørsmålet:

«Løsningen blir å leve enslig. (...) Det kan imidlertid være uheldig at homofile står fram og åpent taler om sin legning. Dette kan fokusere på fenomenet på en slik måte at de som er labile hva legning angår, blir dradd i homofil retning. Det er forkastelig at homofile slutter seg sammen og kjemper for å praktisere sin legning, i sær når dette skjer under kristent fortegn» (Mæland s. 146).

Likefullt framhever alle forfatterne at de homofile har samme menneskeverd som alle andre, og skal behandles deretter, både i samfunn og menighet. Hos Mæland ser det riktignok ut til at innpasset i menigheten er med et forbehold om at den homofile ikke lever ut legningen sin, og har fått tilgivelse for eventuelle «homoseksuelle fall». Men da kan vedkommende til gjengjeld *«tilføre et fellesskap særskilte verdier, fordi en har kjempet med sitt spesielle tildriv»* (Mæland s. 146).

3.2.5 Enslig stand

Alle bøkene tar for seg dette fenomenet, og er enige om at å leve enslig er like verdifullt som å leve i ekteskap. For Paulus er dette det ideelle.

3.2.6 Ungdom og seksualitet

De tre fagbøkene vi ser på her, er ikke skrevet for ungdom. *Engasjement og livsytring* er riktignok skrevet for pedagoger i barnehage og skoler, men er fortsatt ingen ungdomsbok. Har bøkene allikevel med konkret stoff som kan anvendes av ungdom som lurer på hva de skal gjøre med seksualiteten sin «her og nå»? Eller for den saks skyld stoff som kan brukes av konfirmantlæreren? *På livets side* er den som er mest konkret i så måte. Den tar opp både onani, «den rette», prevensjon og blandede ekteskap (kristen/ikke-kristen). Den er også den som klarest angir at seksuelle handlinger må vente til ekteskapet. Mæland minner om at evangelisk kristne ikke har de samme detaljreglene som katolikkene for hvor intime man kan være før ekteskapet, men han presenterer noen føringer:

«Men en skal omgåås hverandre i ærbarhet (1 Tess 4,3f) og hellighet. Det betyr at en må kunne se den annen part i øynene om forholdet skulle opphøre. Det er ikke forenlig med kristen etikk å kjærtegne hverandre på kjønnsorganer (såkalt petting), for det innebærer en intimitet som bare hører hjemme i ekteskapet» (Mæland s. 142).

Etter en liten utlegning om hva som skjer med kroppen i puberteten, sier han også «*selv om en er kjønnsmoden, behøver en ikke å være sjelelig moden*» (Mæland s. 140).

Christoffersen og Selvik nevner noe om hvordan man bør takle barn som utforsker seksualiteten sin, og vier en del plass til hvordan samlivsproblemer og samlivsbrudd påvirker barn negativt. Men de skriver - i likhet med de andre bøkene - forsvinnende lite om ungdom og seksualitet. Det er nesten så man kan tro de ikke skriver for ungdomsskolepedagoger. Men det gjør de jo, for i neste kapittel handler det om moralsk og forebyggende arbeid i møte med mobbing, seksuelle overgrep og rusmiddelbruk i barnehage og skole... Det er uheldig at disse bøkene som brukes i utdanning av blant andre konfirmantlærere og andre som jobber med ungdom i og utenfor Kirken ikke tar ungdommenes situasjon grundigere opp. Selv i den boka det står mest (*På livets side*), kunne det stått atskillig mer. Hvordan kan man forvente at konfirmantlærere skal undervise godt om dette, når det tilsynelatende ikke tas ordentlig opp i deres utdanning?

3.2.7 Onani

På livets side er den eneste boken som tar opp dette temaet. Mæland viser til at det ikke finnes (bibel-)Jord om dette, da fortellingen om opphavsmannen til ordet - Onan - faktisk handler om noe annet enn seksuell selvtilfredsstillelse. Men han

«(...)tror det er riktig å si det slik: Når dette fungerer som en flukt fra å gå inn under ekteskapets ansvar, eller når det medfører synd i tanke og fantasi (se Matt 5,28), er det moralsk forkastelig. Man må ikke legge seg til en livsrytme eller vaner hvor en blir selvcentrert eller lar tanke- og fantasi-synder få fritt spill» (Mæland s. 152).

Han angir altså når det er galt, men ikke når det kan være greit. Videre foreslår han at en motvekt kan være og *«engasjere seg i sunne aktiviteter og byggende virksomhet»* (s. 152). Deretter avslutter han med følgende: *«Selv om noen må slite med dette gjennom det meste av livet, er det ingen grunn til å fokusere dette på en spesiell måte, slik det ofte har vært gjort i kirkens historie»* (s. 152). Selv om dette ikke kan kalles noen godkjenning av onani, er det verdt å merke seg at Mæland ikke er like krass i tonen her, som f.eks. i forhold til samboerskap.

Selv om temaet ikke er tatt opp spesifikt i de andre bøkene, er det en antydning til positiv omtale av onani hos Heiene og Thorbjørnsen:

*”Men vi må lytte til erfaringer og fremelske et språk for å kunne uttrykke seksuelle erfaringer, som innebærer at begjær, lyst og nytelse forstås som legitime sider ved seksualiteten. Her dreier det seg om et helt spekter av erfaringer gjennom livet, som inkluderer erfaringen av kroppslighet **og gleden ved å bli kjent med sin egen kropp** og seksualitetens mange dimensjoner” (Heiene og Thorbjørnsen 2011 s. 141, min utheving).*

Den uthevede formuleringen er temmelig lik den Træen brukte om onani i 2.10. Det er likevel ikke sikkert at det er onani forfatterne tenker på her, men ”gleden ved å bli kjent med egen kropp”, er tydeligvis noe positivt. Og selv om det skulle være onani som er omtalt, er det bare i en leddsetning hvor sammenhengen er noe annet, så setningen gir ikke leseren noen klar føring på om onani er etisk akseptabelt.

Det er uheldig at onani ikke får en bredere dekning i etikkbøkene. Som vi har sett i 2.10, er onani veldig vanlig blant ungdom, og i 2.11 så vi at dette er mindre utbredt blant kristen ungdom. Trenger kristen ungdom å begrense seg i forhold til onani, eller er det etisk akseptabelt å onanere? Det gir ikke lærebøkene i etikk noe klart svar på.

3.2.8 Pedagogisk innspill

Tidlig i sitt samlivsetikk-kapittel, sier Christoffersen og Selvik noe om hva de mener er viktig i en pedagogisk sammenheng, f.eks. på grunnskolens mellomtrinn og ungdomstrinn, nemlig å snakke «*sannferdig og nyansert om seksualitet*». Pedagogen må få fram de mest positive sidene, uten å

«underslå skuffelsene og besværelsene som ofte følger med på lasset. Det er viktig å ha store, men også realistiske forventninger til et seksuelt samliv. Voksne og ungdommer må vite at et godt seksualliv ikke kommer av seg selv. Det krever praktisk og moralsk innsats. Omsorg og forståelse for ens partner må læres og stadig vedlikeholdes.» (Christoffersen og Selvik s. 152).

3.2.9 Den etiske fordring

Den danske teologen og filosofen Knud E. Løgstrup er kjent for sitt prinsipp om "den etiske fordring", og for boka av samme navn. Litt overraskende er denne fordringen ikke omtalt i samlivskapitlene i *På livets side* og *Engasjement og livsytring* (i sistnevnte bok har den riktignok fått fyldig dekning i en annen del av boka). I *Kristen etikk* er den etiske fordring nevnt nærmest i forbifarten, men på et viktig sted; rett før siste setning i underkapitlet "Normer i kristen seksualetikk". Den nevnes i forbindelse med nærhetsetikken, "som nettopp handler om å se den andre, "den annens ansikt" (Emmanuel Levinas) og legger vekt på den etiske fordring om å ta vare på den annens liv, som er lagt i mine hender" (Heiene og Thorbjørnsen s. 141). Det henvises også til et annet kapittel hvor det står mer om fordringen generelt. Men mer om bruken av den innenfor seksual- og samlivsetikk står det ikke. I *Sex, kjønn og kristentro* – som ikke er noen etikkbok – finnes det mer om den etiske fordring. Her oppsummerer Røthing den etiske fordring slik: "Den etiske utfordring er å bruke den makt vi har over andre mennesker til hennes eller hans beste" (Røthing s. 259). Men dette perspektivet finner hun lite av i

forkynnelsen som informantene forteller om fra sin ungdomstid. Det nærmeste hun kommer er en begrunnelse for seksuelle grenser som hun kaller *"å ta vare på den svake part"* (Røthing s. 260). Men her får hun mer inntrykk av at det er lederne som må ta vare på ungdommene med strenge grenser, enn at det er ungdommene som skal ta vare på kjæresten sin. Selv mener hun den etiske fordring utgjør et viktig perspektiv innenfor seksualetikken, og avslutter boken sin med følgende:

"Som kristne tror vi at alle er skapt og har mottatt sine liv av Gud. (...) Derfor er vi alle gitt ansvar for å ta vare på den bit av våre medmenneskers liv som vi til enhver tid bærer i våre hender" (Røthing s. 266).

3.3 Oppsummering

Selv om de tre lærebøkene i etikk er nokså forskjellige, har jeg ikke sett noen store ulikheter i beskrivelsen av den generelle kristne etikken. Alle bøkene skildrer etikk i både GT og NT, og forteller at Jesus bekrefter, avkrefter og radikaliserer mange av jødernes lover og forskrifter. Bøkene er enige om at bibeltekster ikke kan tas ut av sin sammenheng; man må forstå dem både i forhold til resten av teksten, og i forhold til sin samtid. Og vi må vurdere hvordan vi kan forstå tekstene i lys av den kunnskap og erfaring menneskeheten har tilegnet seg siden da.

Alle bøkene beskriver spenninger som mennesket lever i. Og alle bøkene er enige om at det ikke finnes noen «beste metode» som alle etikere er enige om. En nevneverdig ulikhet bøkene i mellom, er at Mælands bok framstår som mer absolutt, gir flere «fasitsvar» innen områdeetikken, og i det hele tatt fremstår som «av en kristen for kristne». Christoffersen og Selvik samt Heiene og Thorbjørnsen framstår som mer «akademisk nøytrale». Begge deler er antagelig i samsvar med både forfatterens ønsker, forlagens ønsker, og - vil jeg tro - tradisjonene på lærestedene de representerer.

I omtalen av seksualetikk har jeg sett noen flere forskjeller mellom bøkene, selv om de grovt sett er enige om mye. Alle konstaterer at seksualitet er noe positivt som er gitt menneskene av Gud. Blant annet i denne forbindelse trekker de fram flere bøker i GT med positivt syn på seksualiteten. Samtidig får vi vite at man i det gamle Israel hadde strenge regler for seksualitet og samliv. Når det gjelder NT, er *Kristen etikk* og

Engasjement og livsytring tilsynelatende enige om at Jesus ikke representerte noen strengere linje enn GT. *På livets side* bruker derimot flere utsagn fra Jesus som belegg for en mer konservativ linje enn de andre bøkene, både i forhold til sex før ekteskapet og til homofili. I tillegg går den mer konkret inn på seksualetiske problemstillinger som er aktuelle for ungdom. De to andre bøkene går ikke like direkte inn i ungdommenes verden, men presenterer føringer på et mer overordnet plan.

Selv om vi har sett på flere felter innen seksual- og samlivsetikken, vil det videre i avhandlingen være hva bøkene sier og ikke sier om ekteskap og samboerskap, ungdom og seksualitet, pedagogikk og Den etiske fordring, som jeg kommer til å trekke mest veksler på.

4 Materiale: En analyse av 5 konfirmantbøker

Her skal vi ta for oss de delene av konfirmantbøkene som omhandler seksualitet og samliv, bok for bok. Hver bok får først en beskrivelse av innholdet, og deretter en vurdering. Fordi bøkene er til dels veldig forskjellige i omfang og utforming, behandler jeg dem ikke etter nøyaktig samme mal. Dette innebærer blant annet at de bøkene som har mest relevant stoff, får en fyldigere omtale. Det er også en forskjell at noen av bøkene har lærerveiledninger, og andre ikke. På grunn av at jeg prøver å lese bøkene med de tidligere omtalte konfirmantbrillene, har jeg definert bort lærerveiledningenes relevans, og i hovedsak ikke omtalt dem her. Konfirmantene vil neppe lese i disse, og vi vet heller ikke i hvilken grad konfirmantlærerne faktisk benytter seg av dem. Dessuten er det også et spørsmål om plass og kapasitet i avhandlingens helhet. Der hvor jeg synes det er viktige poenger å hente i lærerveiledningene, gjør jeg allikevel noen få unntak.

En gjenganger hos flere av bøkene er det jeg heretter kaller "plassutfordringen"; jeg etterlyser mer relevant stoff, men innser samtidig at en konfirmantbok har sine begrensninger når det gjelder antall sider totalt, og at antall sider til hvert tema må balanseres innbyrdes. Et annet fenomen, beslektet med dette, er det jeg kaller «a, men ikke b-problematikken». Dette bruker jeg der en bok absolutt burde sagt noe om «b», når de først har sagt «a».

I forhold til de tidligere behandlede fagbøkene, er kapitlene vi nå skal se på relativt korte og oversiktlige. Jeg har derfor hovedsakelig plassert sidehenvisninger i overskrifter, i stedet for å stadig ha dem "løpende i veien" i den løpende teksten.

4.1 Kort & Godt

Kort & Godt inneholder ikke noe eget kapittel om seksualitet, og heller ikke om samliv eller bryllup. Men de 10 bud er selvfølgelig med, så da får vi se på hvordan disse, spesielt budene 6 og 10, blir behandlet i kapitlene «Skal - skal ikke» og «Sju bud om meg og de andre».

4.1.1 Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv

4.1.1.1 Skal - skal ikke? (s. 34)

I «Skal - skal ikke»-kapitlet er det et avsnitt hvor budenes rolle sammenlignes med reglene og dommeren i en fotballkamp. Uten disse ville fotballkampen bli preget av stygt spill og kaos, sies det. Videre står det at Gud gav Moses budene for å hjelpe israelittene til å leve godt sammen, samt minne dem om at de trengte hjelp av Gud for å nå det lovede land. Deretter - uten å gå inn på hvorvidt budene også er for oss - kommer «*De ti bud på fotballspråket*». De to budene som er mest relevante i denne avhandlingen er oversatt slik:

- Det sjettede bud, «*Du skal ikke bryte ekteskapet*», blir «*Du skal ikke ødelegge lagånden og samhörigheten i laget*».
- Det tiende bud «*Du skal ikke begjære din nestes ektefelle eller hans arbeidsfolk eller andre som hører til hos din neste*» blir «*Du skal ikke verve spillere fra andre lag med uærlige midler*».

Etter oversettelsen kommer tre spørsmål, med åpne linjer til å notere svar. Overskriften til spørsmålene er «*De ti bud: Aktuelle for ungdom i dag? Aktuelle for deg?*». Og de påfølgende spørsmålene lyder «*Hvilke bud er det lett å leve etter?*»; «*Hvilke bud er det vanskelig å leve etter?*» og «*Er det noen bud du mener er 'gått ut på dato'?*». «Simon, 14 år» uttaler på forestående side under overskriften «*betyr JA til Gud NEI til livet?*»: «*Nei, jeg vil ikke bli kristen. Da må jeg jo slutte med alt det morsomme som jeg driver med. Du skal ikke ditt og du skal ikke datt, du skal slik, og du skal sånn. Jeg har mer enn nok med mora mi*». Og på spørsmål om de ti bud betyr noe for ungdom i dag, svarer han: «*Det er bra leveregler, selv om det ikke er så mange som følger dem, bortsett fra de ekstremt kristne, da*».

Videre i «Skal - skal ikke»-kapitlet, er naturligvis De ti bud tatt med; det står hvor i Bibelen vi finner dem, og at versjonen i boka er en forenklet utgave; ordene *begjære* og *neste* er forklart; og bibelversene «De to store bud» (Matt 22,37-39) og «Den gyldne regel» (Matt 7,12) har fått plass.

4.1.1.2 «Sju bud om meg og de andre» (s. 38)

I «Sju bud om meg og de andre» er bud 4 til 10 utlagt etter følgende mønster: først kommer bud 4; deretter Luthers forklaring på budet under overskriften «*Hva menes med det?*»; dernest forfatterens kommentarer under overskriften «*Det handler om*». Og så kommer bud 5, med samme mønster, og slik fortsetter det helt til bud 9 som er slått sammen med bud 10. Disse to har hver sine forklaringer fra Luther, men bare et felles kommentaravsnitt fra forfatterne. Forøvrig er det ingen andre tekster i dette kapitlet; ingen ungdomskommentarer, sanger eller slike ting som vi finner i de fleste andre kapitlene. Dette er fordi «Skal - skal ikke»-kapitlet fungerer som en innledning til kapitlene «Tre bud om meg og Gud» og «Sju bud om meg og de andre», og disse elementene er ivaretatt der.

Til hvert bud er det såpass lite tekst, at jeg gjengir alt som står om det sjette og tiende bud. Til det sjette bud lyder Luthers forklaring: «*Vi skal frykte og elske Gud, så vi lever rent og sømmelig i ord og gjerninger. Ektefolk skal elske og ære hverandre*».

Forfatterens kommentar klinger slik:

«Det handler om

Seksualitet

Kroppen vår og seksualiteten er gitt oss som en gave fra Gud. Ingen andre skal få ødelegge eller misbruke noe av det fineste Gud har gitt oss.

Trofasthet og tilgivelse

De som er glad i hverandre, må være trofaste hvis forholdet skal vare. Ingen er fullkomne, men det er viktig å tilgi hverandre og gi hverandre støtte og oppmuntring i samlivet. Da kan kjærligheten mellom to vokse seg sterk og vare livet ut.»

Til det tiende bud lyder Luthers forklaring: «*Vi skal frykte og elske Gud, så vi ikke lokker eller truer noen hos vår neste til å gå fra ham, men oppmuntrer dem til å være trofaste*». Forfatterens kommentar er felles for bud 9 og 10, og lyder slik:

«Det handler om

Misunnelse og begjær. Når misunnelsen får overtaket i livet, ligger ondskapen på lur rundt hjørnet.

Faren for misunnelse er til stede enten en eier mye eller lite, for alltid er det noen som har mer!

Misunnelse er i grunnen det motsatte av takknemlighet.

Takknemligheten setter pris på lite og gleder seg over at andre har det godt. Misunnelsen blir aldri fornøyd med noe og har stadig begjær etter mer.»

4.1.2 Vurdering

4.1.2.1 Skal - skal ikke?

Teksten om en fotballkamp uten regler er et forsøk på å sette budene inn i en forståelsesramme som konfirmantene kan identifisere seg med. Og selv om ikke alle konfirmantene er like fotballinteresserte, vil de ta en del av poengene. Jeg skriver «en

del av poengene», fordi ikke alle budene er like heldig omskrevet. Det gjelder f.eks. de to budene som er mest relevante i denne avhandlingen: Det sjette bud, «*Du skal ikke bryte ekteskapet*» blir oversatt med: «*Du skal ikke ødelegge lagånden og samhørigheten i laget*». Og det tiende bud «*Du skal ikke begjære din nestes ektefelle eller hans arbeidsfolk eller andre som hører til hos din neste*» blir oversatt til: «*Du skal ikke verve spillere fra andre lag med uærlige midler*». Det kan ikke bestrides at ekteskapsbrudd ødelegger samhørigheten i ekteskapet, men likevel: I disse to omskrivningene forsvinner det som har med ekteskap og kjærlighet mellom to mennesker å gjøre. Kanskje kunne det vært gjort bedre, men kanskje var det også umulig å "konvertere" ekteskap inn i en fotballoversettelse? Det er også flere andre bud hvor viktige dimensjoner forsvinner i oversettelsen - noen vil kanskje si at dette gjelder alle. Dette minner om hva Heiene og Thorbjørnsen sa om at forsøk på å modernisere NTs eller Jesu etikk noen ganger har «*ført til at sentrale bibelske perspektiver er blitt omtolket eller utradert*» (Heiene og Thorbjørnsen s. 31, se 3.1.3). Den først nevnte sammenligningen med en fotballkamp fungerer godt, men forfatterne burde gitt seg der, og ikke omskrevet de ti bud.

Som tidligere nevnt, er oppgavenes rolle i boka, å gi konfirmanter mulighet til å sette sitt eget «fingeravtrykk». Det er ikke lagt opp til en felles gjennomgang av hva konfirmanter svarer her. Dermed kan de svare hva som helst, også riv ruskende galt, uten at det «oppdages» og eventuelt diskuteres. Spesielt spørsmålet om noen bud har gått ut på dato, og overskriften «*...aktuelle for ungdom i dag? Aktuelle for deg?*», tror jeg kan lede noen konfirmanter til konklusjonen om at budene (evt. noen av dem) ikke er så aktuelle lenger. Kanskje spesielt etter de har lest hva «Simon, 14 år» uttaler på forestående side under overskriften «*betyr JA til Gud NEI til livet?*». Rett skal være rett - dette er nok tatt med for å gi muligheten til å avlive noen typiske myter. Men det står ingenting verken i *Kort & Godt* eller i lærerveiledningen om at man skal gjøre dette. Tvert i mot er det foreslått i lærerveiledningen at man på denne samlingen leser Simons utsagn før man fyller ut svar på spørsmålene. Denne kombinasjonen blir litt for åpen, og kan bære galt av sted i hvert fall for *noen* konfirmanter. Oppgavene vil være mye mer konstruktive dersom de gjennomgås muntlig i plenum (og det står jo konfirmantlæreren fritt til).

4.1.2.2 *Sju bud om meg og de andre*

Luthers første setning til det sjette budet blir svevende og kanskje noe «pekefingersk» for en 14-15åring. Andre setning er forståelig, men ligger langt fram i tid, og føles kanskje ikke så aktuell. Spesielt ikke for guttene, som ikke er like langsiktige i den romantiske tankegangen som jentene.

I forfatterens kommentar til det sjette budet, er den første setningen forståelig, og budskapet er kjent, i hvert fall for oss profesjonelle. Noen konfirmanter vil kanskje bli overrasket. Neste setning er derimot litt upresis. "*Ingen andre...*" - enn hvem? Det kan se ut som om ingen andre enn Gud selv skal få ødelegge og misbruke osv. Det blir jo helt feil. Jeg antar at setningen er nærmere sin tiltenkte mening dersom vi fjerner ordet «andre». Dette forstår man med litt bakgrunnskunnskap og godvilje, men det kan vi ikke regne med at alle konfirmanter har. Jeg savner også en liten utdyping av hva som menes med «ødelegge» og «misbruke». Slik setningen står nå, kan den tolkes i mange retninger. Er kroppen og seksualiteten ødelagt eller misbrukt hvis man har sex før ekteskapet? Hvis man blir utsatt for overgrep? Hvis man skiller seg? Her etterlater teksten flere spørsmål, og vi får en variant «a, men ikke b-problematikken». Enten burde denne setningen vært skrevet om, eller vært fulgt opp av noen forklarende linjer.

Det neste avsnittet om «trofasthet og tilgivelse» er preget av mange flotte ord. Men heller ikke her er formuleringene presise nok. Som i første avsnitt, kan man tolke innholdet i flere retninger. Sikter «*de som er glad i hverandre*» til ektepar, eller inkluderer det også ungdomsforhold, samboere osv.? Og hva legges i ordet trofast? Slik setning nummer to følger nummer en, kan én måte å tolke den på, være at det er viktig å kunne tilgi utroskap. Dette er neppe forfatterens intensjon (selv om det for så vidt kunne være et tema å løfte fram). Samme setning skurrer også litt på grunn av bruken av ordet *men*. Kanskje hadde ordet *så* vært bedre («Ingen er fullkomne, *så* det er viktig å tilgi hverandre (...)), eller kanskje setningen kunne vært skrevet om. I siste setning gir formuleringen «*kjærligheten mellom to*» et litt svulstig og lite konkret preg. «Mellom to hva?» vil noen spørre. To ektefeller? To samboere? To homofile partnere? To konfirmanter? Det kan hende at dette er bevisst, for å inkludere alle livsfaser, samlivsformer og seksuelle legninger, og oppmuntre alle til et livslangt forhold (og kanskje gjelder dette i så fall også for setningen «*de som er glad i hverandre*»). Men da burde dette heller ha vært nevnt. Slik det står, blir det lite konkret. Ved bare å lage én

felles kommentar til det niende og tiende budet, har forfatterne tvunget seg selv til å bli veldig generelle. Det de skriver er riktig og viktig, men passer bare delvis til det med å begjære sin nestes ektefelle. «*Takknemligheten setter pris på lite(...)*», blir for eksempel uheldig å bruke om ekteskapet. Men igjen - hadde ordlyden vært justert litt, f.eks. til «takknemligheten setter pris det man har», hadde det passet bedre. Likevel mistenker jeg forfatterne for å ha tenkt mer på nestens eiendom, arbeidsfolk og andre som hører nesten til, enn på ektefellen, da de skrev kommentaren.

Sett under ett er forfatternes kommentarer greie nok hvis man legger godviljen til. Men jeg er veldig usikker på hva slags forståelse konfirmanter sitter igjen med. Både når det gjelder hva det betyr å bryte ekteskapet, og hvordan de skal håndtere sin egen seksualitet fram til de en gang (kanskje) gifter seg.

4.1.3 Oppsummering

Alt i alt er dette en veldig oversiktlig og lettlest bok. Det som er en av bokas styrker, er også det som er lett å innvende som en svakhet: den er kort. Dette er et bevisst valg av forfatterne.. Dette er en konfirmanterbok som gir mange muligheter. Noen konfirmanterlærere vil foretrekke en fyldigere bok, og da har de flere å velge i på markedet. Når det gjelder denne avhandlingens temaområde, kommer *Kort & Godt* ikke så heldig ut. For det første har den ikke et eget kapittel om kjærlighet, seksualitet, ekteskap eller lignende. Selv om vi tar høyde for "plassutfordringen", mener jeg disse temaene burde vært prioritert høyere. Og for det andre, er det lille som står om dette i tilknytning til budene, mulig å forstå på forskjellige måter, lite konkret, og i tillegg har man «glemt» nestens ektefelle i felleskommentaren til det niende og tiende budet.

4.2 Dører til livet

4.2.1 Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv

4.2.1.1 Første avsnitt

Boka «Dører til livet» er som nevnt i kapittel 1.3.3 delt i fire hoveddeler. En av disse, «Døren til mennesket» belyser det temaet som i boka er kalt TEMA 5: «Ingen er bare for seg selv» (s 74-79). Dette temaet igjen er delt i to: “Jeg vil bestemme” og “De gode følelsene”. Førstnevnte handler om forholdet mellom ungdommer og foreldre. Og sistnevnte handler om forelskelse, kjærlighet og seksualitet. Og det er dette vi skal se på her. “De gode følelsene” er viet to av bokas 166 sider. På disse to sidene står det et dikt i marginen, en bønn i en annen marg, tre caser, et foto av et ungt par, tre oppgaver for “videre arbeid”, og ikke minst: 31 skrevne linjer om temaet. Øverst til venstre på den første av disse to sidene, står det sjette bud i en farget tekstboks i marginen. Og første linje sier at *“dette budet vil slå ring om det vakreste og mest dyrebare du eier som menneske: det at du kan elske en annen”*. Videre står det at å elske er mer enn å ligge sammen – det er å utlevere seg med alt man er og har til et annet menneske, og at dette mennesket gjør det samme tilbake. Deretter står det at kjærlighet er alt fra den første forelskelsen, til det to som har levd et helt liv sammen føler for hverandre. Dernest står det veldig kort: *“seksualiteten er en viktig kraft i kjærligheten”*. Forfatterne sier at Gud med det sjette bud har satt ekteskapet som en ramme rundt kjærlighet og seksualitet. Og at med ekteskapet, lover to mennesker hverandre troskap og kjærlighet. Videre skriver de at den kristne kirke har en klar forståelse av at ekteskapet er et livsvarig fellesskap mellom mann og kvinne, basert på et gjensidig løfte. Som ung og ugift, får man av det sjette budet vite at man har noe i vente, sier forfatterne, i det de runder av avsnittet: *“... du både kan og skal være forelsket og utforske deler av kjærlighetens samspill. Men det sjette budet setter en grense for deg: det er noe som skal vente til du har funnet den du vil leve sammen med og elske hele livet.”*

4.2.1.2 Hvem er jeg? (s. 78)

I dette avsnittet står det først at seksualiteten er noe helt grunnleggende i alles personlighet, uansett kjønn. Så følger dette: *“I ungdomstiden skal vi prøve ut vår egen*

seksualitet og finne frem til oss selv". Dette følges av noen setninger om at dette kan være forvirrende og vanskelig; dreie seg om rødming, håpløse forelskelses og vonde tanker om at man er annerledes enn andre. Og at det er fint og ha en eller to venner – kanskje til og med en voksen – å snakke med dette om i fortrolighet.

4.2.1.3 Dikt og bønn

I venstrespaltene på henholdsvis side 78 og side 79, står det et dikt og en bønn. Begge er på drøyt 20 linjer, er skrevet i jeg-form og handler om forelskelse og kjærlighet. Dette gjør dem ganske like. Bønnen kan også se ut som et dikt i de tre første avsnittene, før jegerpersonen begynner å henvende seg til Gud i de to siste avsnittene. Både diktet og bønnen gjengir et positivt syn på kjærlighet og forelskelse, samtidig som de får fram at det også kan være skremmende å være forelsket. Fra diktet merker jeg meg følgende:

*«Vi skal gå hånd i hånd.
Le sammen.
Snakke.
Kysse.»*

Og fra bønnen merker jeg meg dette:

*«Det er rart å tenke på
at du Gud, har skapt
kjærligheten*

*Du ville at den skulle
være god,
for ellers hadde du
vel ikke skapt den!»*

4.2.1.4 Caser

På side 79 i står bl.a. de tre nevnte casene. Den første handler om en jente som ikke synes hun er moden for å ligge med kjæresten sin. Kjæresten, som går i klassen hennes, truer på sin side med å slå opp hvis de ikke gjør det.

Den andre casen handler om et ungt par hvor gutten ønsker at de skal være sammen hver kveld, mens jenta også ønsker å treffe venninnene sine noen kvelder. Og dette blir det krangel av.

Case nummer 3 handler om Lotte på 16 år. Foreldrene hennes liker ikke at hun overnatter hos kjæresten på 18 i helgene.

4.2.1.5 Samtaleoppgaver (s. 79)

I oppgavene til “videre arbeid” er første oppgave å snakke sammen om disse casene. I den andre oppgaven står det: *“Ut fra kristen etikk hører samleie med i et livslangt og forpliktende forhold. Hva mener dere om det?”*

Tredje oppgave lyder: *“Tenk over og skriv ned hvilke ytre og indre egenskaper som bør kjennetegne et menneske for at du kan bli glad i ham eller henne”.*

4.2.1.6 Lærerveiledning til Dører til livet

I lærerveiledningen er målet for tema 5 «*Ingen er bare for seg selv*» oppgitt slik «*Å gjennomgå de to budene som særlig handler om nære følelser, seksualitet, hjem og familie*» (s. 23).

4.2.2 Vurdering

4.2.2.1 Første avsnitt

På disse 19 linjene, er kjærlighet, forelskelse og seksualitet omtalt positivt, samtidig som det skinner gjennom et ønske om å sette en klar grense for konfirmantene. Men hvor klar blir egentlig denne grensen for konfirmantene? De skriver jo at man skal vente med noe, men ikke hva dette noe er! For oss med mer bakgrunnskunnskap er det mer forståelig. Men ser vi rent språkteknisk på det, og setter de siste setningene opp mot det sjette budet, er det på ingen måte entydig at det er sex man skal vente med.

4.2.2.2 Hvem er jeg?

Det er bra at seksualitet stadfestes som noe grunnleggende for både gutter og jenter. Da forstår konfirmantene at de ikke er unormale om de har begynt å kjenne på driftene sine. Men setning nummer to: «*(...) skal vi prøve ut vår egen seksualitet (...)*», kommer mer uheldig ut. Setningen i seg selv kan sette fantasien i sving hos konfirmantene. Og det er ingenting i setningene rundt som tilsier at det ikke er snakk om fysisk utprøving, selv om det neppe er dette forfatterne mener. Denne formuleringen er svært uheldig.

Videre er det bra at det settes fokus på at forvirrende og vanskelige følelser kan følge med både forelskelse og seksuell utprøving. Oppfordringen om å snakke med noen få om de vanskelige tingene er klok; det er mange nok som har brent seg på å ikke snakke med *noen*, og mange nok som har brent seg på å snakke med «alle».

4.2.2.3 Caser

Alle de tre casene er realistiske, og lett å sette seg inn i for konfirmantene. De er gode utgangspunkter for samtale.

4.2.2.4 Dikt og bønn

Hvor godt konfirmanter liker å lese dikt og bønner, vil variere. Men i en bok som dette, som kan ligne litt på ei skolebok, og som er av de mest tekstbaserte og omfangsrike av de fem jeg analyserer, kan slike formvariasjoner bidra til å holde konsentrasjonen oppe. I både dikt og bønn kan man frigjøre seg fra normene for «læreboktekst», og på relativt lite plass skildre mange nyanser rundt forelskelse og kjærlighet. Slik sett fungerer både diktet og bønningen veldig godt.

I diktets beskrivelse av hva jeg-personen en dag skal gjøre med «ham», stopper beskrivelsen ved å kysse. Dette *kan* jo være et signal om hvor forfatterne synes intimitetsgrensen skal gå. Men om konfirmantene legger merke til det, og eventuelt tar det med som et råd, kan vi ikke vite. I bønnens siste to avsnitt går det fram at Gud har skapt kjærligheten, og at han vil at den skal være god. Det er en fin påminnelse. Bønningen minner egentlig mer om et dikt, enn en bønn. Det er i hvert fall ingen typisk ferdig "bruksbønn" ment for felles høytlesning, med takksigelse og bønn. Siden det allerede har stått et dikt på motstående side, kunne bønningen med fordel hatt et mindre poetisk, og heller mer praktisk preg. Da hadde formen blitt enda mer variert. Men forfatterne har gjort dette valget, og gjennomført det konsekvent gjennom boka, og det er de selvfølgelig i sin fulle rett til.

4.2.2.5 Samtaleoppgaver

Ulempen med slike oppgaver til samtale, er at man ikke får like mye ut av dem hvis man leser i boka på egen hånd, som når man er flere som kan samtale, og en konfirmantlærer kan passe på at flere perspektiver blir ivaretatt. Men konfirmantbøkene er jo laget med tanke på en undervisningssituasjon, så man kan vel ikke kreve at de skal kunne brukes som en selvstendig bok utenfor denne sammenhengen. En fordel er at man ved bruk av dette i timen, får levendegjort problemstillingene som reiser seg på en mer levende og

plasseffektiv måte, enn om de bare var ferdig drøftet i boka. Konfirmantene får involvert seg i refleksjon, og dette er et viktig pedagogisk grep. I oppgave nummer to sies det tydelig at samleie skal vente til et livslangt og forpliktende forhold. Det er bra at det sies tydelig, men det er lovlig seint - helt på slutten av kapitlet. Samleie skal altså vente, det er kanskje det som er dette tidligere omtalte «noe»? Men betyr det at det er fritt fram for annen seksuell utprøving, f.eks. munnsex og petting? Og “ekteskap” er plutselig byttet ut med “livslangt og forpliktende forhold”. Betyr det at samboerskap er greit? Her står leseren igjen med mange spørsmål.

Den tredje og siste oppgaven er god på den måten at konfirmantene kan bevisstgjøres på hva slags personer de ønsker å bli glad i (jeg antar at de mener forelsket i). Dermed senkes kanskje risikoen for at de forelsker seg i «den første og beste» som viser interesse. Samtidig savner jeg en setning om at «den rette» ikke alltid er slik man har fantasert om på forhånd.

4.2.2.6 Lærerveiledningen

Som nevnt er målet for tema 5 i lærerveiledningen beskrevet som «Å gjennomgå de to budene...». Målet er altså ikke f.eks. «å gi konfirmantene gode verktøy til å sette grenser for sin egen seksualitet». Nei, målet tar utgangspunkt i to av de ti budene, ikke i konfirmantenes livssituasjon. Det kan synes som om disse budene ikke er det beste å ta utgangspunkt i, når man skal lære konfirmantene noe håndfast om seksualitet.

4.2.3 Oppsummering

Denne boka formidler tydelig at kjærlighet og forelskelse er noe positivt, som er gitt oss av Gud. Samtidig legger den ikke skjul på at det kan komme en del vanskelig og forvirrende i kjølvannet av disse. Boka er tydelig på at «noe» skal vente til ekteskapet, samtidig som det ikke redegjøres for hva «noe» er. Det kommer etter hvert fram at i alle fall samleie skal vente til et «*livslangt og forpliktende forhold*». Men det sies ikke noe om det er mer som skal vente, eller om «alt annet» er lov i mellomtiden. Når man i tillegg ser dette i lys av den uheldige formuleringen «*I ungdomstiden skal vi prøve ut vår egen seksualitet (...)*», sitter ikke konfirmantene igjen med særlig klare råd og grenser for hvordan de skal forholde seg til seksualiteten sin i nær framtid. Kanskje har det heller

ikke vært meningen, siden målet for tema 5, i lærerveiledningen kun var formulert som «Å gjennomgå de to budene (...)».

4.3 Ærlig talt: en bok for konfirmasjonstiden

4.3.1 Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv

I *Ærlig talt*, finner vi stoff om seksualitet to steder: i et underkapittel i kapittel 5 «*Gode venner - det handler om å leve*»; og i en alfabetisk oppslagsdel bak i boka, der man kan slå opp på mange forskjellige ord. Vi tar det første først.

Under kapittel 5 “*Gode venner - det handler om å leve*”, finner vi etter noen sider underkapitlet “*Det gode livet*”. Her står det først et avsnitt om at det gode livet handler om å leve sammen med gode venner, ha noen å snakke om alt og ingenting med, dele hverdagen og gleder og sorger med. Og så penses det over på forelskelse før neste avsnitt, som heter “*Det gode livet – også sex hører med*”.

4.3.1.1 “*Det gode livet – også sex hører med*” (s. 50)

Dette avsnittet starter med det sjette bud. Deretter forklares det at “*et godt samliv mellom mann og kvinne er så verdifullt at et av de ti budene er satt til å verne om det*”. Ektefolk skal ikke gå til sengs med andre enn livsledsageren, og heller ikke legge an på andres ektefeller. Dermed har de også vært innom det tiende budet, uten å nevne det). Men dette gjelder også for tenåringer, skriver forfatterne. Gud vil det gode liv, også for dem. Det er fint med gode følelser og kjærtegn, bare man ikke presser seg på og “*krever noe som den andre ikke vil*”. Også i denne boken sies det at det sjette budet er “*som en ramme rundt seksuallivet*”. Og begrunnelsen for at det er Guds vilje å vente med samleie til ekteskapet, er “*(...) rett og slett fordi Gud vil oss vel. Han vil at det fineste og dypeste mennesker kan oppleve sammen, skal høre hjemme i en ramme av trygghet og trofasthet*”. Siste avsnitt av underkapitlet er viet ordet trofasthet. Man blir bedt om å smake på ordet, og spurt hva det handler om. Trofaste venner blir brukt som et eksempel på hvordan man kan holde sammen også på tunge og grå dager.

4.3.1.2 «Noe å arbeide med» (s. 51)

På neste side kommer tre oppgaver under overskriften “Noe å arbeide med”. De to siste er direkte relevante for denne avhandlingen: I oppgave 2 skal man snakke sammen om kjærligheten sånn den er beskrevet i 1. Kor 13, 4-5 (“*Kjærligheten er tålmodig, (...), søker ikke sitt eget*”). Disse versene står i margen til høyre, under den faste overskriften “Godt sagt”. Og siste spørsmål lyder

“Hva har bibelsitatet å si til en gutt og en jente som er forelsket?”

4.3.1.3 Oppslagsdelen (s.170)

Til sist i underkapitlet er en annen fast overskrift: “Til fordypning”, og der står det kort og godt at man kan lese mer om rus og seksualitet i oppslagsdelen bak i boken (rus var omhandlet i et tidligere underkapittel av kapittel 5). Når vi så slår opp på ordet seksualitet i oppslagsdelen, finner vi en side som er delt i tre spalter med tett skrift. Nesten hele den høyre spalten er viet seksualitet. Det starter slik: *«alle mennesker er født med evne til å vise kjærlighet, og alle mennesker er avhengig av kjærlighet for å leve. Seksualiteten er en del av kjærligheten. Den har mange uttrykksformer, fra blikk-kontakt og lett berøring til samleie»*. Videre står det at hvordan ungdom lever ut seksualiteten varierer veldig, men at det er viktig at alle tar ansvar for hvordan de vil leve. Og fordi seksualiteten kan være noe svært fint og vakkert, er det viktig å ta godt vare på den. Resten av teksten er såpass komprimert, at den beste måten å referere den på, er å gjengi den:

«Vi må selv ta ansvar og sette grenser for hvordan vi vil uttrykke forelskelse og kjærlighet. De fine følelsene blir ødelagt dersom noen føler seg presset til å gjøre noe de selv ikke ønsker. Bibelens ord kan være til hjelp for hvordan vi skal ta vare på seksualiteten. Den forteller at det er Gud som har skapt seksualiteten og menneskenes evne til å vise kjærlighet. Bibelen anbefaler oss å ta godt vare på disse gavene og å gi dem vekstmuligheter. Seksualitet hører hjemme innenfor rammer av trygghet og trofasthet. Derfor hører den fulle utfoldelse av seksuallivet til innenfor ekteskapets rammer. Det er ikke snakk om en seksualdrift som vi har rett til å få tilfredsstilt, men om forpliktelse, om å ta ansvar - om å gi det beste til den vi elsker. Altfor ofte løsrives sex fra gode og trygge rammer. I reklame, film og litteratur er det ofte snakk om kjønn og egoistisk nytelse. Når mennesket gjøres bare til kjønn og en kropp som er til for andres begjær og nytelse, da er det en dyp krenkelse av selve menneskeverdet».

4.3.1.4 «Når vennskap går i stykker» (s. 54)

Kapittel 6 i Ærlig talt heter «Når vennskap går i stykker». Det er ikke så veldig relevant for denne avhandlingen, men omtaler ekteskap, og får derfor et lite referat av det mest relevante her. Under overskriften «Kan vi tro på den store kjærligheten» en dagboktekst hvor jeg-personen er et forvirret skilsmissebarn. På neste side er overskriften «Ekteskapet – Guds gode oppfinnelse». Der står det gjengitt en hilsen som presten sier i til brudeparet under vielser. Så følger en tekst hvor jeg-personen er en enkemann som snakker til kona si. I marginen står det to bibelvers: 1. Mos 1, 27-28 og Matt 19,4-6. På siden etter er overskriften «Når livet går i stykker», og en tekst omtaler forskjellige måter som livet kan gå i stykker på. Deretter følger overskriften «Bibelen forteller» med historien om Jeremia i pottemakerens verksted. Så følger en tekst om tilgivelse, et kjærlighetsdikt og tre arbeidsoppgaver.

4.3.2 Vurdering

4.3.2.1 “Det gode livet – også sex hører med”

Det sjettede budet kan virke som et greit sted å starte i denne sammenheng. At budet er til for å verne om samlivet, er en veldig god fortsettelse. Dette *kan jo* være første gangen mange av konfirmantene får høre at Gud faktisk vil menneskene vel med dette budet, og at det ikke bare er en «teit regel». Det er også positivt at budets betydning for ektefolk forklares, før man går løs på hva det har å si til ungdommer. For budet sier også noe om sex mellom tenåringer, sier forfatterne. Deretter sier de en del om tenåringer og sex, blant annet at det sjettede budet «er som en ramme rundt seksuallivet», men de gjør ikke rede for hvorfor budet ikke bare gjelder ektefolk, men tenåringer også. Her vil noen konfirmanter etterlyse en bedre begrunnelse for hvorfor budet gjelder dem – de er jo ikke gift. Forfatterne er klare på at samleie hører til i ekteskapet, det er ikke til å misforstå. Men hva med andre seksuelle handlinger? Det står jo at «Gode følelser og kjærtegn er fint - så lenge vi ikke(...)». Betyr det at det er lov å «gå alle gradene», så lenge begge har lyst til det, og så lenge man stopper før samleie?

Forfatterne nevner også at man ikke skal presse seg på og «kreve noe som den andre ikke vil. (...) ikke å kreve og aldri stjele!» Selv om dette kanskje kunne vært mer konkret formulert, er det bra at de er innom denne tematikken også.

Siste avsnitt i denne delen handler om trofasthet. Forfatterne forklarer litt om hva ordet betyr i forhold til andre mennesker, og spesielt venner. Til min overraskelse, dras det ikke en parallell tilbake til parforholdet. Det burde vært gjort; Det er ikke alle konfirmanter som vil trekke denne konklusjonen av seg selv.

4.3.2.2 «Noe å arbeide med»

De to siste (nr. 2 og 3) spørsmålene er gode utgangspunkter for å snakke om kjærligheten generelt, samt kjærlighet i et parforhold. Og i gjennomgangen av konfirmantbøkene, er dette første gang vi ser en mulig nytestamentlig begrunnelse for "venting" ("*Kjærligheten er tålmodig*" osv.). Jeg skriver «mulig», for det er jo ikke sagt rett ut. Men når konfirmantgruppa og læreren snakker «om kjærligheten slik den er beskrevet i bibelsitatet», og hva sitatet kan si til et forelsket par, så *kan* det hende at de tolker bruken av ordene «tålmodig» og «usømmelig» i den retningen. En mangel i spørsmålene, er spørsmål konkret om seksualitet. Siden sex er nevnt i avsnittsoverskriften, burde det også vært tatt med i spørsmålene.

4.3.2.3 Oppslagsdelen

Min første innskytelse da jeg leste denne teksten, var at mye av det som står her, burde stått i «Det gode livet - også sex hører med». Men på den annen side - når forfatterne først har valgt å ha en oppslagsdel, ville det vært dumt om det ikke sto noe om seksualitet der. De første linjene forteller ryddig om alle menneskers evne til-, og avhengighet av kjærlighet. Seksualiteten plasseres som en del av kjærligheten, og det fortelles at det er store variasjoner i ungdommers seksuelle praksis. Hittil er innholdet både klart og gjenkjennelig for konfirmantene. Men herfra og ut er teksten mindre klar; det er tvetydige formuleringer, svulstig språk (i forhold til målgruppen), og en del «a-, men ikke b-problematikk» i teksten.

Noen eksempler på tvetydighet: «(...)viktig for oss alle at vi tar ansvar for hvordan vi vil lev.» og «Vi må selv ta ansvar og sette grenser (...)». Disse setningene er kanskje ment som at man må ta ansvar for å ikke ha sex før man er gift, men kan like godt forstås som at det er den enkelte som selv bestemmer grensene.

Et eksempel på svulstig språk:

«Når mennesket gjøres til bare kjønn og en kropp som er til for andres begjær og nytelse, da er det en dyp krenkelse av selve menneskeverdet».

Her vil mange av konfirmantene få problemer med å forstå (bruken av) ordene kjønn og begjær, og kanskje også menneskeverd. I tillegg er formulering og ordvalg forøvrig ikke spesielt ungdomsvennlig. Dette kan man kanskje heller ikke forvente i en oppslagsdel; man kunne kanskje snarere forvente litt leksikonpreg, men heller ikke det er tilfelle her. Det er riktignok ofte slik, at skal man skrive noe kort om noe viktig, så blir det lett store ord. Men i denne sammenhengen burde man heller gitt emnet større plass, for å få til en tekst som var mer tilgjengelig for ungdom. Det bringer oss tilbake til den såkalte plassproblematikken igjen. Den får ligge foreløpig, men blir behandlet senere i avhandlingen.

Et eksempel på «a, men ikke b-problematikken»: *«De fine følelsene blir ødelagt dersom noen føler seg presset til å gjøre noe de selv ikke ønsker».* Er dette det eneste som kan ødelegge følelsene? Hva hvis ingen er presset - kan de fine følelsene bli ødelagt da? Det kritiske blikket på «reklame, film og litteratur» mot slutten av teksten, setter søkelys på et viktig felt. Det får ikke mye plass, men likevel mer enn i de andre bøkene, hvor dette ikke er nevnt.

4.3.2.4 «Når vennskap går i stykker»

Det virker litt underlig at det er i dette kapitlet at ekteskapet får mest omtale. Og selv om det finnes klare paralleller mellom vennskap og ekteskap, virker det også litt underlig at de er behandlet sammen her. Det er viktig å snakke om at ekteskapet kan gå i stykker, men det er en svakhet at det ikke sies mer positivt om ekteskapet før man får dette negative fokuset.

4.3.3 Oppsummering

Ærlig talt tar utgangspunkt i det sjettede bud, og er klar på at samleie hører til i ekteskapet. Boka forteller også at det sjettede budet også sier noe om sex mellom ungdommer, men gjør ikke rede for på hvilken måte. Dette kan noen konfirmanter reagere på som lettvint «bevisføring». Vi får vite at både kjærligheten og seksualiteten er gitt oss av Gud, og at han vil det beste for oss, og derfor er det sjettede budet en trygg ramme for seksualiteten.

Kapitlet vi har sett på, samt oppslagsdelen, er språkmessig ikke veldig tilgjengelige for ungdom, og konfirmanter får ikke noe klart svar på hvordan de bør håndtere seksualiteten sin her og nå. Tvert i mot er det flere tvetydige passasjer som kan tolkes mer liberalt enn jeg antar forfatterens intensjon var. I forhold til de andre bøkene, skårer *Ærlig talt* på å vie oppmerksomhet til to ting: framstillingen av seksualitet i media; og at man ikke skal presse eller kreve av andre i forhold til seksualitet.

4.4 Brukerveiledning

4.4.1 Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv

Kapitlet om bryllup strekker seg fra side 62 til side 89. Her står det om både sex, bryllupsplanlegging, livslangt samliv og mye mer. Noen av temaene er opplagte, mens andre kommer mer overraskende.

4.4.1.1 Innledningsdobbeltsiden (s. 62)

Innledningsdobbeltsiden er rosa. Hele den venstre siden er som i de andre kapitlene en illustrasjon. Der står det "SEX" i store svarte bokstaver. Dette er omkranset av en hvit, stiplet linje som danner et hjerte. Rundt hjertet er det pistolkuler – noen på vei mot hjertet, og noen som har prellet av. Den høyre siden har overskriften "Høytid nr 3: BRYLLUP", og en mindre illustrasjon av et brudepar. Under er det en innledningstekst som går rett på sex, for så å dreie over på ekteskap, Guds kjærlighet, og hvorfor kirka er i bryllupsbransjen. Teksten følger i sin helhet her:

"[Ingress, min anm.] Mange forestiller seg Gud som en kjipling. For eksempel når det gjelder sex. De forestiller seg at hvis-om-atte-dersom-atte de skulle finne på å bli kristne, er det slutt på alt som er gøy og starten på alt som er trist og kjedelig. De tror at Gud er en gledesdreper. At Gud liksom er imot sex. Hallo-o-o! Han æ'kke det, da, veit du. Gud er en sex-forkjemper.

[Brødttekst, min anm.] Hvorfor tror du ellers han skapte sexen? Gud vil at vi skal ha mye sex. Heftig sex. Bra sex. Lenge sex. Igjen og igjen sex. Så mye man bare ønsker seg sex.

Gud er ikke mot sex, han er mot at gode ting ødelegges. Og ingen ekteskap - ingen forhold - tåler at man tuller rundt med andre. Det blir bare vondt og smertefullt.

Sex er en fin ting. Men den er skjør. Ta vare på den. Ta vare på den med kjærlighet.

Kjærligheten er en fin ting. Men den er skjør. Ta vare på den. Ta vare på den med ekteskap.

Ekteskapet er en fin, men skjør ting. Ta vare på ekteskapet.

Vi er så vant med at forhold tar slutt, ekteskap tar slutt, forelskelser tar slutt. Vi regner liksom ikke med at kjærligheten varer.

Bibelen sier at den finnes en kjærlighet som aldri faller bort - Guds kjærlighet. Den sier at det går an for oss å koble oss på denne kjærligheten. Den sier at det er mulig også for oss å få kjærligheten, forholdet, ekteskapet til å vare.

Gud ønsker det beste for oss: både spenning og trygghet. Derfor er kirken i bryllupsbransjen."

I egen tekstboks helt nederst, er det - som alltid på innledningsdobbeltsidene - et bibelvers; *"Kjærligheten utholder alt, tror alt, håper alt, tåler alt. Kjærligheten faller aldri bort."* (1 Kor 13, 7-8).

4.4.1.2 Resten av kapitlet (s. 64-89)

På neste side følger de sedvanlige "1. Du treng" og "2. Du gjer" tilpasset bryllupstematikken. Nå handler det altså ikke om sex lenger, med ett unntak: den siste tegneserieruta under "Du gjer" har en tegning av et hus i nattemørket, der det bare lyser fra ett av vinduene. Og underteksten er "Feirar og festar. Har ei heftig bryllupsnatt". Og på siden etter er "3. Du husker" med de fire bibelstedene Matt. 19,4-6 (*«Har dere ikke lest at Skaperen fra begynnelsen av skapte dem til mann og kvinne (...)»*), 1. Mos. 1, 27-28 (*«Gud skapte mennesket i sitt bilde (...)»*), 1 Kor. 13, 4-8 (*«Kjærligheten er tålmodig (...)»*) og Høysangen 8,6-7 (*«Sett meg som et segl på ditt hjerte (...)»*).

I resten av kapitlet er det masse stoff med forskjellig relevans til bryllup. Men siden det ikke er direkte relevant for "ungdom og seksualitet", gir jeg bare en punktvis oversikt:

- Oppskrift på festmiddager, bordvers, og noen fakta om ingrediensene og bryllup. Hele neste side er et foto av måltidet, og siden deretter inneholder enda flere oppskrifter.
- "Ordet rundt bordet", femdelt liturgi.
- "Den bortkomne sønnen"; selve historien (Luk 15,11-32), og en spalte med "7 ting som gjør akkurat denne fortellingen så bra til å forklare hva bryllup er for noe!"; Rembrandts bilde "Den fortapte sønns hjemkomst", og en tekstboks med kommentarer til Rembrandts bilde.
- Det dobbelte kjærlighetsbud (Matt 22,37-40) og de ti bud. Begge med forklaringer. Forfatterens til førstnevnte, og Luthers til de ti bud. En liten test om budene (s. 72 og 73).
- To sider om tilgivelse og skriftemål (s. 73 og 74).

- En forholdstest. *"Poenget er rett og slett at denne minitesten kan inspirere oss til å bruke hodet og fornuften like mye som vi hører på hjertebanken og tillater oss å kjenne på vibrasjonene i følelsene."* (s. 76).
- *"Ting å ta med seg inn i forholdet"*. Der skriver Per Arne Dahl om at det går an å forebygge samlivsbrudd. At det er lettere å unngå det om man er klar over noen fallgruver, og lærer seg litt om kommunikasjon og konfliktløsning. Og han reklamerer selvfølgelig for PREP-kurs (s. 77).
- To sider om Mor Teresa, og om hvorfor hun er et godt forbilde for en som skal gifte seg med en annen. Til sist står *"Mor Teresas bønn for dem som skal gifte seg"* (s. 78-79).
- *"Den grønne ridder"* – et Asbjørnsen og Moe-eventyr – er plassert over det meste av side 80 og 81. Til sist er den noen kommentarer fra eventyrkjenner og –forteller Kirsti Birkeland, som drar noen paralleller fra folkeeventyrene til det å elske noen, og det å gifte seg.
- Note og full tekst til salmen Kjærlighet fra Gud. Over står det litt om tekstforfatteren og hvordan han fant sin kone, samt 5 andre tips til bryllupssalmer (s. 82).
- *«10 tips til brudevalsens»* (s. 83).
- Bryllupsplanlegger - "check-list" med avkrysningsboks for en haug med praktiske ting man må huske til et bryllup, fra 12 måneder i forveien, og fram til selve dagen (s. 84-85).
- Bibel-quiz med tema bryllup, og *"Dagens dilemma"* hvor det er en del oppgaver knyttet til en tekst (s. 86).
- Blop-tegning med tilhørende spørsmål til samtale. Scenarioet er dansegulvet på en klassefest. (s. 87).
- *"Leiker og bordoppgaver"*. Her er det sangtekster, beskrivelse av selskapsleiker og polonese, konversasjonstips, henvisninger til kjente kjærlighetshistorier i Bibelen, "Finn ditt favorittvers om kjærleik i Bibelen. Sjekk ut disse 10!", og forklaring av symbolikken for kniv, skje og gaffel (s. 88 og 89).

4.4.2 Vurdering

4.4.2.1 Innledningsdobbelsiden

Allerede på innledningsdobbelsiden til bryllupskapitlet – før det er nevnt et eneste bibelvers - skjønner leseren at denne boka vil at man skal vente med sex, så budskapet er nokså klart. Det er sitert mange bibelsteder i dette kapitlet, både innledningsvis og utover i kapitlet. Men likevel er det innledningsteksten som står igjen som den eneste argumentrekken for hvorfor man skal vente til ekteskapet med sex. Og her får man inntrykk av at det både er til vårt eget beste og etter Guds vilje, at vi venter med sex til ekteskapet. Selv om man får inntrykk av at det er dette Gud vil, så er det ingen "slå-i-hodet-med-bibelvers-begrunnelse". Av de fem bøkene som analyseres i denne avhandlingen, synes jeg det er denne som greier å kommunisere best hvorfor man bør

vente med sex til ekteskapet. Dette fordi man forklares, nærmest steg for steg, hvordan sex bør tas vare på med kjærlighet, og at kjærligheten bør tas vare på med ekteskap. Men det fremgår ikke av teksten hva som menes med sex. Det virker på meg som at de mener at det er mer enn samleie som skal vente. Men så lenge det ikke er nevnt mer spesifikt, er det et spørsmål som blir opp til leseren å tolke. Dermed får ikke konfirmantene noe fullgodt svar på hvordan de skal håndtere seksualiteten sin her og nå.

4.4.2.2 Resten av kapitlet

På kapitlets to første sider er det altså mye fokus på sex, mens resten av kapitlet handler bare om bryllup og relaterte emner. Det kan hende en del lesere har forventninger til mer stoff om sex når det er vektlagt såpass i innledningen, og disse kan nok bli skuffet. Det er mye bra med at bryllup er så vektlagt. I disse dager, hvor «alle» er samboere før de - kanskje - gifter seg, er det fint med markedsføring av det å gifte seg. Dette kapitlet kan gjøre at konfirmantene lettere greier å se for seg sitt eget bryllup, og få de til å glede seg til det. Kanskje til og med øke sjansen for at de velger ekteskap som (første) samlivsform. På tross av dette, mener jeg at det blir litt for mye av det gode her, og at noe av stoffet blir vel perifert. Presteforfatterne har selvsagt sitt på det tørre når det gjelder begrunnelse for å bruke plass på f.eks. matoppskrifter, Mor Teresa og "Den grønne ridderen". Dette er svært gjennomtenkt. Men likevel ser nok ikke konfirmantene alle "linker", all symbolikk og ting med overføringsverdi, like godt som forfatterne. Noe av det kan virke mer forvirrende enn opplysende. Kanskje har noe av dette sammenheng med bokas inndeling i kun sju hoveddeler. Selv om hoveddelene handler om høytider, er jo det meste av det vanlige konfirmasjonspensumet med i boka. Og da må det jo plasseres under en høytid. At det f.eks. står om skriftemål i et bryllupskapittel, er ikke helt bak mål. Men det er vel heller ikke det første man ville tippet. I hvert fall ikke uten å kjenne bokas inndeling. Et minus med stoffmengden om bryllup, er at dette er et tema som statistisk ligger mange år fram i tid for konfirmantene.

4.4.3 Oppsummering

Kapitlet åpner veldig bra, rett på sak og ungdommelig, med et positivt syn på sex. Og det formidles pedagogisk og poetisk (men ikke for poetisk) på samme tid, hvorfor man bør

vente med sex. Men på de neste 26(!) sidene står det ikke mer om sex. Det kunne med fordel vært mindre bryllupsstoff, og mer om hvordan konfirmantene kan håndtere sine romantiske og seksuelle impulser i mellomtiden, fram til de gifter seg. For å sette det på spissen: at det av 28 sider, kun er brukt 1 - én - på sex (to hvis vi regner med hjerte-illustrasjonen), mens det er brukt 3 på bryllupsmat - det er uholdbart. Her hjelper det ikke å skylde på «plassproblematikken»; sex er rett og slett nedprioritert i denne boka.

I tillegg savner jeg litt mer om det følelsesmessige rundt et bryllup, når det først er brukt så mye plass på det: Er det vanlig å være redd for å binde seg? Er det vanlig å få kalde føtter? Og når det først er så mye fokus på det praktiske, kunne det også stått noen tips om en av de store grunnene til at folk lar vær eller utsetter å gifte seg for tiden: går det an å gifte seg uten å svi av en formue?

4.5 Con Dios

4.5.1 Beskrivelse av stoff om seksualitet og samliv

Seksualitet er omtalt i to kapitler i *Con Dios*. Det ene er kapitlet «Vill og forelsket» (s. 142), og det andre er «Budene» (s. 154). Det er naturlig nok mest stoff i førstnevnte. Jeg vil først gå gjennom dette kapitlet, med vekt på det som handler om seksualitet. Dernest går jeg gjennom «Budene», med samme hovedfokus, før jeg gir en vurdering av alle disse tre. Til sist oppsummerer jeg det samlede inntrykket.

4.5.1.1 Innledningstekst (s. 143)

Kapitlet starter med en bildeserie av et ungt par, kapitteloverskriften og følgende innledningstekst:

«Alle mennesker trenger mat og søvn - uten det overlever vi ikke. Men uten kjærlighet klarer vi oss heller ikke særlig bra. Vi har behov for å både å gi og få kjærlighet.»

Det å elske noen er som å gi bort hjertet sitt til den personen. Plutselig er du avhengig av en annen for å kunne føle deg virkelig lykkelig. Det er en herlig, deilig, fryktelig, overveldende følelse.

Men hjerter er skjøre. Hvis den som får hjertet, ikke behandler det forsiktig, vil det gå i stykker. Det går an å lege sånt, men det tar tid. Så ta godt vare på hjertet du får ta i mot, og pass godt på ditt eget hjerte. Ikke vær redd for å gi det bort, men gi det til riktig person. Gi det til noen som fortjener en slik gave, og som vet å sette pris på den. For det fortjener du!»

Resten av kapitlet er delt inn i 5 underkapitler som fyller hver sin dobbeltside: «Finnes det noen som vil ha akkurat meg?», «Å være to», «Fire lure tips», «Fire farlige løgner» og «Om porno, krav og kjærighet».

4.5.1.2 "Finnes det noen som vil ha akkurat meg?" (s. 144)

Det første underkapitlet inneholder bare én tekst, og tar opp «*et av de vanligste spørsmålene hos tenåringer*»; om det finnes noen som vil ha akkurat meg? Her nevnes det at mange er bekymret for eget utseende. Og forskjellige fysiske varianter nevnes som noe ungdom tror kan være et hinder for at andre kan vil ha dem. Her beroliger magasinet med at ja, noen vil ha deg, fordi smaken er like forskjellig som menneskene. Dernest minner de om at utseendet bare er «*det første en ser*», og at man etterhvert blir kjent på «*et dypere plan*». Det gamle uttrykket «*kjærighet gjør blind*» nevnes først i sin egentlige mening. Deretter snur de på det, og sier at «*kjærighet ser mer*»; noe som andre ikke ser, noe som er verdt å bli sammen med, hvem man virkelig er..

4.5.1.3 "Å være to" (s. 146)

Dette underkapitlet er delt i 5 avsnitt, som har følgende overskrifter: «Være forelsket», «Bli sammen», «I den syvende himmel», «I gode og onde dager...» og «Elske og ære». Hvert avsnitt avsluttes med to-tre spørsmål i fet skrift. De fire første avsnittene tar for seg forskjellige aspekter ved forelskelse: det kan være både det verste og beste som finnes; plutselig er man forelska i en helt annen enn «drømmeprinsen»; man må våge for

å vinne; hvor mye tid skal man bruke på kjæresten i forhold til vennene; lykkerusen avtar, og forelskelsen går over i kjærlighet.

Det er først i den siste teksten «Elske og ære» at sex dukker opp, og da med følgende tekst:

«Det store spørsmålet. Det pirrende, nervøse, pinlige, vanskelige spørsmålet - når er dere klare til å ikke bare si at dere elsker hverandre, men at dere også vil elske med hverandre?»

Dette er et stort skritt. Det å ha sex med noen er å gi den personen en del av seg selv. Da er det om å gjøre at den andre er en person du kan stole på, en du kan være trygg sammen med. Bibelen beskriver sex som noe så viktig at det bare hører hjemme i forholdet til den du skal dele hele livet med.

Hvilke fordeler og ulemper er det ved å vente med sex?

Hva gjør man om den ene vil ha sex, men ikke den andre?»

4.5.1.4 "Fire lure tips" (s. 148)

Dette tredje underkapitlet inneholder 4 små tekster under følgende overskrifter: «Våg å snakke med hverandre», «Nyt uten å stresse», «Forholdet deres er unikt» og «Ha det morsomt sammen». Tre av disse tekstene inneholder generelle råd om parforhold, som like gjerne kunne stått på trykk i et annet ungdomsblad. For eksempel om å snakke om følelser. Om å høre på andres råd, men ta avgjørelser selv. Om å ha det gøy sammen, med mer. Men ett av avsnittene - «Nyt uten å stresse» - handler om sex. Her står det at «det med sex» på mange måter er enklere nå til dags, fordi det ikke er så tabubelagt lenger. Men på den annen side har sex også blitt vanskeligere, fordi man leser, ser og hører så mye om det. «...mange tror at et forhold uten sex ikke er noe ordentlig forhold. At det er en selvfølge at to fjorteneringer som har vært sammen en stund, skal ha sex». Det tar magasinet avstand fra som «helt feil». Magasinet sier man kan gjøre mye sammen «uten at det trenger å bli sex. Det har ingen hast med sexdelen - den har dere hele livet på dere til å utforske».

4.5.1.5 "Fire farlige løgner" (s. 150)

Underkapittel 4 inneholder også fire små tekster: «Man må jo stille opp av og til», «Hvis jeg bare tar et par øl...», «Alle andre har jo gjort det...» og «Jeg fortjener ikke noe bedre». Her handler de tre førstnevnte om sex. I den første står det om at man må inngå

kompromisser i et forhold, eller bytte på å bestemme. Men man blir oppfordret til ikke å gjøre noe man ikke vil, under frykt for å bli dumpet eller lignende. Spesielt ikke når det handler om intimitet, enten det er snakk om tungekysse eller sex. Argumentene «...bare denne ene gangen» og «hvis du hadde elsket meg, hadde du gjort det», blir avfeid som forsøk på å ta makten. Det er *ikke* bevis på kjærlighet, sier magasinet. De foreslår også, hvis man føler seg presset til noe man ikke vil, å stille den andre spørsmålet «*Synes du det føles riktig å gjøre det når jeg ikke vil?*». Får man noe annet enn negativt svar da, «*er det på tide å tenke etter om dette virkelig er en person du har lyst til å være sammen med*», skriver magasinet.

Neste tekst handler om at det kan virke fristende å drikke alkohol for å tørre å nærme seg - og kanskje til og med kysse - den man er forelsket i. Men da er det lett å gå i baret, og ende opp med å både kysse feil person, samt en bakrus dagen etter, skriver magasinet. Og konkluderer: «*Når det gjelder kjærlighet og sex, er alkohol til for feiginger*».

Den tredje teksten handler om at mange føler at «alle andre har gjort det», og at en selv er den eneste som er ukysset, eller «jomfru». Magasinet betrygger leseren med at det er flere enn man tror som også er i den situasjonen, og at det er helt normalt. De skriver også at mange skryter på seg mye i ungdomsskoletida; det er ikke alt man hører som er sant.

Overskriften i tekst 4, «Jeg fortjener ikke noe bedre», er den verste løggen av alle, skriver magasinet. Her står det at man ikke skal nøye seg med tilfeldige forhold, eller med noen som behandler en dårlig, bare fordi en selv ikke er «*penest/smartest/kulest/mest erfaren. (...) Du er akkurat like mye verd som alle andre!*» er den siste setningen i denne teksten, og på denne dobbeltsiden.

4.5.1.6 "Om porno, krav og kjærlighet" (s. 152)

Det femte og siste underkapitlet er et intervju med fire ungdommer; to jenter og to gutter. Etter en liten ingress, inneholder intervjuet seks spørsmål som ungdommene svarer på i vilkårlig rekkefølge. Intervjuet er et gruppeintervju, i motsetning til «4 på gata» og lignende. De fem første spørsmålene handler om porno, manneblader og

dameblader. Her kommer det fram at ungdommene mener at gutter er mer opptatt av porno enn jenter. Og at man kan bli ubevisst påvirket av pornoen, slik at man kan tro virkelig sex fortøner seg som i pornoen. Det nevnes også at lite og dårlig seksualundervisning i skolen kan være en faktor som gjør at noen trekkes mot porno. Det er ingen følelser i pornoen, og «...jentene liker alt. Selv helt syke ting som ingen kan like i virkeligheten». Fra både manneblader og kvinneblader får begge kjønn - dog på litt forskjellig vis - bilder av og indirekte krav om hvordan jenter «skal se ut». Men ungdommene er enige om at kanskje jentene selv er strengest med hensyn til hvordan de skal se ut.

Det siste spørsmålet lyder «Hvilke tips har dere når det gjelder kjærlighet og sex?». Der får leserne to tips av ungdommene: ikke ta bilder - de kan komme på avveie; og «husk at sex har med følelser å gjøre. Du skal leve med følelsene dine!». I bunnen av intervjuet er det en faktaboks som forklarer ordet pornografis greske opphav: «(...) Porne betyr til «kvinne til salgs». «Grafi» betyr å skildre. Pornografi betyr altså å skildre kvinner som handelsvarer. Det er pornoen i et nøtteskall - å vise kvinner som er til for mannens seksualitet, som kan kjøpes og brukes etter behag.»

4.5.1.7 Budene (s. 154)

I kapitlet om budene (s. 154-160), nevnes sex allerede på dobbeltsiden som starter kapitlet. Hele «kapittelingressen» siteres her:

«Når vi slår på tv-en, kan det være riktig så underholdende å havne i en verden der sex, penger og løgner rå. Men hvordan hadde det vært å selv leve i en slik verden?

Antagelig helt uutholdelig. Og det er derfor Gud har gitt oss ti bud å leve etter. Ikke for å straffe oss med en masse «Du skal ikke», men for å beskytte oss.

Reglene er til for at vi skal ha det bra. De er ikke særlig spesielle, for de er den grunnvullen som samfunnet vårt er bygd på.»

Deretter følger fire sider hvor hvert bud er listet opp, sammen med hver sine kommentarer og to illustrasjoner hver. Illustrasjonene har også hver sine korte kommentarer. Det er bare i omtalen av det sjettede budet at sex tas opp. Jeg gjengir alt som står der:

- *«Ekteskapsbrudd handler om mer enn å være tro når du først er gift. Troskap er viktig i alle forhold.*
- *Vis respekt for den du elsker. Ikke «lekeflørt» med andre bare for å gjøre kjæresten din sjalu.*

- *Utroskap handler ikke bare om sex. Det å tilbringe mer tid med venner eller datamaskinen enn med den man elsker, kan også være en form for «utroskap».*

Kommentarene til de to illustrasjonene (en kondompakke påskrevet «weekendpakke for den aktive» med 6 kondomer og et plaster; og en gressstust) lyder slik:

"Kondompakke. «Bruk og kast»-mentaliteten høres kanskje kul ut i teorien, men er ikke særlig morsom praksis.

Gress. Nei, gresset er ikke grønnere på den andre siden."

4.5.2 Vurdering

Siden denne boka er den som har mest stoff om forelskelse og kjærlighet, kommenterer jeg først «Vill og forelsket»-kapitlet dobbeltside for dobbeltside, deretter tar jeg for meg det som står om sex i kapitlet om budene, og til sist oppsummerer jeg helhetsinntrykket av *Con Dios*.

4.5.2.1 Innledningsteksten

Ingressen på dobbeltsiden som åpner «Vill og forelsket» (se kapittel 4.5.1.1) får på en fin måte fram hvor viktig behovet for å gi og få kjærlighet er i et menneskeliv. Omtrent like viktig som mat og søvn. Den får også fram at det ikke nødvendigvis bare er positive følelser forbundet med det å elske noen - ordet fryktelig brukes også. Teksten ansvarliggjør også leseren; man skal ta godt vare på det «hjertet du får ta i mot». Og man skal være forsiktig med sitt eget; man skal ikke være redd for å gi det bort, men man må passe godt på at den man gir det til, er riktig person, og fortjener det.

Allerede her i åpningen av kapitlet har man fått sagt mye viktig om forelskelse og kjærlighet. Og jeg mener at man har greid å inkludere alle leserne. Det vil naturlig nok være store variasjoner i hvor mye erfaring konfirmantene har i kjærlighetslivet, men det er vel svært få - om noen - som ikke har kjent på behovet for å gi og få kjærlighet.

4.5.2.2 "Finnes det noen som vil ha akkurat meg?"

Første underkapittel går nokså konkret til verks i å sette ord på ungdommenes tanker om hvorvidt det finnes noen som vil ha dem. Jeg tenker at også her inkluderer man de fleste, siden de aller fleste har et eller annet de er misfornøyd med, når det gjelder eget utseende. Men hva med den peneste gutten og jenta i klassen? Som faktisk opplever at

mange vil ha akkurat dem, kanskje uten engang å kjenne dem? Hvis de faller av her, kan vi håpe at de hektes på igjen når det skrives at kjærligheten ser mer, og handler om mer enn bare utseendet. Hvis ikke, er det uansett et godt poeng for ungdom flest.

4.5.2.3 «Å være to»

Dette er det eneste stedet i *Con Dios* at det står rett ut at Bibelen sier at sex kun hører hjemme i et livslangt forhold. Og det er fint med klar tale. Men dette kommer til sist i teksten, og jeg mener at teksten fram til da er mer uklar, og kommer i skade for å legge opp til at leserne selv skal vurdere når de er klare for å ha sex. Og de to «kriteriene» som nevnes for en eventuell sexpartner - til å stole på, og kunne være trygg sammen med - vil jo nærmest automatisk være oppfylt for en forelsket person, jfr. Bente Træens utsagn om at det ligger i forelskelsens natur å tro at den man er forelsket i, er «en utmerket person» (se kapittel 2.7). Men teksten tar det for gitt at hvis man vurderer sex, så er det med kjæresten, så her åpner de i hvert fall ikke for tilfeldige partnere. Og så «drar de det i land» med å henvise til hva Bibelen sier, om å holde sexen innenfor et livslangt forhold. Dette gjør de riktignok uten noen Bibelhenvisninger, men det mener jeg er helt greit; Det ville brutt med magasininstilen, og ville også krevd mye plass hvis det skulle vært gjort grundig. Det er verdt å merke seg at de benytter «livslangt forhold» istedenfor «ekteskap». Om dette skyldes at forfatterne ikke er av de mest konservative, om det er for å møte nåtiden uten å skulle støte alle de som velger samboerskap, eller av andre årsaker, har jeg ikke grunnlag for å mene noe om.

De to spørsmålene som avslutter avsnittet er et veldig godt utgangspunkt for samtale med konfirmantene. Spørsmål to gis det egentlig et godt svar på under «Fire farlige løgner». Men spørsmål en er ikke noe tema ellers i magasinet. Nå er riktignok konfirmantbøker en helt annen sjanger enn for eksempel mattebøker, hvor man kan bruke lite plass på å ramse opp fasiten på alle oppgaver. Og heller ikke i de andre konfirmantbøkene gis det «fasit» på slike «spørsmål til samtale». Her kunne jeg ha ønsket meg at de sa «b», når de først har sagt «a»; at det var listet opp noen fordeler og ulemper, istedenfor at dette avhenger av hva konfirmantene klarer å komme på der og da.

4.5.2.4 «Fire lure tips»

I de tre tekstboksene som ikke handler om sex, er det mange gode råd for et forhold. Jeg mener det er bra at en konfirmantbok tar seg plass til dette. Da får man formidlet mer enn bare «vent med sex».

I den boksen som handler om sex - «Nyt uten å stresse» - mener jeg konfirmantene vil kjenne seg godt igjen i dobbeltheten som beskrives: at «det med sex» både har blitt enklere og vanskeligere enn for 100 år siden. Det er en rask og god oppsummering av utviklingen som har skjedd på dette feltet, og av hvordan situasjonen er for ungdom i dag. Det er også bra med ett konkret eksempel på en samtidnorm som er helt feil: «*At det er en selvfølge at to fjortenåringer (...) skal ha sex*». Det kunne gjerne vært flere slike konkrete eksempler, men ett er bedre enn ingen. Og så var det dette med «plassproblematikken» da... Men når det videre står i dette avsnittet at det er mye man kan gjøre «uten at det blir sex», og at det ikke haster med «sexdelen», blir det litt uklart? Mener de at det er mye man fysisk sett kan gjøre; kos og massasje med mer? Og hvor går i så fall grensen for «når det blir sex»? Eller handler det om at man også kan gjøre helt andre ting enn det fysiske; hva gjør man egentlig som kjærester? Går tur sammen? Ser på TV sammen? For en som aldri har hatt kjæreste før, er ikke det så godt å vite. Kjæresten vil antagelig ikke ha akkurat de samme interessene som ens venner, så plutselig må man kanskje begynne med nye ting... De andre konfirmantbøkene skriver heller ikke stort om hva man kan gjøre som kjærester, så sånn sett er *Con Dios* unnskyldt. Men når de først skriver «det er mye man kan gjøre», så kunne de godt nevnt noen eksempler. Det hadde dessuten kledd magasinformatet å lage en liten artikkel, faktaboks eller kanskje en test, om dette temaet.

4.5.2.5 «Fire farlige løgner»

I dette underkapitlet har forfatterne samlet noen «gode gamle klassikere» fra ungdomsliv og -litteratur: gutters egentlig håpløse, men dessverre ofte effektive, replikker for å få kjæresten til sengs; troen på at alkohol kan gjøre underverker i sjekkingen av den utvalgte; og «alle andre har gjort det» for å nevne noen. Det er veldig bra at slike ting tas med i dette kapitlet, og at de «avsløres». «Synes du det føles riktig å gjøre det, når jeg ikke vil»-sekvensen burde vært obligatorisk i ethvert seksualundervisningsopplegg, kirkelig eller ikke. I forbindelse med

«majoritetsmisforståelsen», kunne det kanskje vært naturlig med litt statistikk (noe det også har vært i tidligere utgaver). Men jeg mener det er bra det ikke er med, fordi ungdom erfaringsvis så lett blir opphengt i tallene, og da med fokus på at det er mange som *har* hatt sex istedenfor motsatt.

Den siste teksten «Jeg fortjener ikke noe bedre», opplever jeg som litt diffus og sprikende. Det er litt uklart hva som menes med «tilfeldige forhold» - er det såkalte one night stands, eller det et kjæresteforhold hvor man tar til takke med en person man egentlig ikke ville være sammen med? Til tross for dette, så avsluttes teksten krystallklart med at alle er akkurat like mye verdt, og det er jo absolutt et viktig poeng å få med i denne sammenhengen.

4.5.2.6 «Om porno, krav og kjærlighet»

Her handler det mest om porno, litt om krav, og kjærligheten kommer på en soleklar tredjeplass når det gjelder plassbruk. Så slik sett er overskriften litt misvisende. Når det er sagt, så har det jo allerede stått en del om kjærlighet i *Con Dios*, og porno er et viktig tema. Men når man har valgt å intervju fire ungdommer, og presentere det på to sider (hvorav bildene fyller nesten halve plassen), kunne man kanskje kuttet ned i antall temaer.

Det meste som sies om porno her i intervjuet, vil antagelig være kjent for de fleste konfirmantene fra før. Men det er greit å få klargjort noen av pornoens negative sider. Jeg savner allikevel - når temaet først er tatt opp - en framstilling av pornoens negative sider, som er både objektiv og mere fylldig. Hvem jobber som skuespillere i pornoindustrien, og hvilke følger får filmene for dem? Hva gjør pornobruk med konsumentene? Går det an å bli pornoavhengig? På disse feltene er det ikke vanskelig å finne stoff, og jeg skulle ønske at forfatterne hadde gjort det. Her kunne jeg altså ønske meg mer om «b», når de først har sagt «a».

Når det gjelder «krav», sitter forhåpentligvis de kvinnelige konfirmantene igjen med at guttene ikke stiller så høye krav til utseendet deres, som jentene selv gjør.

Det eneste spørsmålet som stilles om kjærlighet, handler om både kjærlighet og sex, og besvares av en gutt og ei jente. Og begge svarer om sex. Altså ble det lite om kjærlighet i dette intervjuet. Men tidligere i intervjuet sier ei av jentene «*Jeg tror det er mange på min alder som forveksler kjærlighet og sex. (...)*». Dette er jo et viktig poeng, men forsvinner litt i alt pornosnakket. Som leseopplevelse gir nok dette intervjuet en formvariasjon, som kan komme godt med på slutten av «Vill og forelsket»-kapitlet. Men til undervisningsbruk, synes jeg intervjuet er litt for rotete og for lite fakta-orientert. Ungdommene sier mye bra, for eksempel de to rådene som kommer helt til sist, men det havner delvis under misvisende overskrifter, og det blir for mye vekt på porno i spørsmålene. Om det er intervjuobjektene som har svart rotete, eller om det er under bearbeidingen at intervjuet har blitt slik, vites ikke.

4.5.2.7 Kapitlet om budene

Innledningen til dette kapitlet er veldig viktig. Her får forfatterne på en god måte fram at budene er til for at vi skal ha det bra, for å beskytte oss, ikke for å «straffe oss», som de skriver. Elementært for aktive kristne, men ikke nødvendigvis for konfirmantene, så det er bra at dette kommer fram allerede i innledningen. I tillegg skriver de at reglene ikke er så spesielle, «*for de er den grunnvollen som samfunnet vårt er bygget på*». Det er også bra å få med dette allerede i innledningen, siden dette kan være en tankevekkende innfallsport for mange; at budene er så implementert i vårt samfunn at vi ofte ikke tenker over hvor de egentlig kommer fra.

Kommentarene til det sjette budet utvides allerede i den første, til å gjelde mer enn bare selve ekteskapet, og dette gjelder også i de to neste kommentarene. I den første sies det at troskap er viktig i *alle* forhold, ikke bare når du er gift. Her savner jeg en liten presisering av om de mener *kjæresteforhold*, eller bokstavelig talt alle forhold; venneforhold, arbeidsforhold, osv.. Den neste kommentaren synes jeg er unødvendig spisset; «*(...) Ikke lekeflørt med andre bare for å gjøre kjæresten sjalu*». Det er for så vidt en fin oppfordring, men jeg tenker at man hadde inkludert flere dersom siste del («bare for å...») hadde vært fjernet. Det finnes sikkert de som gjør kjæresten sjalu med vilje. Men jeg tror det er flere av de som flørter uten å tenke over det, eller av gammel vane, eller som forelsker seg i en annen mens man er i et forhold. Disse er ikke inkludert i

kommentar to slik den nå står. Og disse fenomenene kunne med fordel også ha vært belyst.

Den tredje kommentaren handler om tidsbruk, og at det å gi f.eks. venner eller data mer tid enn kjæresten, også kan være en form for utroskap. Denne utvidelsen av begrepene ekteskapsbrudd og trofasthet er i seg selv en god ting. Konfirmantene har godt av å tenke gjennom det som står i kommentarene. Men hvor blir det av fokuset på det å klare og ikke bryte et ekteskap? Å leve som ektefolk livet ut, uten å falle for forskjellige fristelser. Kanskje det tas som så selvfølgelig at ekteskapet ikke skal brytes, at man i stedet la fokus slik det er lagt? Men vi vet jo (det står også i lederveiledningen) at virkeligheten er annerledes, og at omtrent halvparten av alle ekteskap brytes... Når gjelder de to illustrasjonene («kondom-weekendpakke» og en gresstust) og kommentarene til disse, så synes jeg disse i seg selv er gode. Men jeg tror kondompakka kan være en stor distraksjon for konfirmantguttene (den er jo faktisk litt morsom), og at den kanskje kan bidra til at det blir vanskelig å holde guttene på et seriøst spor i praten. Dessuten vet jeg ikke om «bruk og kast»-mentaliteten er et kjent uttrykk for ungdom i konfirmasjonsalder. Og det at den «høres kul ut i teorien, men er ikke særlig morsom i praksis», det vil nok flere konfirmanter vil kreve «bevis» på, før de godtar den påstanden. En enkel setning om at «mange opplever å få et lavere selvbilde etter å ha hatt mange partnere», eller noe lignende, kunne børt på dette. Kommentaren om at gresset ikke er grønnere på den andre siden, kunne også med fordel hatt en liten forklaring.

Alt i alt kommer det fram mye godt på lite plass, om sex og samliv, i kapitlet om budene. Men jeg tror «formelen» som de har lagt seg på i dette kapitlet (med noen punkter og illustrasjon per bud, som beskrevet tidligere), kanskje har lagt litt for trange rammer for innholdet. «Tilleggene» jeg har foreslått, ville ja krevd at man brukte mer plass. I innledningen til kapitlet står det at budene er til for å beskytte oss, og for at vi skal ha det bra. Jeg savner en konkretisering av hvilke fordeler vi får ved å følge det sjette budet. Det synes jeg ikke vi får, snarere bare enda flere underpunkter med «du skal/du skal ikke».

4.5.3 Oppsummering

Denne konfirmantboka har lyktes veldig godt i å lage et produkt som er innbydende og lettlest. *Con Dios* deler førsteplassen med *Brukerveiledning*, når det gjelder å vie plass til temaer rundt sex, forelskelse og samliv. Kanskje ikke så rart, siden de også er de lengste (i sidetall). I forhold til de andre bøkene, bruker *Con Dios* likevel relativt sett mye plass på forelskelse. Det er bra, for uansett hvor forskjellige erfaringer konfirmantene har, er det vel få - om noen - som aldri har kjent et snev av forelskelse. Og *Con Dios* bruker mye plass på den livsfasen ungdommene er i nå - i motsetning til *Brukerveiledning* som bruker mye plass på bryllup og livet deretter. Dette scorer *Con Dios* bra på. Jeg synes bruken av ordet «vill» i kapittelnavnet er litt rar, for dette er verken et ord eller et fenomen som går igjen i kapitlet forøvrig.

Ellers fungerer «underkapittel»-inndelingen i «Vill og forelsket» godt; vi får fokus på det å være alene og undrende, det å være to, tips til forholdet, advarsel om farlige løgner og til sist gruppeintervjuet. I «Budene» får vi det sjette budet presentert på en artig og uvant måte, med et videre fokus en konfirmantene kanskje er forberedt på.

Selv om jeg har pekt på en del ting jeg savner i disse kapitlene, kan nok mye av - kanskje all - denne kritikken tilbakevises med henvisning til "plassproblematikken". Jeg har jo allerede rost *Con Dios* for å bruke mye plass på denne tematikken. Og da blir det kanskje urettferdig å indirekte gi kritikk for at de ikke har brukt enda mer plass? Men likevel tror jeg konfirmantene kunne sattet igjen med en enda klarere oppfordring om å vente med sexdebuten, dersom innholdet hadde vært omdisponert noe.

Det at det henvises lite til Bibelen, kan ses på både som et pluss og et minus. Et pluss fordi det for mange konfirmanter kunne være forvirrende, og for lite relevant inn i deres moderne hverdag. Et minus fordi de ekstra motiverte konfirmantene ikke får noen hjelp til å finne ut hvor i Bibelen de kan lese om dette.

4.6 Oppsummering av de fem konfirmantbøkene

Hver konfirmantbok har nå fått beskrevet sine kapitler om seksualitet og samliv, med utgangspunkt i sine egne strukturer. Jeg har vist at de er svært forskjellige i blant annet omfang, format og utgangspunkt for å komme inn på seksualitet og samliv. Alle bøkene beskriver på hver sine måter at seksualiteten er noe godt, verdifullt og en gave fra Gud.

Et annet fellestrekk ved dem, er at de alle kan misforstås. I tillegg til uheldige formuleringer i noen av bøkene, skyldes dette i hovedsak to ting:

- ingen av dem definerer hva sex er, og dermed oppstår det uklarheter om hva som skal vente – er det bare samleiet, eller alle former for seksuelle handlinger?
- flere av dem bruker uttrykk som "livslangt forhold" som alternativ eller supplement til "ekteskap". Dermed oppstår det også uklarhet om hvor lenge det som skal vente, må vente.

Flere steder har jeg etterlyst mer stoff. Samtidig har jeg forståelse for det jeg kaller plassproblematikken. Likevel har jeg for flere av bøkene ytret ønske om at når de først har sagt "a", også burde ha sagt "b", og gått litt mer i dybden på enkelte områder. Dette indikerer at seksualitet er et tema som ikke er lett å behandle kortfattet

5 Drøfting

I analysedelen behandlet jeg hver konfirmantbok for seg. Her i drøftingsdelen er det 5 vurderingskriterier som styrer regien. Disse vurderingskriteriene får hvert sitt underkapittel, og hver konfirmantbok vurderes på nytt i lys av kriteriene, og med teoridelen og empiridelen som bakteppe.

5.1 Vurderingskriterier

1. Sier konfirmantbøkene at man skal vente med sex til ekteskapet? Og sier de i så fall hvorfor?
2. Tar konfirmantbøkene høyde for at over 10 % av konfirmantene allerede har samleiedebutert, og at en nesten like stor del kommer til å gjøre det i løpet av konfirmasjonsåret?
3. Hva sier konfirmantbøkene om hvordan ungdommer skal forholde seg til sin seksualitet i ungdomstida (og videre fram til de er gift)?
4. Kan leseren oppleve en grad av fordømmelse?
5. Sier konfirmantbøkene noe om samboerskap versus ekteskap?

Noen av vurderingskriteriene ligger tett opp til hverandre. Og det er flere eksempler på at én setning eller passasje i en konfirmantbok har relevans for flere av kriteriene. Disse setningene er gjerne sitert eller henvist til flere ganger her i drøftingsdelen. Siden innholdet i konfirmantbøkene allerede er presentert, har jeg i hovedsak utelatt sidehenvisninger ved direkte og indirekte sitater fra disse.

5.1.1 Vente? Hvorfor?

Vurderingskriterium 1: Sier konfirmantbøkene at man skal vente med sex til ekteskapet? Og sier de i så fall hvorfor?

I etikk-lærebøkene så vi at det var forskjellig fokus på hvor lenge seksuallivet skulle vente, og på hva som ble angitt som begrunnelser for dette. Mæland var helt klar på at det skal vente til ekteskapet, og anga en rekke bibelvers for å begrunne dette. De andre

bøkene var ikke like eksplisitt opptatt av sex før og etter ekteskapet, men snakket mer om hvilke hva slags type etikk som bør benyttes innen seksualetikken. Pliktetikk og konsekvensetikk har tradisjonelt vært mye brukt i kristen seksualetikk, og har sine styrker. Men man har også blitt klar over deres svakheter. Og i nyere tid har dydsetikk og til dels nærhetsetikk blitt mer brukt. (Røthing s. 260). I det følgende skal vi først se om bøkene sier *at* man skal vente med sex. Og deretter kommer et eget avsnitt om eventuelle begrunnelser de angir for dette.

5.1.1.1 *Vente til ekteskapet?*

Man skulle kanskje tro at alle bøkene oppfordret til å vente med sex til ekteskapet. Til min overraskelse sier ikke alle bøkene eksplisitt at sex (eller «i det minste» samleie) skal vente til ekteskapet. Men det er heller ingen av dem som gir direkte grønt lys før ekteskapet.

Brukerveiledning sier klart at man skal ta vare på sex med kjærlighet, og kjærlighet med ekteskap. Men siden sex ikke er nærmere definert, er det litt åpent for fortolkning her med tanke på hvor mye som skal vente. Tenker man at sex bare er samleie, er det fritt fram for mye annet før ekteskapet.

Ærlig talt sier klart at samleie skal vente til ekteskapet. Samtidig sier den ikke om annen form for sex også skal vente. Og jeg har påvist noen upresise passasjer som kan tolkes i flere retninger.

Dører til Livet sier først at ekteskapet er satt som ramme rundt kjærlighet og seksualitet, og at «noe» skal vente til ekteskapet. Senere står det i et spørsmål at samleie skal vente til et «livslangt og forpliktende forhold». Dette kan tolkes som at samleie skal vente til ekteskapet. Men det hele er litt upresist, og man kan nok også lett tenke at samboerskap er godt nok som ramme for seksuallivet. I tillegg kan man også forstå det som at alle milepælene i det seksuelle skript, unntatt samleie, er greit før ekteskapet eller det livslange og forpliktende forholdet.

Con Dios sier at sex er så viktig, «at det bare hører hjemme i forholdet til den du skal dele resten av livet med». Dette er på den ene side en klar grense, men grensen går ikke nødvendigvis ved ekteskapet, siden det ikke er angitt når man vet at forholdet er gått over til å være resten av livet (det kan jo noen tro allerede i svært ung alder). Og selv når forholdet er blitt livsvarig, er det slett ikke sikkert at det ble et ekteskap. I tillegg er det også i denne boken usikkert om sex betyr samleie eller all form for sex.

Kort & Godt sier faktisk ingenting om at noen form for sex skal vente noe som helst. Den sier riktignok heller ikke at man *kan* ha sex før ekteskapet. Men temaet er rett og slett ikke tatt opp.

I de fire første bøkene ser vi altså at bruken av ord som sex, samleie, ekteskap, og livslangt forhold (o.l.) er forholdsvis upresis og inkonsekvent. At ordet sex ikke er definert, er forståelig. Som vi så i 2.1, assosierer folk forskjellig rundt dette ordet, og forfatterne har kanskje ikke tenkt over at leserne kan assosiere annerledes enn dem selv. Men den inkonsekvente bruken av de nevnte ordene gir rom for usikkerhet og forskjellige fortolkninger. Allikevel er det tydelig at et slags *minste felles multiplum* er at de alle fire mener at *noe av seksuallivet skal vente på en fremtidig livsledsager*.

En av Røthings informanter sliter med å fortelle hvor hun mener grensene går, og sier frustrert: «Jeg tenker at hvis det hadde vært galt å ligge sammen, så burde det stått mye klarere» (Røthing s. 186). Røthing sier på samme side at flere av informantene deler denne frustrasjonen. Det er riktignok Bibelen som utsettes for frustrert kritikk i sitatet, men jeg synes utsagnet passer godt til konfirmantbøkene også.

5.1.1.2 Hvorfor?

De fleste bøkene gir en eller flere begrunnelser til hvorfor man skal vente til ekteskapet, til den man skal dele livet med/et livslangt og forpliktende forhold. Den eneste boka som ikke gjør noe forsøk på dette, er naturlig nok *Kort & Godt* som ikke tok opp denne tematikken. To av bøkene (*Ærlig talt* og *Dører til livet*) tar utgangspunkt i det 6. bud. Men de lykkes ikke i å gi konfirmantene noen god forklaring, på hvorfor dette budet har relevans for dem som ugifte ungdommer. Men *Ærlig talt* sier også at det er

«Guds vilje at samleie hører ekteskapet til - rett og slett fordi Gud vil oss vel. Han vil at det fineste mennesker kan oppleve sammen, skal høre hjemme i en ramme av trygghet og trofasthet.» Men hvorfor dette er vel for oss, og hvorfor «dette fineste» trenger den nevnte rammen, sies det ikke noe om. *Con Dios* begrunner ventingen med at «Bibelen beskriver sex som noe så viktig at det bare hører hjemme i forholdet til den du skal dele hele livet med». Det å ha sex med noen er et stort skritt, og man gir en del av seg selv til vedkommende. Derfor skal man ikke ha sex med andre enn den man skal dele resten av livet med. Dette med å «gi en del av seg selv» kan minne om en omvendt etisk fordring, der man i stedet for å få noe av sin nestes liv i sine hender, gir noe av sitt eget til nesten. Hvorfor er ikke det motsatte perspektivet med her, at den andre også gir noe av seg selv? I innledningen til "Vill og forelsket"-kapitlet er det riktignok med, i sammenheng med det å elske noen: "Så ta godt vare på hjertet du får ta i mot, og pass godt på ditt eget hjerte" (s. 143).

Brukerveiledning lager en poetisk linje, som forklarer at sex er en «fin, men skjør ting». Dermed må den passes på med kjærlighet, som i sin tur må passes på med ekteskap. Og ekteskapet er også en «fin, men skjør ting», og må også tas vare på. Det sies også at «Gud ønsker det beste for oss: både spenning og trygghet». Begrunnelsene som her er nevnt, kan vi klassifisere i det Røthing kaller «Guds vilje», og «sjelelige konsekvenser» (Røthing s. 264). Eller som pliktetikk, konsekvensetikk, og så vidt noe nærhetsetikk. Men hva som er «Guds vilje», strides de lærde om, hevder Røthing. Og det har jeg i noen grad også funnet belegg for i etikk-kapitlet. Røthing mener også at det er vanskelig å hevde at man har fasitsvar på sjelelige konsekvenser, da disse kan variere fra person til person. Og det skal også bemerkes her, at konfirmantbøkene ikke går dypt ned i de sjelelige konsekvensene. Heller ikke i andre konsekvenser.

Bortsett fra *Kort & Godt*, prøver altså alle bøkene å begrunne den «ventingen» de har anbefalt. Men de har ikke med så mange punkter hver. Og når man tenker på at den jevne konfirmant bare har én av disse bøkene å forholde seg til, så er det ikke rare begrunnelsen for å vente med sex den enkelte sitter igjen med. Bøkene kunne med fordel angitt flere og bredere begrunnelser for «venting». Og også utdypet de få begrunnelsene de har med. Hvorfor er det «vel» for oss at samleie hører ekteskapet til,

og hvorfor trenger «det fineste» en ramme (...) (*Ærlig talt*)? Hva menes med å «gi en del av seg selv» (*Con Dios*)? Hva er det som gjør sex skjørt (*Brukerveiledning*)? Og - med fare for å gjenta meg selv - de burde vært mer presise i språkbruken.

En av Røthings informanter sier om forkynnelsen hun opplevde om seksualitet i ungdomstiden: «(...) *aldri at det ble slik at det angikk meg, for de sa liksom ikke hvorfor vi eventuelt skulle være forsiktige*» (Røthing s. 105). Selv om konfirmantbøkene er inne på flere ting som er riktige og viktige, har de i stor grad har gått i den samme fella som informantens ledere fra ungdomstiden.

I "Engasjement og livsytring" så vi at forfatterne mente at pedagogen blant annet må få fram de positive sidene, "uten å underslå skuffelsene og besværelsene som ofte følger med på lasset" (*Christoffersen og Selvik* s. 151). Elin Horn sier i sin masteravhandling «Guds gode gave», der hun behandler 5 kristne ressursbøker om seksualitet:

«Det henvises både til vitenskapelige undersøkelser, leger og psykologer for å vise at å etterfølge Guds regler for seksualiteten vil gi deg et godt liv, og å ikke gjøre det kan føre til problemer og ulykkelighet. Det er ikke alltid det henvises til konkrete undersøkelser, tekstene skriver for eksempel «undersøkelser viser» og «statistikkene viser». Disse begrepene vitenskapliggjør tekstenes argumentasjon, noe som tyder på at kristen diskurs har tilpasset seg et samfunn der vitenskapelig diskurs er dominerende: Å henviser til Bibelen for å legitimere kristne normer er ikke nok, bøkene viser også til sekulær ekspertise.» (Horn 2006 s. 90).

Jeg antar at forfatterne av ressursbøkene ville omskrevet den siste setningen til noe som at «den sekulære ekspertisen viser *hvorfor* de kristne normene er gode, også for mennesker med «moderne fornuft». Jeg kjenner ikke ressursbøkene i detalj, men antar at en del av det de bruker den sekulære ekspertisen til, handler om det Christoffersen og Selvik kaller skuffelser og besværelser. Den sekulære ekspertisen som tydeligvis er brukt i disse bøkene, har vi sett lite eller ingenting til i konfirmantbøkene. Det kunne de med fordel ha benyttet seg mer av. De måtte da kanskje passet seg for å havne i den grøfta som Heiene og Thorbjørnsen kaller "statistikkemoral", men per i dag er konfirmantbøkene så langt fra dette, at det nok skulle gått bra.

5.1.2 Konfirmantenes situasjon

Vurderingskriterium 2: Tar konfirmantbøkene høyde for at over 10 % av konfirmantene allerede har samleiedebutert, og at en nesten like stor del kommer til å gjøre det i løpet av konfirmasjonsåret?

Dette spørsmålet blir en slags stikkprøve på om konfirmantbøkene er realitetsorienterte om den livssituasjonen ungdommene befinner seg i. Det er mange andre fenomener vi også kunne undersøkt for å få et bredere inntrykk av dette, men det er det ikke plass til her. I tillegg til å fungere som en stikkprøve, har dette vurderingskriteriet også en praktisk side: Hva sier bøkene til de som allerede har debutert? Og tar de på alvor at nesten en tidel av konfirmantene kommer til å debutere i løpet av konfirmasjonsåret?

Enhver gruppepedagogs utfordring er at personene i gruppen vil ha forskjellige utgangspunkter. Blant seksåringer som begynner på skolen kan noen lese, skrive og regne fra før, mens andre er helt uten forkunnskaper her. I en konfirmantgruppe som skal lære om seksualitet, vil noen ha debutert og andre ikke. I følge den grove forenklingen jeg gjorde i kapittel 2.3, så vi at ca. 15 % av guttene og ca. 12 % av jentene hadde debutert ved starten av konfirmasjonsåret. Ved slutten av konfirmasjonsåret er gutteprosenten nesten 20, og jenteprosenten ca. 23. I lys av funnene i *Guds grep* er det grunn til å tro at prosentene for kirkelige konfirmanter er noe lavere, siden mange av de med lavest skår på kristenindeksen (som altså debuterte tidligere, se 2.11) trolig ikke hadde vært kirkelige konfirmanter. Dette vet vi imidlertid ikke, og vi har heller ingen måte å justere tallene på. Men tallene konkretiserer forskjellene som statistisk sett vil gjelde alle konfirmantgrupper. Når konfirmanttimen skal handle om seksualitet, er en viktig forskjell fra vanlige gruppeundervisningssituasjoner at man ikke bare skal lære bort noe; man skal prøve å få konfirmantene til å vente med noe som flere av dem allerede har gjort. Dette er en utfordring for både konfirmantlæreren og for konfirmantbøkene.

Ingen av bøkene har med noen statistikk om gjennomsnittsalder for seksuell debut, for hvor mange prosent av 14-åringer som har debutert, eller noe lignende. Det nærmeste vi kommer er at to av bøkene har noen formuleringer som gjør at vi skjønner at forfatterne er klar over at det forekommer sex blant konfirmantenes jevnaldrende. *Con Dios* skriver:

«det virker nesten som om alle som ikke har sex, er unormale. (...) At det er en selvfølge at to fjortenåringer som har vært sammen en stund, skal ha sex» (s. 149). Dette imøtegås med en enkelt setning: «Det er helt feil». På neste side, under «Fire farlige løgner», er en av overskriftene og løgnene «Alle andre har jo gjort det». Fokuset begge steder ligger på å avkrefte at «alle» har hatt eller har sex, og dermed senke presset på leseren. I en av diskusjonscasene i *Dører til livet* truer Martes kjæreste med å slå opp, hvis hun ikke vil ligge med han. Eksemplene fra begge bøkene er med på å gjøre stoffet jordnært og virkelig. Det bidrar til å bevisstgjøre leseren på at man kan komme til å måtte ta stilling tidligere enn man har forestilt seg, og på en annen måte enn man har drømt om. Dette er bra. Men utover dette, er det ingen tegn til at bøkene henviser til at leseren kanskje allerede har debutert; at en viss prosent av konfirmantene har debutert, eller at man når som helst kan havne i en situasjon der man må si ja eller nei. Jeg kan huske fra min egen tidlige ungdomstid, at vi i forhold til narkotika ble fortalt at vi sannsynligvis kom til å få tilbud om det i løpet av tenårene. Da var det viktig at vi hadde bestemt oss på forhånd, på godt kunnskapsmessig grunnlag, og visste hva vi skulle svare når situasjonen kom. Dermed ville vi være bedre rusta til å motstå øyeblikkets fristelse, gruppepress, langerens forsikring om at det ikke var farlig m.m.. En tilsvarende holdning savner jeg hos konfirmantbøkene; «du kan bli nødt til å ta stilling veldig snart - vet du hva du skal svare, og har du nok kunnskap til å ta et godt valg?»

Hvis konfirmantbøkene virkelig ønsker at konfirmantene skal vente med å ha sex, burde seksualitet være et av de første temaene det sto om i bøkene. Da kunne det bli et av de første temaene i konfirmasjonstiden, og man kunne "hanke inn" de prosentene som debuterer i løpet av konfirmasjonstiden. Slik er det imidlertid ikke. I *Con Dios* er «Vill og forelsket» det femtende, og «Budene» det sekstende av 19 kapitler. *Ærlig talt* inneholder 15 kapitler, og «Gode venner (...)» er kapittel 5. I *Dører til livet* er «Ingen er bare for seg selv» «TEMA 5» av 13 temaer. *Brukerveiledning* har den mest originale temainndelingen, og bryllup er den 3. av 7 høytider. I *Kort & Godt* er delene «Skal - skal ikke», «Tre bud (...)» og «Sju bud (...)» kapittel 14, 15 og 16 av 17. Ut fra bøkernes struktur og indre logikk, er det ikke så rart at seksualitet og samliv ikke kommer før. Noen av temaene konfirmantbøkene prioriterer tidlig i bøkene, er dåp, skapelse, Gud og gudstjeneste. Det er logisk at slike temaer presenteres tidlig i bøkene. Men ønsker man å "hanke inn" de konfirmantene som debuterer seksuelt i løpet av konfirmasjonsåret, burde kapitlene om seksualitet kommet så tidlig som mulig.

En problemstilling som egentlig faller utenfor denne avhandlingens område, men som jeg allikevel nevner, er at kirken egentlig burde ha undervisning om seksualitet for barn og ungdom under konfirmasjonsalder også. I samme avsnitt som Christoffersen og Selvik nevner "skuffelser og besværelser" (s. 151), sier de innledningsvis: "I en pedagogisk sammenheng, for eksempel på grunnskolens mellomtrinn og ungdomstrinn, er det viktig å snakke sannferdig og nyansert om seksualitet". Dette indikerer både at barn og ungdom faktisk kan undervises i dette såpass tidlig, og at Kirken vil være sent ute med sin undervisning om temaet i forhold til skolen (og definitivt også blader, radio, TV og internett). Men hvordan Kirken skal nå barn og ungdom før konfirmasjonstiden, er jo en helt annen sak...

5.1.3 Ventetiden

Vurderingskriterium 3: Hva sier konfirmantbøkene om hvordan ungdommer skal forholde seg til sin seksualitet i ungdomstida?

Det er tidligere nevnt et minste felles multiplum for fire av bøkene; at i hvert fall noe av seksuallivet skal vente til et livslangt forhold. Flere av informantene i Røthings bok etterlyste opplæring i *hvordan* de skulle forholde seg til seksualiteten sin i «ventetiden». En av dem sier det slik:

«Det var ikke lov å ha sex før ekteskapet, det var ikke lovlig, men du ante ikke hva som fantes før der. (...) Det jeg tenkte da jeg tenkte på «sex før ekteskapet», det var samleie. Men jeg visste jo aldri om alt som var mellom. Da jeg begynte å møte sånne ting, var det et helt spekter som jeg ikke visste... «hva er lov der, og hva er ikke lov der?», opp til «den siste skansen». De kunne sikkert ha pratet mer om det, hva som rent praktisk... Jeg hadde egentlig aldri tenkt gjennom det før jeg møtte det selv, at det finnes en masse som du ikke vet noe om, som du ikke har tenkt noe gjennom før du plutselig bare... Nei, for de pratet liksom mer sånn at «Bibelen sier det». Men så: «Ja, greit, men hva med resten?» (Røthing s. 114).

Gir konfirmantbøkene noen veiledning her? Med en krysslesning av Pedersens data om de aktive kristne, og flere av Røthings informanter som oppgir at de hadde avtalt med

kjæresten «å vente», har vi god dekning for å anta at det finnes en del ungdom som ønsker å følge konfirmantbøkene. Hvilken hjelp får de av konfirmantbøkene? Finnes det vanlige «feller» som folk som egentlig har tenkt «å vente» går i, når de ikke greier det? Røthings informanter nevner bl.a. at man bør unngå å overnatte hos hverandre og dra på overnattingsturer sammen. Advarer konfirmantbøkene mot dette, eller mot andre «feller»?

Kort & Godt tar ikke opp dette temaet.

Hos *Brukerveiledning* er det nokså klart at sex bør vente til ekteskapet. Det *kan* selvfølgelig tenkes at noen leser momentene i den poetiske sekvensen om «fine, men skjøre ting», i et slags tidslinjeperspektiv slik at det er greit at sex kommer før både kjærlighet og ekteskap. Men når man leser det i sammenheng med det som står før og etter, er det temmelig klart hva forfatterne mener. Men siden det ikke er definert hva som menes med "sex" i denne boken, åpnes det for tolkninger om at alt som ikke er samleie, kan være greit før ekteskapet.

Con Dios fortsetter der vi slapp tråden sist: Etter «*Dette er helt feil*», står det at «*Det er mye dere kan gjøre uten at det blir sex. Det har ingen hast med sexdelen - den har dere hele livet på å utforske*». Dette avslutter avsnittet «Nyt uten å stresse» under overskriften «Fire lure tips» (s. 149). Disse setningene kan tolkes flere veier. For det første: hva er det man kan gjøre uten at «det blir sex»? Menes det ting som å gå tur sammen (som på illustrasjonsbildet som fyller motsatt side), lage mat sammen og lignende? Eller menes det mer fysiske ting, som massasje, kosing og kyssing? I sistnevnte fall - hvor går grensen, når «blir det sex»? For det andre: Dette med at man har *hele* livet på å utforske «sexdelen» - betyr det også livet før «forholdet til den du skal dele resten av livet med» har startet? De mener vel strengt tatt «hele livet etter forholdet til den du skal dele resten av livet med har startet, og dere vet at det blir livslangt», eller eventuelt enda seinere (som vi så i 5.1.1.1 er ikke grensen satt helt eksplisitt).

Også i *Dører til livet* støter vi på setninger vi har sett på før. Den ene lyder «*(...): det er noe som skal vente til du har funnet den du vil leve livet sammen med og elske hele livet*». Her er det usikkert både hva som skal vente (og dermed også hvor mye som er lov i mellomtiden), og når samlivet kan starte. Ekteskapet er ikke nevnt, men siden denne teksten har det 6. bud som en rød tråd, antar jeg at det er det forfatterne mener man skal vente på. Den andre setningen som nevner noe om hva som er tillatt i «ventetiden», sier

rett og slett: «*I ungdomstiden skal vi prøve ut vår egen seksualitet og finne fram til oss selv.*» Jeg gjentar meg selv, og kaller denne formuleringen svært uheldig. Den leses i beste fall med et stort spørsmålstegn av konfirmantene, som neppe hadde ventet å se noe slikt i konfirmantboka si. I verste fall leses den som et grønt lys til fysisk utprøving av seksualiteten med en partner. Jeg har tidligere nevnt at de påfølgende setningene kan bidra til å dempe dette inntrykket. Men dette fordrer nokså bevisst lesning, noe vi ikke alltid kan forvente av konfirmantene. Uansett kommer vi ikke fra at denne boka på dette feltet framstår som selvmotsigende.

Ærlig talt har også sin dose uklarhet. Som nevnt i vurderingen av boka, kan man her få inntrykk av at så lenge ingen av partene presser på eller «*krever noe den andre ikke vil*», er det fritt fram. Bortsett fra det «*å gi seg helt hen til et annet menneske*» da, hva nå konfirmantene måtte assosiere med det. Men snart etter står det forklart at samleie hører til i ekteskapet, og at dette er Guds vilje, så da er nok noen lesere «*hektet på*» igjen. I oppslagsdelen har jeg også tidligere påvist setninger som kan tolkes flere retninger. Når det gjelder å ta ansvar for hvordan man vil leve, og for grensesetting, kan det som står der tolkes i to retninger: enten som at man selv må ta ansvar for å vente med sex (i hvert fall samleie) til ekteskapet; eller som at det er den enkelte selv som bestemmer hvor grensene går. Dette minner om tvetydigheten Røthing fant i både «*Verdt og vente på*» og hos noen av informantene (se 2.11.4).

Av de 4 bøkene som faktisk sier noe om «*ventetiden*», har altså alle svakheter ved at viktige deler av det som sies om «*venting*» kan tolkes på flere måter. Dette skyldes blant annet at ordet sex ikke er definert i noen av bøkene. Verken når man leser den enkelte bok, eller etter å ha lest alle, sitter man igjen med noen klar forståelse av hva som fysisk sett er «*tillatt*» i ventetiden. Vi finner heller ingen konkrete råd til hvordan man kan greie å vente; ingen tips om å unngå overnatting hos hverandre, overnattingsturer, eller andre måter å komme i fristelse på. Og når dette ikke er med, er det ikke så rart at det heller ikke er med råd til de som *har* debutert, men ønsker å gå tilbake til avholdenhet. I tråd med Mælands beskrivelse av en forskjell mellom katolikker og evangeliske kristne, finner vi heller ikke noe offisielt, detaljert «*regelverk*» om hva som er lov og ikke, rent fysisk. Dette var heller ikke å vente. Men noen få, enkle tips eller anbefalinger kunne

definitivt ha gjort seg.

Vi så i omtalen av etikkbøkene at disse ikke gikk så konkret inn på seksualetikk for ungdomstiden. Mæland var den som var mest innom dette, og han var tydelig restriktiv. De to andre bøkene var mer "luftige", og la mer vekt på overordnede prinsipper for seksualetikken. Kan det hende at denne "luftigheten" på universitetsnivå har forplantet seg ned til konfirmasjonsnivå? Eller at det er en trend i "teologibransjen"? Det er i hvert fall påfallende at vi i åtte bøker (tre etikkbøker og fem konfirmantbøker) bare finner "klare svar" i én av dem. Riktignok sier også de to "luftige" bøkene at ekteskapet er den *beste* rammen for seksuelt samliv, men det er bare Mæland som sier at sex *må vente* til da. De to andre åpner for at samboerskap ikke er ubibelsk, og dermed må vel også sex være lov utenom ekteskap?

5.1.3.1 Onani

Ingen av bøkene nevner onani. Ikke som ord, og ikke som fenomen. Ut fra bøkene innfallsvinkler (ekteskap, budene, forelskelse), er det kanskje ikke veldig overraskende. Men dette er tradisjonelt noe mange kristne ungdommer lurere på, og Pedersen viser i *Guds grep* at de aktive kristne onanerer mindre enn de andre ungdommene. Og til og med den mest konservative etikk-boka (som er den eneste som omtaler onani), sier: «*Selv om (...), er det ingen grunn til å fokusere dette på en spesiell måte, slik det ofte har vært gjort i kirkens historie*» (Mæland s. 152) Her har det tydeligvis skjedd en liberalisering av kristen etikk over en viss tid. Burde ikke da konfirmantene få vite om det? Det er merkelig at ingen av bøkene tar dette opp. Ikke en gang hos *Dører til livet*, som sier "*I ungdomstiden skal vi prøve ut vår egen seksualitet (...)*", sies det om onani er en del av denne utprøvingen.

5.1.4 Fordømmelse?

Vurderingskriterium 4: Kan leseren oppleve en grad av fordømmelse?

Så fort man i kristen sammenheng framholder noe som normativt, står man i fare for å bli kalt fordømmende. Og når temaet er sex, er ikke faren noe mindre. Når jeg vurderer om konfirmantbøkene framstår som fordømmende, kan jeg ikke ha på mine mest

hårsåre briller. Bøkene må få lov å være normative. Men hvis konfirmanter som har seksuelle erfaringer kan bli «støtt» av hva de leser, vil jeg kalle det fordømmende. Det er altså ikke snakk om hvorvidt bøkene bokstavelig talt truer med fordømmelse – det gjør de ikke.

Martin Luther mente at «lov og evangelium» alltid hørte sammen. Forkynte man loven, måtte man også forkynne evangeliet. Tilhørerne skulle ikke bare få høre at de var syndere fordi de hadde brutt loven, men også at de kunne få Guds tilgivelse.

Brukerveiledning og *Con Dios* er veldig klare på at sex skal vente (selv om jeg har påpekt uklarheter med tanke på hva og hvor lenge). Men de formidler det på en såpass myk måte, at noen vanskelig kan hevde seg fordømt av det disse bøkene sier. I *Dører til livet* er «loven» såpass ullen, at det også her vil være vanskelig å føle seg fordømt. En noe klarere «lov» finner vi i *Ærlig talt*, men også denne er ullen, og «frikjennes» for fordømmelse. *Kort & Godt* har en uklar formulering vi har sett på tidligere: «*Ingen andre skal få ødelegge eller misbruke noe av det fineste Gud har gitt oss*» (s. 38). Setningens svakheter har jeg pekt på før. I denne sammenhengen nevner jeg derfor bare at selv om det er uklart hva som menes her – eller kanskje nettopp derfor – kan ordene «ødelegge» og «misbruke» i verste fall tolkes som at «kroppen vår og seksualiteten» er ødelagt eller misbrukt, hvis man har hatt sex uten å være gift. Konfirmantlæreren forstår at det ikke er ment sånn, men ikke nødvendigvis konfirmantene. Uklarheten og de sterke ordene gjør at *Kort & Godt* her får et minus i forhold til vurderingskriteriet om fordømmelse.

Likevel - totalt sett kommer altså konfirmantbøkene godt ut av «fordømmelsesvurderingen». Men man kan nok si at ved å bruke lite plass på hvor grensene går, hvorfor de går der, og hva som kan skje hvis man bryter dem, gjør bøkene det lettere for seg selv å unngå å bli fordømmende. Ikke slik at forstå at det ville vært noen automatikk i å bli fordømmende dersom bøkene brukte mer plass på dette, men de ville iallfall stille seg lageligere til for hogg. En naturlig konsekvens av at grensene som dras opp i stor grad er uklare, er at det ikke står noe om hva som skjer om man overskrider dem. Dermed er ikke situasjonene til de konfirmantene som allerede har debutert ivaretatt. Dette er en stor mangel ved bøkene. Selv om bøkene ikke virker fordømmende, vil jo konfirmanter som skjønner at de har brutt «loven», lure på hva konsekvensene er. Har de syndet? Ordet synd brukes ikke i noen av bøkene. Og siden det ikke står noe om synd

og «lovbrudd», står det heller ikke noe om «evangeliet» - at det er tilgivelse å få, og muligheter for en ny start. Det er klart at å bringe ord som synd og tilgivelse på banen, kan øke sjansen for å få en fordømmende tone, eller at leserne kan føle det slik. Men man trenger ikke nødvendigvis formulere seg som en svovelpredikant. Kristen-artisten Rebecca St. James som har frontet en «Wait for me»-kampanje i USA, og skrevet sangen ved samme navn, sier det slik i sangens bro:

«Now I know you may have made mistakes

But there's forgiveness and a second chance

So wait for me darling

Wait for me

Wait for me» (St. James 2002, unummerert side mellom forord og kapittel 1).

5.1.5 Samboerskap versus ekteskap

Vurderingskriterium 5: Sier konfirmantbøkene noe om samboerskap versus ekteskap?

Fire av bøkene har altså et slags minste felles multiplum: de mener at noe av seksuallivet skal vente på en fremtidig livsledsager. Men hvordan samlivet med denne livsledsageren skal være ordnet er beskrevet ganske forskjellig.

I *Guds grep* (Pedersen 2012), ser vi at ekteskapet er på sterkt vikende front som første samliv, i forhold til samboerskapet. Vi vet også at mange samboerskap oppløses, og at mange samboerskap ikke har som mål å være livslange. Det er ingen grunn til å anta at det overveldende flertallet av mennesker som lever i samboerskap med hverandre ikke har sex (inkludert samleie). Dersom konfirmantbøkene ønsker at seksuallivet skal vente til ekteskapet, burde de forklare hvorfor ekteskapet er best, og hvorfor man ikke bør gå via et samboerskap. Gjør de dette?

Det er på det rene at ingen av bøkene bruker ordet samboerskap. Og ingen av bøkene har noen sammenligning eller annen omtale av samboerskap i forhold til ekteskap. Men noen snakker om livslange forhold som ramme for seksualiteten, uten å nevne ekteskap i samme sammenheng. *Con dios* gjør dette. Her er faktisk ikke ordet ekteskap nevnt i hele «Vill og forelsket»-kapitlet. I kapitlet om budene er det selvfølgelig nevnt, men ikke

som seksuallivets ramme. *Dører til livet* setter ekteskapet som ramme for seksualiteten, men har også en formulering som kan tolkes som at samboerskap er greit nok: «*det er noe som skal vente til du har funnet den du vil leve sammen med og elske hele livet*». Denne setningen kan - i lys av resten av kapitlet - også tolkes som at man skal vente til man har funnet ektefellen, men ikke nødvendigvis til ekteskapet er inngått. Også *Ærlig talt* veksler på å omtale ekteskapet og forholdet til «*den en har tenkt å dele resten av livet med*», som ramme for seksuallivet. Dette kan tolkes temmelig likt som hos *Dører til livet*, med tanke på både samboerskap, og sex med fremtidig ektefelle før inngått ekteskap. Men her skinner det i hvert fall mer igjennom at det er ekteskapet som er rammen, pga. de etterfølgende setningene.

I *Brukerveiledning* er bryllupsfokuset så stort, at det er liten tvil om hva forfatterne mener er den beste rammen rundt seksuallivet. Den eneste uklarheten her, er som nevnt i 5.1.3 hvis noen leser den poetiske sekvensen i et tidslinjeperspektiv. Da kan man tenke at ekteskapet kan komme på plass etter et påbegynt sexliv med den fremtidige ektefellen. Men dermed er det ikke nødvendigvis snakk om samboerskap, men kanskje heller at man ikke venter helt til ekteskapet er inngått.

Kort & Godt nevner heller ikke ordet ekteskap, annet enn i sitering av det sjette budet. I forfatterens kommentar til dette, står det bl.a. «*De som er glad i hverandre, må være trofaste hvis forholdet skal vare. (...) gi hverandre støtte og oppmuntring i samlivet. Da kan kjærligheten mellom to vokse seg sterk og vare livet ut*» (mine understrekninger) (s. 38). De understrekede formuleringene kunne like gjerne hatt ord og uttrykk fra ekteskapet. Men her har forfatterne valgt en mer åpen løsning, slik at man på godt og vondt kan lese mye forskjellig inn i denne sekvensen: Den kan som tidligere nevnt handle om ektefeller, om samboere, om to tenåringer, eller om et homofilt par. Hvorvidt dette er bevisst eller ikke, ønsker jeg ikke å spekulere i. Men det gir i hvert fall ikke noe inntrykk av at ekteskapet er det eneste anbefalte samlivet.

Tre av bøkene mener altså at ekteskapet er rammen for seksuallivet (eller i det minste samleiet): *Brukerveiledning*, *Dører til livet* og *Ærlig talt*. Selv om disse kan misforstås, helt eller delvis, ser det ut til at det er dette forfatterne ønsker å få fram. Hos de to sistnevnte av disse anser jeg de formuleringene som er mulig å misforstå, som et uttrykk

for å variere språket. Og hvis vi følger det tidligere nevnte prinsippet om at ingen (eller svært få) er samboere uten å ha sex (inkludert samleie), kan vi slå fast at *Dører til livet* og *Ærlig talt* mellom linjene utelukker samboerskap. Hos *Con Dios* og *Kort & Godt* er det mer usikkert hva forfatterens intensjoner er. Her sies det ikke eksplisitt at ekteskapet er rammen for seksuallivet, og heller ikke tekstene rundt gir oss noen pekepinn om at det er det de mener. Begge bøkene har riktignok kommentarer til det sjette bud i sine respektive kapitler om de ti bud. Men siden det heller ikke her står at ekteskapet er den rette rammen, kan man like gjerne tenke at ekteskapet er «frivillig», og at det ikke er noe galt i å leve sammen på annen måte først.

Som vi så i omtalen av etikkbøkene, er de alle tre enige om at ekteskapet er det beste utgangspunktet for både samliv og familiestiftelse. Mæland er vesentlig strengere i forhold til samboerskapet enn de andre forfatterne, som ikke kan se at det er direkte ubibelsk. Men når de tre bøkene er enige om at ekteskapet likevel er best, er det rart at ikke den samme tydeligheten finnes i konfirmantbøkene. *Ærlig talt* (1994) og *Dører til livet* (1996) kan til en viss grad unnskyldes på grunn av utgivelsestidspunktene, og at samboerskap ikke var like innarbeidet i samfunnet da som i dag. Mens *Kort & Godt* og *Brukerveiledning* er fra 2003, og burde ha inkludert problematikken. *Con Dios* har tidligere fått honnør for å bruke mye plass på konfirmantenes nåtid og nære framtid. Men i alt dette har de kanskje mistet av syne hva som er det langsiktige målet? *Con Dios* er også den nyeste boka, og utgaven som kom i 2009 hadde et oppdatert «Vill og forelsket»-kapittel i forhold til tidligere utgaver. Dermed er det enda rarer at boka ikke tar tak i spørsmålet om samlivsform.

5.2 Oppsummering

Ved å gjennomgå bøkene ved hjelp av fem vurderingskriterier, har vi fått belyst følgende:

Ikke alle bøkene sier at sex skal vente til ekteskapet. Men fire av bøkene har det jeg kaller et minste felles multiplum: *noe av seksuallivet skal vente på en fremtidig livsledsager*. Den femte boka er ikke uenig i dette, men det er heller ikke dekning for å si at den er enig. To grunner til at bøkene ikke fremstår som tydeligere, er at de ikke

ekspisitt definerer hva de mener med sex, og at de ikke er tydelig på om det er ekteskap eller «bare» et livslangt forhold man skal vente på. På grunn av dette skapes det i de forskjellige bøkene ulike varianter av muligheter for feiltolkning. De fire som mener at noe skal vente, bruker lite plass på å forklare *hvorfor* dette noe bør vente. Dette er uheldig, da det var en klar tendens blant Røthings informanter at man etterlyste bedre undervisning om hvorfor man skulle vente.

Bøkene skriver svært lite om og for de konfirmantene som allerede har samleiedebutert, Og de kapitlene jeg har analysert, er ikke plassert særlig langt fram i bøkene, slik man kunne forvente hvis forfatterne mente at dette stoffet var noe som det hastet med å formidle til de som ennå ikke har debutert.

Når det gjelder hva som fysisk sett er tillatt fram til man er gift eller i et livslangt forhold, er bøkene også uklare. I tillegg til de tidligere nevnte mulighetene for feiltolkninger, har noen av bøkene også formuleringer som kan tolkes som at en del seksuell utprøving er greit, fram til en ikke nærmere angitt grense. Antagelig er dette utilsiktet, men uklarheten blir allikevel ikke mindre for konfirmantene. Også på dette feltet etterlyste Røthings informanter mer informasjon, så det er uheldig at ikke dette tas opp klarere.

På grunn av at bøkene er så lite tydelige som de er, er det vanskelig å oppfatte det som står i dem som fordømmende. Hadde det vært plass i avhandlingen, kunne vi sett litt mer på hva som ikke står i bøkene; det står svært lite om både homofile og mennesker som er utsatt for seksuelle overgrep. Dette er tradisjonelt sett to utsatte grupper som gjerne kunne fått mer oppmerksomhet.

Samboerskap er ikke nevnt i noen av bøkene, og dermed er det heller ingen sammenligning mellom ekteskap og samboerskap. Noen av bøkene ser ut til å ta for gitt at ungdommene kommer til å gifte seg, mens andre kan tolkes som at et livslangt forhold kan være godt nok. Dette til tross for at alle etikkbøkene mener at ekteskapet er den klart beste rammen for både samliv og familiedannelse.

6 Konklusjon

6.1 Oppsummering

I denne avhandlingen har jeg besvart én hovedproblemstilling, og to delproblemstillinger. Den ene delproblemstillingen ble behandlet i kapittel 2, empiridelen. Her presenterte jeg nyere norske data om ungdom og seksualitet, så på faktorer som påvirker ungdommens seksuelle valg, og på hvordan ungdom som er aktive kristne skiller seg fra annen ungdom når det gjelder seksuelle handlinger og valg av samlivsform.

Den andre delproblemstillingen ble behandlet i kapittel 3, teoridelen. Der presenterte jeg tre lærebøker i etikk og deres syn på kristen etikk generelt, og seksualetikk spesielt.

Hovedproblemstillingen ble behandlet i kapittel 4, analysedelen. Her refererte jeg relevante kapitler fra fem konfirmantbøker og ga dem en generell vurdering.

I kapittel 5, drøftingsdelen, tok jeg så for meg bøkene på nytt. Denne gangen i lys av fem vurderingskriterier, og med empiridelen og teoridelen som bakteppe

Vi har sett at kristent engasjement i tenårene har klar sammenheng med seksualliv og valg av samlivsform senere i livet. Selv om vi ikke vet *hvordan* denne sammenhengen har oppstått, er den reell. Dette må være en kjempeinspirasjon til alle som lager konfirmantbøker, andre kristne bøker om temaet, samt for alle som i en eller annen sammenheng (lønnet eller ulønnet) arbeider med ungdom i kristne sammenhenger: det er mulig å påvirke ungdommen!

I lys av dette, kan man si at konfirmantbøkene som er omtalt i denne avhandlingen ikke kjenner sin besøkelsestid: De vier liten plass til seksualitet (selv om noen vier stor plass til tilstøtende temaer); de er uklare på hvilke «regler» som gjelder i ungdomstiden; de er uklare på *hva* som skal vente («bare» samleiet, eller mye mer?); og *hva* man egentlig skal vente på (ekteskap eller «livslangt forhold»). Dermed er det ikke dratt opp noen klar grense for hva som er lov i ungdomstiden. Men fire av dem har et minste felles multiplum: *i hvert fall noe skal vente til et livslangt forhold.*

Jeg har stilt spørsmål ved om den manglende klarheten er bevisst eller ikke, og om den har sammenheng med at også to av lærebøkene i etikk var lite konkrete på dette med seksualitet. Ikke slik å forstå at konfirmantbokforfatterne har skrevet bøkene sine på grunnlag av de to etikkbøkene. Men at det kanskje kan være en trend i fagmiljøet, til å tenke mer på de overordnede prinsippene, enn på de konkrete handlingene. Den tredje etikkboka gikk mer detaljert og konkret inn i stoffet, og var krystallklar på en konservativ linje. De noe utydelige grenseoppgangene i konfirmantbøkene, er nok en av flere grunner til at ingen av bøkene oppfattes som fordømmende i sin omtale av seksualiteten, eller av mennesker som har hatt sex.

De fleste av bøkene viser i liten grad at de tar høyde for at en del av konfirmantene allerede har samleiedebutert, eller snart kommer til å gjøre det. Det varierer også hvor tidlig i bøkene seksualitet tas opp; det tidligste er i kapittel 3 av 7, og det seneste er kapittel 14 og 16 av 17. Ingen av dem gir uttrykk for at "Det er nå du må ta avgjørelsen", eller annet som kunne tyde på at bøkene er klar over ungdommenes virkelighet.

I den grad bøkene argumenterer med annet enn pliktetikk basert på Bibel og forfatternes kunnskaper om Guds vilje, er dette lite belagt. Utsagn som "Det å ha sex med noen, er å gi den personen en del av seg selv" har et snev av konsekvensetikk, uten egentlig å gå inn på konsekvensen. Og det forklares heller ikke hva som menes med å "gi en del av seg selv". Ingen av bøkene har med noe som ligner på Løgstrups etiske fordring, når de snakker om seksualitet. Dette til tross for at to av etikkbøkene, samt Åse Røthing, finner det naturlig å trekke fordringen inn i denne sammenhengen. Konfirmantbøkene legger mest vekt på konfirmantens liv, og glemmer nesten hva denne har av sin nestes liv i sine hender.

Pedersen viste oss også at de aller fleste velger samboerskap som første samliv. Men blant de "aktive kristne" valgte 60 % ekteskapet som første samliv. Allikevel må vi kunne si at samboerskap står sterkt også i denne gruppen. Konfirmantbøkene drøfter ikke forskjellen på ekteskap og samboerskap. Faktisk nevner ingen ordet samboerskap. Men fordi de benytter varierende uttrykk, som "livslangt samliv" og ekteskap, om hva som er

den rette rammen for sex (i hvert fall samleie), kan noen av dem tolkes som at samboerskap er "godt nok".

Mæland nevnte at katolikkene har et mer detaljert regelverk for hva som er tillatt før ekteskapet, enn vi lutheranere. Kanskje hadde det vært lettere å være konfirmantbokforfatter dersom Den norske kirke hadde et strengt regelverk man kunne ta utgangspunkt i?

6.2 Et blikk framover

Alle konfirmantbøkene har fått påpekt svakheter og mangler. Mange av disse kan enkelt rettes opp, uten å måtte gjøre kapitlene større. Nå som vi vet om sammenhengen mellom kristent engasjement i ungdomsårene, og seksualliv og valg av samlivsform senere i livet, er det ingen tvil om at forfattere og forlag bør ta denne utfordringen. I tillegg bør flere av bøkene vie mer plass til seksualitet og tilstøtende temaer.

Elin Horn viste i sin masteravhandling om kristne ressursbøker om ungdom og seksualitet, at disse i stor grad viste til sekulære, vitenskapelige undersøkelser og statistikker, for å underbygge hvorfor det er lurt å leve etter Guds vilje. Dette kunne det vært mer av også i konfirmantbøkene. Greier man på dette feltet å undervise om hvordan Guds vilje og moderne fornuft går hånd i hånd, har det overføringsverdi til også andre temaer i konfirmasjonsundervisningen. Dermed kunne man også forsvare å bruke noe mer plass på seksualitet og samliv, enn på andre temaer i konfirmantbøkene. For økt troverdighet kunne man også – i motsetning til ressursbøkene - hatt henvisninger til hvilke undersøkelser og statistikker det var snakk om. Så kunne interesserte konfirmanter både kontrollere sannhetsgehalten, og kanskje også lese mer om temaet.

Jeg har her lagt stor vekt på hva Willy Pedersen sier om "de aktive kristne". Det er verdt å merke seg at disse bare utgjorde 167 respondenter. I statistisk sammenheng er dette et lavt antall personer, i forhold til om de kan regnes som representative. Det er sterkt ønskelig med videre forskning på denne kategorien ungdom, deres valg og deres tanker i etterkant. Som vi har sett, mangler vi kvantitative data for hva kristne voksne tenker om sine seksuelle valg i ungdommen: Angrer de på noe de har gjort? Var det «verdt å vente

på» ektefellen?

Pedersen sier at det seksuelle skript kan påvirke personers seksuelle valg, og innsnevre valgmulighetene deres uten at de er klar over det selv. En av Åse Røthings informanter sier noe som peker i samme retning - at vide grenser kan skape press, og synes det er positivt med et alternativ fra Kirken. Et slikt alternativ kunne vi med Pedersens term kanskje kalt et alternativt seksuelt skript. Skal kirken levere et slikt alternativ, er konfirmantbøkene en av flere naturlige formidlere. Man kan si at det de presenterer per i dag, allerede er et alternativ. Men skal det bli et fengende og anvendelig alternativ, bør bøkene tydeliggjøre, begrunne, og utvide sitt budskap i tråd med hva jeg har påpekt.

7 Litteraturliste

Alveng, K. A. og Hegerstrøm G., 2003. *Kort & Godt. For konfirmanten*. Oslo: IKO-forlaget.

Alveng, K. A. og Hegerstrøm G., 2003. *Kort & Godt. Lederperm*. Oslo: IKO-forlaget.

Bjørnøy, H., Eide, S. og Thorbjørnsen B., 1995. *Ærlig talt*. En bok for konfirmasjonstiden. Oslo: Aschehoug.

Christoffersen, S. Aa. Og Selvik, T. 1999. *Engasjement og livsytring*. 2. Utg. Oslo: Tano Aschehoug

Dahl, P. A., Fagermoen, H. E., Norheim, B. E. H. Og Tveitereid, K., 2003. *Brukerveiledning. Dåp : Jul : Bryllup : Begravelse : Påske : Pinse : Konfirmasjon*. Oslo: Luther forlag.

Felleskap mot seksuelle overgrep, (u.d.). *Fakta om seksuelle overgrep*. Oslo. Tilgjengelig fra: <http://www.fmso.no/Seksuelle-overgrep/Fakta-om-seksuelle-overgrep-19/>
[Hentet 9. Juli 2013]

Heiene, G. og Thorbjørnsen S. O., 2011. *Kristen etikk – en innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Horn, E., 2006. *Guds gode grenser. Kristne ressursbøker om seksualitet rettet mot ungdom*. Masteroppgave. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet.

Mæland, J. O. 1993. *På livets side. Kristen etikk i perpektiv*. Oslo: Luther forlag.

Nordengen, P. A. og Skeie, E., 1996. *Dører til livet*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Nordengen, P. A. og Skeie, E., 1996. *Dører til livet. Lærerveiledning*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Pedersen, W., 2005. *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Pedersen, W., 2012. *Guds grep: Kristendom, seksualitet og samliv*. [online]. Oslo: Universitetsforlaget, Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 03, 2012. Tilgjengelig fra: [http://www.idunn.no/ts/tfs/2012/03/guds_grep - kristendom sex og samliv?mode=print&skipDecorating=true&textSize=](http://www.idunn.no/ts/tfs/2012/03/guds_grep_-_kristendom_sex_og_samliv?mode=print&skipDecorating=true&textSize=) [Hentet 27. November 2012]

Reftel, J. og Reftel K., 2011. *Con Dios*. Overs. Wangensteen-Grøv. Oslo: Verbum (Opprinnelig utgitt: Varberg, Sverige: Argument forlag, 2009).

Røthing, Å., 1998. *Sex, kjønn & kristentro*. Oslo: Verbum

St. James, R. med Reeves, D., 2002. *Wait for me. Rediscovering the joy of purity in romance*. Nashville: Nelson Books.

Træen, B., 1995. *Ungdom og seksualitet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.